

1

OBUSHINGANYANYA

Enshokolezi

Eci citabu cayandikagwa omu lulimi lw'e cigereki myaka hofi 100 embere ly'okuburhwa kwa Yezu Kristu. Cayandikagwa na Muyahudi muguma w'omu cishagala c'e Aleksandriya omu cihugo c'e Misiri. Izino lyage lirhaba limanyirwi. Aciyandikaga oku bwimangizi bwa Nyamuzinda yene, nk'oku byali omu mikolo yage ya kurhenga mîra bwenêne; obwo burhimanya bwo burhegeka igulu lyoshi; ci bwenêne bwo burhabâla omuntu omu mikolo yage. Obwo bushinganyanya bwo bwalangaga olubaga lw'Israheli nalwo erhi Abayahudi barhacibâ basungunu, erhi babêra e Misiri n'erhi bagera omw'irungu, n'omu kalamo kabo koshi. Owayandikaga eci citabu ayerekana oku buli buhwinja bunene okuharamya enshushano.

Ecitabu c'Obushinganyanya ciyerekire Abayahudi balama e Misiri, Owaciyandikaga alonzagya okuhà abacisoma amîru gw'okuba n'oburhimanya bw'okuli; n'okurhûliriza ngasi bali balibuzibwa. Abayîgîriza oku obuyêmêre bw'okuli n'obworhere bwinja bulerha oluhembo lw'ensiku zoshi.

Omu mango ga mîra, eci citabu caderhagwa « Burhimanya bwa Salomoni» bulya ebinwa byaco bishushana n'ebya Salomoni yene. Salomoni ali mwîgîriza mukulu w'oburhimanya.

Owaciyandikaga alonzagya okuyâsa Abayahudi mpu lyo barhag'ibâ baja b'amasîma g'ebirugu by'en'igulu. Abayîgîriza obushinganyanya bw'okuli Nyamuzinda amanyisagya olubaga lwage erhi bwonjo bwâge yene burhuma.

Ntyo eci citabu c'obushinganyanya cikûla ngasi nyankola-maligo omu bubi, cimumolekera n'okulangeliza abali balibuzibwa kurhenga myaka minji: «Ebyayandikagwa mîra byoshi, rhwe byayandikiragwa, mpu bibê nyîgîrizo zirhu, lyo rhuba n'obulangelire» (Rm 15, 4), kwo Paolo arhukengezize. Yumvagi isala liri muli eci citabu:

EBIRIMWO

1. Obushinganyanya n'omuhigo gw'omuntu: cigabi 1-5, 23
2. Obworhere bw'obushinganyanya: c. 6, I-9, 18
3. Omukolo gw'obushinganyanya omu kalamo k'olubaga lwishogwa: c. 10, 1-19, 22

I. Obushinganyanya n'obworhere bw'omuntu

Okulongereza Nyamuzinda n'okuyâka ecâha. Okulwira ohushinganyanya

¹ Muzigire obushinganyanya^a, mwe murhegeka igulu omu bya Nyakasane, mukaz'igerêreza enkengêro zishinganine mukaz'imulonza n'omurhima gushongwire. ² Bulyala abarhamurhega, anabaleke bamuhikeko, n'abacimwikubagira, anaciyerekebo. ³ Enkengero z'ebinzongo-nzongo zinahambule omuntu kuli Nyamuzinda; n'Ogala-byoshi bakamurhega anabonese abasirhe nshonyi. ⁴ Nanga, Obushinganyanya burhaja omu murhima mubi, burhaja n'omu mubiri gushangira ecâha. ⁵ Na Mûka Mwimâna orhulera, anakaz'iyâka enderha-kubirhi, arhalirâna abagerêreza buzira bukengêre arhanakwirirwa obubi buyishe. ⁶ Obushinganyanya guba mûka gusîma abantu, ci kwone burhakabula bwahana enderha-maligo oku binwa byâyo; bulyala Nyamuzinda anakaz'ibona ensiko^b zâyo. Ye cîri-ebulabi c'okunali c'omurhima gwâyo

^a**1.1** - Obushinganyanya badesire aha, kwo kushimba amarhegeko ga Nyakasane, nk'oku gayandisirwe omu citabu c'hegeko erhi omu murhima nkana. Kwo kunali nka kula omuntu ana shimba enjira buzira kuyahuka na buzira kuhabuka. - Omwandisi w'eci citabu acihizire ahali ha Salomoni (9, 7-8, 12); kwo kubwiraga abandî ba rhegesi ihano. Ci kwone arhali Salomoni ci ihugubâ lya muyahudi walonza okuhanûla abâbo Bayahudi mpu bakanarhebwa n'abapagani. - Okulonza Nyamuzinda: kanji kanji abalêbi (Am 5, 4) n'abarhimanya b'omu Israheli (Mig 8, 17) balâlîka abantu mpu balonze Nyamuzinda. Kwo kulwira obushinganyanya.

^b**1.6** Emwa Abayahudi, ensiko kwo ziri aka omurhima: zo zisîma zo zinafa mungo (Mig 23, 13; Lul 16, 7; 73, 21; Ayu 19, 27). Omurhima nago, gunasîme, gugerêreze erhi gube n'amakengu. Ka nji kanji ensiko n'omurhima bija haguma (Lul 7, 10; 26, 2; Yer 11, 20; 17, 10; Maf2, 23) oku kude rha omuntu yeshi nka kula rhuderha omubi mpu abihire obula n'obudiku. Okumanya omuntu omurhima n'ensiko, kwo kumumanya yêshi.

n'ebinwa byâyo anabiyumve. ⁷ Ncci, Omûka gwa Nyakasane guyunjwire igulu, na bulya gwo gugwâsa^c byoshi haguma, guyishi ngasi kanwa kaderhwa.

Akasheba ka Nyamuzinda

⁸ Ntaye ôderha akanwa kagalugalu wakafume, akasheba ka Nyamuzinda karhankamusiga. ⁹ Emirali y'enkola-maligo bayidôkereza bayimanye, izu ly'ebinwa byâge lyahikako Nyakasane lyo obulala bwâge buhanwa.

¹⁰ Okurhwiri kuli-luhali byoshi kuyumvirhiza ciru n'izu ly'owaciduduma erhi kunaliyumvirhe,

¹¹ Mumanyage okuciduduma kwa busha busha, Mulange akanwa kinyu oku iderha libi; akanwa kafuma omuntu karhagenda cîru, akanwa kanywesi lufu kalerhera omuntu,

Olufû

¹² Murhacîhamagaliraga olufû n'amahabwe g'obuzîne bwinyu, murhacîhamagaliraga okuhera n'emikolo y'amaboko ginyu. ¹³ Nyamuzinda arhalemaga olufû^d, arhakwirirwa okuhera kwa abazine. ¹⁴ Alemire byoshi mpu byoshi bihabe^e, ebiremwa by'eno igulu biba bya kuciza, birhabamo bwôge bwa kuyirha ciru ehitya, n'okuzimu arhali kwo kurhegeka igulu; ¹⁵ bulyala obushinganyanya bujira akalamo karhahwa^f.

Enkola-maligo

¹⁶ Enkola-maligo^g zohe zinabe zamakema olufû zishub'inaluhamagala, mpu zamabona aha omwîra ali, zimurhamirage obwo, zimunywâne, bulya ziyumvirhe zisîmire okuba mwanya gwâge.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 1

¹ Ἀγαπήσατε δικαιοσύνην, οἱ κρίνοντες τὴν γῆν, φρονήσατε περὶ τοῦ κυρίου ἐν ἀγαθότητι καὶ ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ ζητήσατε αὐτόν. ² ὅτι εὐρίσκεται τοῖς μὴ πειράζουσιν αὐτόν, ἐμφανίζεται δὲ τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν αὐτῷ. ³ σκολιοὶ γὰρ λογισμοὶ χωρίζουσιν ἀπὸ θεοῦ, δοκιμαζομένη τε ἡ δύναμις ἐλέγχει τοὺς ἄφρονas. ⁴ ὅτι εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι κατὰ χρεω ἁμαρτίας. ⁵ ἅγιον γὰρ πνεῦμα παιδείας φέυζεται δόλον καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων καὶ ἐλεγχθήσεται ἐπελθοῦσης ἀδικίας. ⁶ φιλόανθρωπον γὰρ πνεῦμα σοφία καὶ οὐκ ἀθώωσει βλάσφημον ἀπὸ χειλέων αὐτοῦ· ὅτι τῶν νεφρῶν αὐτοῦ μάρτυς ὁ θεὸς καὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐπίσκοπος ἀληθὴς καὶ τῆς γλώσσης ἀκουστής. ⁷ ὅτι πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκεν τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γινώσιν ἔχει φωνῆς.

⁸ διὰ τοῦτο φθεγγόμενος ἄδικα οὐδεὶς μὴ λάθῃ, οὐδὲ μὴ παροδεύσῃ αὐτόν ἐλέγχουσα ἡ δίκη. ⁹ ἐν γὰρ διαβουλίῳις ἀσεβοῦς ἐξέτασις ἔσται, λόγων δὲ αὐτοῦ ἀκοή πρὸς κύριον ἥξει εἰς ἔλεγχον ἀνομημάτων αὐτοῦ. ¹⁰ ὅτι οὗς ζηλώσεως ἀκροᾶται τὰ πάντα, καὶ θροῦς γογγυσμῶν οὐκ ἀποκρύπτεται. ¹¹ Φυλάξασθε τοίνυν γογγυσμὸν ἀνωφελῆ καὶ ἀπὸ καταλαλιᾶς φείσασθε γλώσσης· ὅτι φθέγμα λαθραῖον κενὸν οὐ πορεύσεται, στόμα δὲ καταψευδόμενον ἀναιρεῖ ψυχὴν.

¹² μὴ ζηλοῦτε θάνατον ἐν πλάνῃ ζωῆς ὑμῶν μηδὲ ἐπισπᾶσθε ὀλεθρον ἐν ἔργοις χειρῶν ὑμῶν. ¹³ ὅτι ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων. ¹⁴ ἔκτισεν γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριον αἰ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου οὔτε ἄδου βασιλείον ἐπὶ γῆς.

¹⁵ δικαιοσύνη γὰρ ἀθάνατός ἐστιν. ¹⁶ Ἀσεβεῖς δὲ ταῖς χερσὶν καὶ τοῖς λόγοις προσεκαλέσαντο αὐτόν, φίλον ἡγησάμενοι αὐτόν ἐτάκησαν καὶ συνθήκην ἔθεντο πρὸς αὐτόν, ὅτι ἄξιοί εἰσιν τῆς ἐκείνου μερίδος

^c1.7 Okayumva mpu ebirumbu by'omuntu byagwarha haguma erhi mûka! Eby'eno igulu nabyo, byoshi biba bigwarhine, ci mûka gwa Nyamuzinda guruhuma hyagwarha haguma. Kwo kuderha oku akanlu Nyamuzinda amalika ntako kabeho. Nyamuzinda orhubîka (KI 1, 17; Hb 1, 3).

^d1.13 Hali olufû lw'omubiri, n'olufû lw'iroho lulerhwa n'ecâha lunahêka ehwa lufû l'ensiku n'amango. Igulu lyâlemagwa na Nyamuzinda, lyâli lishinganine: harhâli lufû, harhâli bulyâlya, ha rhâli ciryanyi. Gwali gulya murhûla Izaya adesire gwâba amango ga Masiha (11, 6). Omuntu yene ye wâdwirhe obubi ci arhali wundi wundi, arhanali Nyamuzinda. Nta lufû na nta buhanya bulushire okugomera Nyamuzinda: obwo bugoma, lwo lufû lw'enkola-maligo. Omushi nganyanya yehe, âyôrha ashizirc Nyakasane-Mukunda-Kalamo, okufa kwâge, kurhaba kufaci kurhabaluka. Akalamo k'ensiku n'amango ko bamulemire, yo na ntanda bamubikire.

^e1.14 Nyamuzinda ye Nyamubâho; ye nn'okubâho kwoshi: erhi âlema, alonza habe ebi âha ngira oku kubâho kwâge. Alonza bihabê!

^f1.15 Omuntu ôkulikira amarhegeko ga Nyakasane, ye mushinganyanya; njira yahêka ebwa kalamo aba akulikire.

^g1.16 -Enkola-maligo zidesirwe ahâla, bali Bayahudi ba mihabâ: balya bâlesire okwâbo bashimba okwa abapagani. Nkaba ciru n'abapagani bakola ebigalugalu nabo baganjirwe muli ezo nkola-maligo. Enkola-maligo ziri mwanya gwa Walufû, nka kulya Jsraheli gwo mwanya Nyamuzinda acîshozire (Lush 32, 9; Zak 2, 16), na Nyamuzinda gwo mwanya gw'omushinganyanya (Lul 16, 5; 73, 26; 142, 6).

εἶναι.

2

¹ Nka bakola baciderheza omu buhwinja bwâbo, banayishe erhi: «Akalamo kirhu kali kofi kanayunjwire rnirenge, nta bufumu amango olufù lwamahambira omuntu, nta mulenga wakalikûza ornuntu omu nfune za nnakuzimu. ² «Kahanga rhwiburhirwe, rhwazinda erhi rhuli nka abarhahali. Omûka rhuyisa gunali mugi kwone, n'enkengêro zirhu, enali nkunyakunye ecîbalalira erhi omurhima gu-rhinda; ³ eyo nkunyakunye ekazima, n'omubiri gwirhu gunashube luvu, n'omûka gunahirigirhe nka hiboho hyangu. ⁴ Oku ensiku zagera erhi n'izîno lirhu lyânayibagirwa, ntaye wacikengêre emirirno yirhu, obuzîne bwirhu kwo bwagera nka nshando za citu, bunyamûke nka lwikungu lwo luhivwa n'emisholo y'izûba, lwo lunyamûka erhi luyumva ehidurhu hy'izûba. ⁵ Neci, ensiku zirhu ziri kugera kwa cizunguzungu, olufù lurhashubira enyuma, ifundo lyâmafundikwa: ntaye ogaluka. ⁶ «Erhi hiri eyo! Rhulye ebinja-binja, rhukolêse ebiremwa n'obushiru nka bana ba misole. ⁷ Rhunywe amamvu rhulaluke rhunacîshîge amalashi, rhurhalindaga obwaso bw'empondo bwahungumuka. ⁸ Rhujire ebimane bya amauwa ga roza rhuire oku irhwe, rhujire duba rhurhacihungumuka^h. ⁹ Harhajiraga owa muli rhwe warhala, ngasi hantu rhulekeho ecêrekane c'obusîme bwirhu: gwo mwanya gwirhu co na cigabi cirhu.

Erhi rhuhimbe amalala

¹⁰ Omushinganyanyaⁱ, orhagwerhi hyage rhumulibuze, ciru n'omukana, emvi z'omushosi okola mulamu rhurhazikengaga. ¹¹ Emisi yirhu libe lyo likola irhegeko ly'obushinganyanya, bulyala ôrhajira misi ye na busha. ¹² Rhushimbûlule omushinganyanya bulyala ye rhusisire, ashimbulwire olugendo lwirhu. bulya adwirhe arhutumuza okuvuna amarhegeko, anadwirhe arhushobeka obulenzi oku balezi bârhuleraga. ¹³ Adwirhe acikunga mpu yeyishi Nyamuzinda, anadwirhe aciderha mugala wa Nyakasane. ¹⁴ Okubaho kwâge kuli kutumula kw'enkengêro zirhu, rhukamulolakwo kwone, rhunayumve rhutumwire. ¹⁵ Oku ayôrha arhali kwo abandi bayôrha, obworhere hwage buha bwâgo bwâgo. ¹⁶ Omu masu gage rhuli bikabulirwaⁱ; kuyaka arhuyaka nka kula bayaka ishembo. Anaje ahamagaza mpu olufù lw'abashinganyanya luba lw'iragi; n'okucikunga mpu yehe Nyamuzinda y'ishe. ¹⁷ Muleke rhulolc erhi cbinwa byage biri by'okuli, rhusingirize obuzinda bwâge oku bwaba. ¹⁸ Akaba omushinganyanya ali mwene Nyamuzinda, Nyamuzinda amuyimangira, amurhenza omu nfune z'abashombanyi bage. ¹⁹ Rhurhang'imugera, rhumujacire, rhumulibuze rhuyish'imanya ntyo erhi anali mutudu, rhwâmanya erhi ayish'ihira omurhima omu nda. ²⁰ Rhumutwire olufù lubi, bulya acikubagire mpu bamurhabala^k».

Okuhaba kw'enkola-maligo

²¹ Kwo ziderha ntyola enkola-maligo, ci kwone kuli kuhaba; obubi bwabo bunakaz'ibahilsa. ²² Barhishi amahwe ga Nyamuzin<la, barhalinga okuhemberwa obushinganyanya, barhanalonza ciru okuyêmêra oku hali oluhembo lw'amaroho gacire. ²³ Ncci, Nyamuzinda alemire omuntu okurhafa, amujira nshusho y'obworherc bwâge. ²⁴ Bwagalwa bwa shetaniⁱ bwarhumire olufù lilja omu igulu abamushiga nabo bone bacibonerakwo.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 2

¹ εἶπον γὰρ ἐν ἑαυτοῖς λογισάμενοι οὐκ ὀρθῶς Ὁλίγος ἐστὶν καὶ λυπηρὸς ὁ βίος ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τελευτῇ ἀνθρώπου, καὶ οὐκ ἐγνώσθη ὁ ἀναλύσας ἐξ ἄδου. ² ὅτι αὐτοσχεδίως ἐγενήθημεν καὶ μετὰ τοῦτο ἐσόμεθα ὡς οὐχ ὑπάρξαντες· ὅτι καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν ῥίσι ἡμῶν, καὶ ὁ λόγος σπινθήρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν, ³ οὗ σβεσθέντος τέφρα ἀποβήσεται τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα διαχυθήσεται ὡς χαῦνος ἀήρ.

^h2.8 Vulgata ayushwire aha, erhi «nta bulambo rhurhayâbukiremwo».

ⁱ2.10 Omushinganyanya ali muntu orhagenda nabo, kushekera hamushekire, mpu "mushahu ôrhajira cici", bulyala yehe arhazimba, mpu bici akakengêrwa!

ⁱ2.16 Mpu abashinganyanya bâzinda erhi bo bayâzize «kulya Ayubu abâga amakena anashub'i shumbûka, agala arhalusa aharhanzi.

^k2.20 Ebi binwa, burhanzi bo babibwiragwa Abayahudi b'e Aleksandriya, balya balahiraga bwashimba enkômedu z'e mahanga. Ababo Bayahudi, irumbi mpu basirimu, bâkaz'ibashekera. Buzinda, omu Ndagâno Mpyahya, abakristu bayumva oku biyerehire binaganire okubabala kwa Kristu, mushinganyanya ôrhajibwa omu irhwe, ye washekeragwa n'enkola-maligo (Hh 12, 3; Mt 27. 43).

ⁱ2.24 Lola muli Maf 12. 9: 20, 2; Yn 8, 44: 1 Yn 3, 8. Olufù shetani adwirhe omu igulu, lunali lufu lw'iroho n'ebilukilikira: lufu lw'omubiri (Bush 1, 13; Rm 5, 12. Olole n'amahugûlo g'ecigabi ca burhanzi 1, 13).

⁴ καὶ τὸ ὄνομα ἡμῶν ἐπιλησθήσεται ἐν χρόνῳ, καὶ οὐθεὶς μνημονεύσει τῶν ἔργων ἡμῶν· καὶ παρελεύσεται ὁ βίος ἡμῶν ὡς ἵχνη νεφέλης καὶ ὡς ὁμίχλη διασκεδασθήσεται διωχθεῖσα ὑπὸ ἀκτίνων ἡλίου καὶ ὑπὸ θερμότητος αὐτοῦ βαρυνθεῖσα. ⁵ σκιᾶς γὰρ ἀράδος ὁ καιρὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀναποδισμὸς τῆς τελευτῆς ἡμῶν, ὅτι κατεσφραγίσθη καὶ οὐδεὶς ἀναστρέφει. ⁶ δεῦτε οὖν καὶ ἀπολαύσωμεν τῶν ὄντων ἀγαθῶν καὶ χρησώμεθα τῇ κτίσει ὡς ἐν νεότητι σπουδαίως. ⁷ οἶνου πολυτελοῦς καὶ μύρων πλησθῶμεν, καὶ μὴ παροδευσάτω ἡμᾶς ἄνθος ἔαρος· ⁸ στεψώμεθα ῥόδων κάλυξιν πρὶν ἢ μαρανθῆναι· ⁹ μηδεὶς ἡμῶν ἄμοιρος ἔστω τῆς ἡμετέρας ἀγερωχίας, πανταχῇ καταλίπωμεν σύμβολα τῆς εὐφροσύνης, ὅτι αὕτη ἡ μερὶς ἡμῶν καὶ ὁ κλῆρος οὗτος.

¹⁰ καταδυναστεύσωμεν πένητα δίκαιον, μὴ φεισώμεθα χήρας μηδὲ πρεσβύτου ἐντραπῶμεν πολιὰς πολυχρονίους· ¹¹ ἔστω δὲ ἡμῶν ἡ ἰσχὺς νόμος τῆς δικαιοσύνης, τὸ γὰρ ἀσθενὲς ἄχρηστον ἐλέγχεται. ¹² ἐνεδρεύσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστὶν καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ὀνειδίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα νόμου καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν· ¹³ ἐπαγγέλλεται γνῶσιν θεοῦ καὶ παῖδα κυρίου ἐαυτὸν ὀνομάζει· ¹⁴ ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν, βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος, ¹⁵ ὅτι ἀνόμοιοις τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ, καὶ ἐξηλλαγμένοι αἱ τρίβοι αὐτοῦ· ¹⁶ εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν αὐτῷ, καὶ ἀπέχεται τῶν ὁδῶν ἡμῶν ὡς ἀπὸ ἀκαθαρσιῶν· μακαρίζει ἔσχατα δικαίων καὶ ἀλαζονεύεται πατέρα θεόν· ¹⁷ ἴδωμεν εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεῖς, καὶ πειράσωμεν τὰ ἐν ἐκβάσει αὐτοῦ· ¹⁸ εἰ γὰρ ἐστὶν ὁ δίκαιος υἱὸς θεοῦ, ἀντιλήμψεται αὐτοῦ καὶ ῥύσεται αὐτὸν ἐκ χειρὸς ἀνθεστηκότων· ¹⁹ ὕβρει καὶ βασάνῳ ἐτάσωμεν αὐτόν, ἵνα γνῶμεν τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ καὶ δοκιμάσωμεν τὴν ἀνεξικακίαν αὐτοῦ· ²⁰ θανάτῳ ἀσχήμονι καταδικάσωμεν αὐτόν, ἔσται γὰρ αὐτοῦ ἐπισκοπὴ ἐκ λόγων αὐτοῦ.

²¹ Ταῦτα ἐλόγισαντο, καὶ ἐπλανήθησαν· ἀπετύφλωσεν γὰρ αὐτοὺς ἡ κακία αὐτῶν, ²² καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια θεοῦ οὐδὲ μισθὸν ἥλπισαν ὁσιότητος οὐδὲ ἔκριναν γέρας ψυχῶν ἀμώμων· ²³ ὅτι ὁ θεὸς ἔκτισεν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας αἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν· ²⁴ φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, πειράζουσιν δὲ αὐτόν οἱ τῆς ἐκείνου μερίδος ὄντες.

3

Abashinganyanya n'enkola-maligo

¹ Amaroho g'abashinganyanya gôhe, omu nfune za Nyamuzinda gaba, na nta malibuko gabahikakwo. ² Omu masu g'abahwinja, ko bali nka abafire; okurhenga kwabo hano igulu kwaba nka kuhanyagala, ³ n'okurhusiga kwabo kwaba nka kuhera, ci kwone bôhe omu murhûla^m bacîbêrîre. ⁴ Akabaga omu masu g'abantu buhane bahâbirwe, bâli bayunjwire bulangalire bwa kurhafa; ⁵ oku malibuko masungunu, bâyish'ihâbwa binja binji; kurhangula Nyamuzinda abarhangulaga, anabugâna bamukwanine. ⁶ Abarhangula nka masholo omu cibeye, abayankirira nka nterekêro. ⁷ Olusiku ayish'ibarhandûla kulangashana balangashana, bakanye nka nkunya-kunye ya bukere bw'oku nyurnpa. ⁸ Bârhegeka amashanja banalye ebihugo, naye Nyakasane abarhegeka ensiku n'arnango. ⁹ Abacikuhagîreye bâyumva bwinja, n'abâli bemêzi babêra aha burhambi bwâge omu buzigire, bulyala abishogwaⁿ bâge bo babona oburhonyi n'olukogo.

Enkola-maligo

¹⁰ Ahalenzi, kulya kuba bâlêkerire omushinganyanya banacirhenza kuli Nyakasane, bahâbwa obuhane bw'ekengêro zabo. ¹¹ Neci bali bahanya^o abantu bagayaguza oburhinyanya bakagayaguza n'ihano, busha balangalire, busha badwirhe barhamira, na nta bunguke bw'emikolo yabo; ¹² bakâbo basirhe, abana bâbo bigarnba, iburha lyâbo liri lihehêrere.

Aha omuntu akaburha kubi akagumba

¹³ Iragi lyage omukazi orhaburha^p ci arhalikwo ishembo, olya nn'encingo erhahêkwako isharha; olusiku lw'okurhandûlwa kw'amaroho, lyo babona oku muzire. ¹⁴ Naye ali w'iragi omulume bashahwire ci kwone

^m3.3 Omurhûla, cirhali cibula ca ntamhala cône, ci kunali kulugirwa n'ebinja omu bwâmi bwa Nyamuzinda (3, 7-8).

ⁿ3.9 Oluhemho lwa abarhonyi ba Nyamuzinda, kwayish'iba kukula omu burhonyi bwâge n'okumulirâna: kwo kumumanya bwinja. Ntyo, oluhembo buli bumanye n'ohurhonyi (Rhulole muli Yn 15, 9; 17, 3.26).

^o3.11 «Omwana Orhumva ishe na nina ayumwa muguma wa ngunga». Oburhimanya badesire aha burhali bw'emurhima, ci hurhimanya omu bworhere n'omu lugendo: lugendo lukulikire enjira eyerekinwe n'oburhimanya bw'emurhima. Kuyumva ihano n'okulikulikira.

^p3.13 Oku Muyahudi obugumba bwali buhanya, ciru zâli nshonyi oku muntu. Iburha cali cêrekanè c'omugisho gwa Nyamuzinda. Omukazi w'engumha nk'ali mudahemuka, obwirhonzi bwâge bwayêreka bunayemêze abandi oku ali muzire.

wa kuboko kurhakola maligo, arhanagerêreza nkengêro ngalu-galu kuli Nyakasane: ashobôla engalo y'okunali oku budahemuka bwâge, mwanya mununu ashobôla omu ngombe ya Nyakasane. ¹⁵ Bulyala obunguke bw'emikolo minja buyunjwire irenge, guruhirigirha omuzi gw'oburhimanya. ¹⁶ Ci kwone abana b'oku lugurhu barhakatwa, iburha ly'omu bugonyi kuherêrekera lyaherêrekere. ¹⁷ Ciru bakalama kurhi barhashibirwe, bazinda erhi bashosihala buzira irenge; ¹⁸ na bakafa duba barhabone calangaliza, barhabone carhuliriza olusiku lw'olubanja; ¹⁹ neci, kuminya ziminya ensiku z'enryumpa mbi.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣWis 3

¹ Δικαίων δὲ ψυχαὶ ἐν χειρὶ θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ᾗσῃται αὐτῶν βάσανος. ² ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἔξοδος αὐτῶν. ³ καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα, οἱ δὲ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ. ⁴ καὶ γὰρ ἐν ὧσιν ἀνθρώπων ἓαν κολασθῶσιν, ἡ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης. ⁵ καὶ ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται, ὅτι ὁ θεὸς ἐπείρασεν αὐτοὺς καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ. ⁶ ὥς χρυσὸν ἐν ὥννευτρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς καὶ ὥς ὀλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτοὺς. ⁷ καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμπουσιν καὶ ὥς σπινθήρες ἐν καλάμῃ διαδραμοῦνται. ⁸ κρινοῦσιν ἔθνη καὶ κρατήσουσιν λαῶν, καὶ βασιλεύσει αὐτῶν κύριος εἰς τοὺς αἰῶνας. ⁹ οἱ πεπειθότες ἐπ' αὐτῷ συνήσουσιν ἀλήθειαν, καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσμενοῦσιν αὐτῷ. ὅτι χάρις καὶ ἔλεος τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ. ¹⁰ Οἱ δὲ ἀσεβεῖς καθὰ ἐλογίσαντο ἔξουσιν ἐπιτίμιαν οἱ ἀμελήσαντες τοῦ δικαίου καὶ τοῦ κυρίου ἀποστάντες. ¹¹ σοφίαν γὰρ καὶ παιδείαν ὁ ἐξουθενῶν ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἡ ἐλπίς αὐτῶν, καὶ οἱ κόπτοι ἀνόνητοι, καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα αὐτῶν. ¹² αἱ γυναῖκες αὐτῶν ἄφρονες, καὶ πονηρὰ τὰ τέκνα αὐτῶν, ἐπικατάρατος ἡ γένεσις αὐτῶν. ¹³ ὅτι μακαρία στείρα ἡ ἀμίαντος, ἥτις οὐκ ἔγνω κοίτην ἐν παραπτώματι, ἔξει καρπὸν ἐν ἐπισκοπῇ ψυχῶν, ¹⁴ καὶ εὐνοῦχος ὁ μὴ ἐργασάμενος ἐν χειρὶ ἀνόμημα μηδὲ ἐνθυμηθεὶς κατὰ τοῦ κυρίου πονηρά, δοθήσεται γὰρ αὐτῷ τῆς πίστεως χάρις ἐκλεκτῇ καὶ κληρὸς ἐν ναῷ κυρίου θυμηρέστερος. ¹⁵ ἀγαθὸν γὰρ πόνων καρπὸς εὐκλείης, καὶ ἀδιάπτωτος ἡ ῥίζα τῆς φρονήσεως. ¹⁶ τέκνα δὲ μοιχῶν ἀτέλεστα ἔσται, καὶ ἐκ παρανόμου κοίτης σπέρμα ἀφανισθήσεται. ¹⁷ ἔάν τε γὰρ μακρόβιοι γένωνται, εἰς οὐθὲν λογισθῶσονται, καὶ ἄτιμον ἐπ' ἐσχάτων τὸ γῆρας αὐτῶν. ¹⁸ ἔάν τε ὀξέως τελευτήσωσιν, οὐχ ἔξουσιν ἐλπίδα οὐδὲ ἐν ἡμέρᾳ διαγνώσεως παραμύθιον. ¹⁹ γενεὰς γὰρ ἀδίκου χαλεπὰ τὰ τέλη.

4

Enkômedu nyinja

¹ Owaba arhagwerhi mwana nka agwerhe enkômedu^q nyinja, ye mukulu, bulyala okurhafa kunanîre oku kukengêrwa enkômedu nyinja. Nyamuzinda aba ayirhonyize, n'abantu kwo na kwo. ² Enkômedu, nk'eri hofi, banayiyige, nk'erhali hofi bacifinjeyo, eyambisirwe ecimane c'okuhimana ensiku n'amango, bulyala yahimine omu ntambala buzira kuhemuka.

Enryumpa mbi...

³ Iburha ly'endyâlya, ciru lyakaluga, linali lya busha, kwo liyisha nka mashami ga cisholo, lirhamere mizi^r, lirhanabone nsimiko lyayimangirakwo. ⁴ Ciru lyakarhang'iba nka lyaluza amashami, bulyala lirhagwerhi nsimiko oku idaho, empûsi yanalihenangula likunduke n'omuhûsi gw'erya mpûsi. ⁵ amashami g'eryôla iburha gavunika ganaciri marho, amalehe galyo garharhengemwo bunguke buci, garhalibwe erhi kurhôha kurhuma, garhanakole kafu ka ruguru. ⁶ Abana barhenga omu iro ly'obulyâlya, hano Nyamuzinda akola abadôsa, bone bo banayerekana obubi bwa ababusi babo.

Okufa murho kw'omushinganyanya

⁷ Omushinganyanya yehe ciru akafa murho, arhabule kuluhuka^s. ⁸ Obushosi bukengwa, arhali bula bulerhwa n'ensiku nyinji, nisi erhi bula baganjira emyaka; ⁹ Oburhimanya nabwo zinabe mvi z'omuntu, akalamo karhalimwo izabyo nako erhi bunali bukulu. ¹⁰ Ali asimîsize Nyamuzinda anarhona emunda ali, na bulyala omu karhi k'enkola-maligo ali, azurundukanwa. ¹¹ Ahêkwa ntyo mpu lyo obubi bulek'ishereza obukengêre bwâge, n'obulyâlya bulek'ihabula omurhima gwage; ¹² bulyalya okuhenekera obubi kunasîke obwinja, n'enzungu amagene galerha, enashereze omurhima guruhâli gucibiha. ¹³ Okutwa bwinja na duba, kwarhuma ashuba mulamu. ¹⁴ Omurhima gwâge gwali gusimîsize Nyakasane, okwola kwarhuma

^q4.1 Okukengêrwa kuli kurhafâ. Oyu bakengire erhi azîne omu bukengere. Ntyo, ôwafa nka akozire ecijiro cinja, abandi bâkaz'imudulirakwo, kwo ali nk'ôrhafiri.

^r4.3 Okumera emizi kuli kusêra, kwo kumina kw'emburho okwo, kwo kunarhuma yajinîrira.

^s4.7 4. 7: Okwo kuluhûka kwo kuja omu murhûla (rhulole 3. 3).

amurhenza duba omu nkola-maligo. Olubaga lunabone okwo erhi lurhanayumvirhi kwo kuderha kurhi, bulyala barhahiziri aka kanwa oku murhima: ¹⁵ Abishogwa ba Nyakasane banasîme babona baberirwe obwonjo, n'abatagatifu bâge bashanga olwakiro.

Barhafà kuguma

¹⁶ Omushinganyanya ofire ayâgiriza ababi bazîne, n'oburho buhisire duha oku bugula, buyâgirize obulamu bw'enkola-maligo. ¹⁷ Oluhaga lunabone okuyûrha kw'omurhimanya, ci erhi barhanayumvirhi mirâli mici Nyamuzinda agwerhe kuli ye, nisi erhi ecirhumire Nyakasane amukema. ¹⁸ Okubona banabone barhânashibirire, ci kwone Nyakasane yehe kushekera abashekera. ¹⁹ Barhârham'ihinduke cijandagwa ca cirunda, omu karhi k'ababire bagwarhwa n'enshonyi z'ensiku n'amango. Nyakasane abakweba barhoge butuli, burhashagala, abashugula abakûle oku nsimikiro zabo; baherêrekere lwoshi lwoshi, bayumve emikero mibishi, n'izino lyabo liherêrekere.

Enkola-maligo aha rukîko

²⁰ Hano baba bakola baganjirwa cbyaha, bayisha bayunjwire bihamba, amaligo gabo go gabajisa lubanja ganabashobeke.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 4

¹ κρείσσων ἀτεκνία μετὰ ἀρετῆς· ἀθανασία γάρ ἐστιν ἐν μνήμῃ αὐτῆς, ὅτι καὶ παρὰ θεῶν γινώσκεται καὶ παρὰ ἀνθρώπων. ² παροῦσάν τε μιμοῦνται αὐτὴν καὶ ποθοῦσιν ἀπελθοῦσαν· καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφανηφοροῦσα πομπεῖε τὸν τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικῆσασα.

³ πολύγονον δὲ ἀσεβῶν πλῆθος οὐ χρησιμεύει καὶ ἐκ νόθων μοσχευμάτων οὐ δώσει ρίζαν εἰς βάθος οὐδὲ ἀσφαλῆ βάσιν ἐδράσει· ⁴ κὰν γὰρ ἐν κλάδοις πρὸς καιρὸν ἀναθάλη, ἐπισφαλῶς βεβηκότα ὑπὸ ἀνέμου σαλευθήσεται καὶ ὑπὸ βίας ἀνέμων ἐκριζωθήσεται. ⁵ περικλασθήσονται κλώνες ἀτέλεστοι, καὶ ὁ καρπὸς αὐτῶν ἄχρηστος, ἄωρος εἰς βρῶσιν καὶ εἰς οὐθὲν ἐπιτήδειος· ⁶ ἐκ γὰρ ἀνόμων ὕπνων τέκνα γεννῶμενα μάρτυρές εἰσιν πονηρίας κατὰ γονέων ἐν ἐξετασμῷ αὐτῶν.

⁷ Δίκαιος δὲ ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔσται· ⁸ γῆρας γὰρ τίμιον οὐ τὸ πολυχρόνιον οὐδὲ ἀριθμῷ ἐτῶν μεμέτρηται, ⁹ πολὺ δὲ ἐστιν φρόνησις ἀνθρώποις καὶ ἡλικία γῆρας βίος ἀκηλίδωτος. ¹⁰ εὐάρεστος θεῶν γενόμενος ἡγαπήθη καὶ ζῶν μεταξὺ ἀμαρτωλῶν μετετέθη· ¹¹ ἡρπάγη, μὴ κακία ἀλλάξη συνέσιν αὐτοῦ ἢ δόλος ἀπατήσῃ ψυχὴν αὐτοῦ· ¹² βασκανία γὰρ φαυλότητος ἀμαυροῖ τὰ καλὰ, καὶ ῥεμβασμὸς ἐπιθυμίας μεταλλεύει νοῦν ἄκακον. ¹³ τελειωθεὶς ἐν ὀλίγῳ ἐπλήρωσεν χρόνους μακροῦς· ¹⁴ ἀρεστὴ γὰρ ἦν κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας· οἱ δὲ λαοὶ ἰδόντες καὶ μὴ νοήσαντες μὴδὲ θέντες ἐπὶ διανοίᾳ τὸ τοιοῦτο, ¹⁵ ὅτι χάρις καὶ ἔλεος ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ καὶ ἐπισκοπὴ ἐν τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ.

¹⁶ κατακρινεῖ δὲ δίκαιος καμῶν τοὺς ζῶντας ἀσεβεῖς καὶ νεότης τελεσθεῖσα ταχέως πολυετὲς γῆρας ἀδίκου· ¹⁷ ὄψονται γὰρ τελευτὴν σοφοῦ καὶ οὐ νοήσουσιν τί ἐβουλεύσατο περὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τί ἡσφαλίσατο αὐτὸν ὁ κύριος. ¹⁸ ὄψονται καὶ ἐξουθενήσουσιν· αὐτοὺς δὲ ὁ κύριος ἐκγέλασεται, ¹⁹ καὶ ἔσονται μετὰ τοῦτο εἰς πτώμα ἄτιμον καὶ εἰς ὕβριν ἐν νεκροῖς δι' αἰῶνος, ὅτι ῥήξει αὐτοὺς ἀφώνους πρηνεῖς καὶ σαλεύσει αὐτοὺς ἐκ θεμελίων, καὶ ἕως ἐσχάτου χερσωθήσονται καὶ ἔσονται ἐν ὁδύνῃ, καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν ἀπολεῖται.

²⁰ ἐλεύσονται ἐν συλλογισμῷ ἀμαρτημάτων αὐτῶν δειλοί, καὶ ἐλέγξει αὐτοὺς ἐξ ἐναντίας τὰ ἀνομήματα αὐτῶν.

5

¹ Ago mango lyo omushinganyanya ayimanga buzira bwôba, omu masu g'abakazâg'imurhindibuza, balya bakazâg'ikengula amalibuko gâge. ² Amango bamubona, musisi bageramwo, basômerwe n'okubona ye wamacira. ³ Babwirane obwo n'ebihamba emurhima, n'ebirenge-renge n'ecifufu: ⁴ «Erhi kali olya rhwakazâg'ishekera mira oyo wâni, olya rhwakazâg'ijacira rhanamukwâma, omu buhwinja bwirhu, obuzine bwâge rhwabujira isirhe, n'olufu lwage rhwalujira kufa kwa nshahu ⁵ Kurhi amaganjiragwa omu karhi ka bene Nyamuzinda? Kurhi amabonaga ogwâge mwanya omu karhi k'abatagatifu? ⁶ Neci kuhabuka rhwali rhuhabusire[†], rhwarhenga omu njira y'okunali, akamole k'obushinganyanya karharhumolekeraga, n'izûba arhali rhwe lyâbashîre. ⁷ Rhwayigurhîre omu njira z'ababi n'ez'emihera rhwâtwikanya omu mpinga zirhabamwo njira, n'enjira ya Nyakasane rhwayihaba. ⁸ Okugayana kwirhu bici kwarhudwirhîre? Bunguke buci rhwakuzire omu bugale n'omu bulimbi? ⁹ Ebyo byoshi kwo byagezire nka

[†]5.6 Kuhabuka bulya balesire: «Njira y'Obushinganyanya» (Mig 16, 31; 21. 16).

cizunguzungu, nkakula balibirhana omwanzi. ¹⁰ Nka kula obona obwarho bwagera omu mulaba, orhânacibone omukaba bwayishagamwo, nisi erhi omubunda batwaga omu kubera amîshi. ¹¹ Nka kula obona akanyunyi kabalala omu cirêre orhanabone omukaba kageziremwo; onabone kaje kashûrha empûsi kayirhimbe ebyubi, onabone kaje kakâba emboho yanayisha yashungûrha, kacihe enjira omu kurhimba ebyubi, orhânacibone ciru ecimanyiso ciguma c'aha kageraga. ¹² Nka kula onabona omwampi guhenesire, emboho gwarhulaga enashubire haguma, orhanacimanye njira ehi gwayishagamwo. ¹³ Nirhu kwo na kwo: oku rhwaciburhwa ntya, mpu arhacihali! rhurhanayerekanè, ciru n'olushando luguma lw'obworhere bwinja: omu bubi bwirhu rhuwerire^u». ¹⁴ Neci, obulangalire bw'enkola-maligo, kwo buli aka obwôya bwo buyehûlwa n'empûsi, kwo buli aka omufula empûsi ebalaza, kwo buhirigirha nka mugi empûsi eyehwire, nka kukengêrwa kw'ecigolo ca lusiku luguma.

Enkola-maligo n'obulangalire bw'abashinganyanya

¹⁵ Abashinganyanya bôhe, akalamo kabo ka nsiku n'amango; oluhembo lwabo omu nfune za Nyakasane luli, n'Ow'Enyanya abashibirire^v. ¹⁶ Nyakasane yene wabayambika n'okuboko kwâge, ishungwe ly'obwami n'irenge, n'ecimane c'okuboko kwâge, bulala kulyo kwâge abacingamwo, kuboko kwâge kwababera mpenzi. ¹⁷ Ayish'iyanka obushiru bw'obwagalwa bwâge ebe mirasano, afumbike ebiremwa amatumu g'okucihôla oku babisha. ¹⁸ Ayanka obushinganyanya ebe mpenzi, n'okutwa oluhanja-burhalenganya yo nsirha âyambala; ¹⁹ âyanka obwimana bwâge burhajibwa omu irhwe ebe yo mpenzi yage. ²⁰ Omutula gwage gurharhula âgûjira ebe ngôrho nyoji, n'igulu lyamulusa oku matabaro baj'ilwisa engabo y'Ebirhumva. ²¹ Orhumeme rhwâpamuka nka myampi milashe, rhurhenge omu bitu nka kulya rhurhenga oku muherho mufôle bwinja, rhugend'igwa aharhêge. ²² Amasini gakaz'ibanda olubula luyunjwire mutula, amashinji gazûka gabahekekwo omutula, n'enyîshi zâbahêkakwo omuhûsi gw'omujina. ²³ Omuka gw'obulume gwabafûhira, gubayerûle kula empûsi ejira. Ntyo kwo obubi bwâshaba igulu lyoshi, n'obuminya bukundule entebe z'abagale.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 5

¹ Τότε στήσεται ἐν παρρησίᾳ πολλῇ ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτὸν καὶ τῶν ἀθετούντων τοὺς πόνους αὐτοῦ. ² ἰδόντες παραχθῆσονται φόβῳ δεινῷ καὶ ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς σωτηρίας· ³ ἐροῦσιν ἐν ἑαυτοῖς μετανοοῦντες καὶ διὰ στενοχωρίαν πνεύματος στενάζονται καὶ ἐροῦσιν ⁴ Οὗτος ἦν, ὃν ἐσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνειδισμοῦ οἱ ἄφρονες· τὸν βίον αὐτοῦ ἐλογισάμεθα μανίαν καὶ τὴν τελευταίην αὐτοῦ ἄτιμον. ⁵ πῶς κατελογίσθη ἐν υἱοῖς θεοῦ καὶ ἐν ἀγίοις ὁ κληρὸς αὐτοῦ ἐστιν; ⁶ ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ ὁδοῦ ἀληθείας, καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης φῶς οὐκ ἐπέλαμψεν ἡμῖν, καὶ ὁ ἥλιος οὐκ ἀνέτειλεν ἡμῖν· ⁷ ἀνομίας ἐνεπλήσθημεν τριβόις καὶ ἀπωλείας καὶ διωδεύσαμεν ἐρήμους ἀβάτους, τὴν δὲ ὁδὸν κυρίου οὐκ ἐπέγνωμεν. ⁸ τί ὠφέλησεν ἡμᾶς ἡ ὑπερηφανία; καὶ τί πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας συμβέβληται ἡμῖν; ⁹ παρῆλθεν ἐκεῖνα πάντα ὡς σκιά καὶ ὡς ἀγγελία παρατρέχουσα· ¹⁰ ὡς ναῦς διερχομένη κυμαίνομενον ὕδωρ, ἥς διαβάσης οὐκ ἔστιν ἵχνος εὐρεῖν οὐδὲ ἀτραπὸν τρόπιος αὐτῆς ἐν κύμασιν· ¹¹ ἥ ὡς ὀρνέου διιπτάντος ἀέρα οὐθὲν εὐρίσκεται τεκμήριον πορείας, πληγῇ δὲ μαστιζόμενον ταρσῶν πνεῦμα κοῦφον καὶ σχιζόμενον βία ῥοίζου κινουμένων πτερύγων διωδεύθη, καὶ μετὰ τοῦτο οὐχ εὐρέθη σημεῖον ἐπιβάσεως ἐν αὐτῷ· ¹² ἥ ὡς βέλους βληθέντος ἐπὶ σκοπὸν τμηθεὶς ὁ ἀὴρ εὐθέως εἰς ἑαυτὸν ἀνελύθη ὡς ἀγνοῆσαι τὴν δίοδον αὐτοῦ· ¹³ οὕτως καὶ ἡμεῖς γεννηθέντες ἐξελίπομεν καὶ ἀρετῆς μὲν σημεῖον οὐδὲν ἐσχομεν δεῖξαι, ἐν δὲ τῇ κακίᾳ ἡμῶν κατεδαπανήθημεν. ¹⁴ ὅτι ἐλπίς ἀσεβοῦς ὡς φερόμενος χνοὺς ὑπὸ ἀνέμου καὶ ὡς πάχη ὑπὸ λαίλαπτος διωχθεῖσα λεπτή καὶ ὡς καπνὸς ὑπὸ ἀνέμου διεχύθη καὶ ὡς μνεῖα καταλύτου μονομήρου παρώδευσεν.

¹⁵ Δίκαιοι δὲ εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσιν, καὶ ἐν κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν, καὶ ἡ φροντὶς αὐτῶν παρὰ ὑψίστῳ. ¹⁶ διὰ τοῦτο λήμψονται τὸ βασίλειον τῆς εὐπρεπειας καὶ τὸ διάδημα τοῦ κάλλους ἐκ χειρὸς κυρίου, ὅτι τῇ δεξιᾷ σκεπάσει αὐτοὺς καὶ τῷ βραχίονι ὑπερασπιεῖ αὐτῶν. ¹⁷ λήμψεται πανοπλίαν τὸν ζῆλον αὐτοῦ καὶ ὀπλοποιήσει τὴν κτίσιν εἰς ἄμυναν ἐχθρῶν· ¹⁸ ἐνδύσεται θώρακα δικαιοσύνην καὶ περιθήσεται κόρυθα κρίσιν ἀνυπόκριτον· ¹⁹ λήμψεται ἀσπίδα ἀκαταμάχητον ὁσιότητα, ²⁰ ὅξυνεῖ δὲ ἀπτότομον ὀργὴν εἰς ῥομφαίαν, συνεκπολεμήσει δὲ αὐτῷ ὁ κόσμος ἐπὶ τοὺς παράφρονas. ²¹ πορεύσονται εὐστοχοὶ βολίδες ἀστραπῶν καὶ ὡς ἀπὸ εὐκύκλου τόξου τῶν νεφῶν ἐπὶ σκοπὸν ἀλοῦνται, ²² καὶ ἐκ πετροβόλου θυμοῦ πλήρεις ῥιφήσονται χάλαζαι· ἀγανακτήσει κατ' αὐτῶν ὕδωρ θαλάσσης, ποταμοὶ δὲ συγκλύσουσιν ἀποτόμῳ· ²³ ἀντιστήσεται αὐτοῖς πνεῦμα δυνάμεως καὶ ὡς λαίλαψ ἐκλικμήσει αὐτούς· καὶ ἐρημώσκει

^u5.13 Ahâla, Vulgata ayushwire erhi: "Binwa ba nyankola-maligo bâderhaga omu kuzimu ebyo".

^v5.15 5, 15: Nisi erhi «Oluhemho lwabo muli Nyakasane luli», yene ye "mwanya" gwâbo (rhulole muli Lul 16, 5-6; 73. 26)

πάσαν τὴν γῆν ἀνομία, καὶ ἡ κακοπραγία περιτρέψει θρόνους δυναστῶν.

6

II. Salomoni n'okulongereza obushinganyanya

Abami bakwanine balongereze obushinganyanya

¹ Muyumve mwe bâmi, muyumvirhize bwinja. Mucîyîgîrize, mwe bâmi b'e mahanga. ² Murhege okurhwiri mwe murhegeka embaga, mwe mulimbira obunji bw'engabo zinyu. ³ Nyakasane ye wamuhaga obuhashe, n'obukulu, Ow'Enyanya wamuhagabo, Yene ye walola emikolo yinyu anasingirize enkengêro zinyu, ⁴ N'akabâga oku muli barhonyi omu bwâmi bwâge, murharhegekaga n'obushinganyanya, murhakulikiraga irhegeko, murhanakulikiraga enjira y'obulonza bwa Nyamuzinda, ⁵ akolaga amuhonera n'obukali bwoshi buzira kulaliza. Bulya neci abanènenè bâyish'itwirwa olubanja n'obukali^w, ⁶ omunyinyi, olukogo bamubêrire lunarhume ababalirwa; ci abarhegesi bayish'ihanwa bwenêne. ⁷ Bulyala Omukulu w'abakulu arharhinya ndi, ntayce arhinyira obunene: abanyinyi n'abanènenè yene wabajiraga, boshi kuguma abashibirira; ⁸ abanya-buhashe badôsibwa n'obuhashe bulushine. ⁹ Mwe mhwizire obwo, mw'oyo mwe bâmi, kuderha nti muyîgîrize obushinganyanya mulek'ihirima; ¹⁰ bulyala ababika bwinja ebitagatifu, bâyish'iboneka oku bali batagatifu; n'abaciîyîgîrizabyo, bâmanyiramwo kurhi bishuza. ¹¹ Mucifinjage ebinwa byâni, mubisîme mwâkûlamwo ihano.

Obushinganyanya bwone buciyerekana

¹² Ohurhimanya kulabuka bulabuka, burhanajakwo ngisha. Ababurhonya barharham'ibubone, bwône buciyereka ahabulonza. ¹³ Kucirhangira bucîrhangîra abacîfinjirebwo, bunarhang"iba bo buciyerekana. ¹⁴ Owazukiriza âbulonza sêzi-sêzi arhakarhama, ho abushanga butamire aha luso. ¹⁵ Okubumalira obushiru, bwo bwirhonzi bwimâna, n'owalâla oku ciko bwo burhuma, arhakarham'ifuma entanya. ¹⁶ Bwône bunaje hoshi hoshi, bulonze^x balya babukwanine, bunaje aho bucîyerekebwo n'enshagali omu njira, bucîrhangire buj'ibugana enkengêro zabo zoshi. ¹⁷ Bulyala omurhangiro gwabo mwinja, kucifinja okubuyiga n'okulonza okubumanya, kwo na kuburhonya, ¹⁸ n'okuburhonya kwo na kulanga amarhegeko gâbo, n'okushimha amarhegeko gâbo kwo kurhafa kwoshi okwo, ¹⁹ n'okurhafa kunahise omuntu hali Nyamuzinda, ²⁰ ntyo, olwifinjo lw'oburhimanya lunahise omuntu kwo obwâmi. ²¹ Akabâga entebe n'amashungwe binamusîmise mwe barhegesi b'amashanja, mukenge oburhimanya, Iyo muyîma emyaka n'emyaka.

Omuhigo gw'okumanyisa ohurhimanya

²² Nkolaga naganira oburhimanya buli cici na kurhi bwameraga; amahwe gâbo ntagafulike, nashimbûlira enshando zâbo kurheng'emurhondêro, n'oku bumanywa nakuhira ahabona ntanaderhe nti ngere kuli n'okuli; ²³ nanga ntagere njira nguma n'obwagalwa burhuma omuntu ahorha^y, kulya kuba burhimbanwa n'oburhimanya. ²⁴ Okuluza abarhimanya, kwo kucira kw'igulu, n'omwâmi murhimanya gwo murhûla gw'olubaga. ²⁵ Mulekage ebi binwa byani bimuyîgîrize: mwabikûlamwo obunguke.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ 6

¹ Ἀκούσατε οὖν, βασιλεῖς, καὶ σύνετε· μάθετε, δικασταὶ περάτων γῆς· ² ἐνωτίσασθε, οἱ κρατοῦντες πλήθους καὶ γεγαυρωμένοι ἐπὶ ὄχλοις ἐθνῶν· ³ ὅτι ἐδόθη παρὰ κυρίου ἡ κράτησις ὑμῖν καὶ ἡ δυναστεία παρὰ ὑψίστου, ὃς ἐξετάσει ὑμῶν τὰ ἔργα καὶ τὰς βουλὰς διερευνήσει· ⁴ ὅτι ὑπηρεταὶ ὄντες τῆς αὐτοῦ βασιλείας οὐκ ἐκρίνατε ὀρθῶς οὐδὲ ἐφυλάξατε νόμον οὐδὲ κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ ἐπορεύθητε. ⁵ Φρικτῶς καὶ ταχέως ἐπιστήσεται ὑμῖν, ὅτι κρίσις ἀπὸτομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσιν γίνεται. ⁶ ὁ γὰρ ἐλάχιστος συγγνωστός ἐστιν ἐλέους, δυνατοὶ δὲ δυνατῶς ἐτασθήσονται· ⁷ οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων δεσπότης οὐδὲ ἐντραπήσεται μέγεθος, ὅτι μικρὸν καὶ μέγαν αὐτὸς ἐποίησεν ὁμοίως τε προνοεῖ περὶ πάντων, ⁸ τοῖς δὲ κραταιοῖς ἰσχυρὰ ἐφίσταται ἔρευνα. ⁹ πρὸς ὑμᾶς οὖν, ὦ τύραννοι, οἱ λόγοι μου, ἵνα

^w6.5 6, 5: Nka kulya bahaga Musa mpu arhahike omu cihugo c'amalaganyo (rhulole muli : Mib 20, 12) nisi erhi kulya kwa Daudi (rhulole muli 2 Sam 24, 10-17).

^x6.16 6, 16: Ahâla burhimanya ali nka muntu: oku bamulonza naye «âja alonza balya bamukwanine».

^y6.23 Hali obwâgalwa burhuma omuntu abula iro. Ayâgalwe n'obwigusi bwa bene. zishube ntanya, aje ahorha. Omu bwâgalwa buli ntyo, omuntu arhankaderha mpu amanyisa owundi oku akengire, k'erhi arhamanyire mpu amuciza!

μάθητε σοφίαν καὶ μὴ παραπέσητε· ¹⁰ οἱ γὰρ φυλάξαντες ὁσίως τὰ ὅσια ὁσιωθήσονται, καὶ οἱ διδαχθέντες αὐτὰ εὐρήσουσιν ἀπολογίαν. ¹¹ ἐπιθυμήσατε οὖν τῶν λόγων μου, ποθήσατε καὶ παιδευθήσεσθε.

¹² Λαμπρὰ καὶ ἀμάραντός ἐστιν ἡ σοφία καὶ εὐχερῶς θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀγαπῶντων αὐτήν καὶ εὐρίσκεται ὑπὸ τῶν ζητούντων αὐτήν, ¹³ φθάνει τοὺς ἐπιθυμοῦντας προγνωσθῆναι. ¹⁴ ὁ ὀρθρίσας πρὸς αὐτήν οὐ κοπιάσει· πάρεδρον γὰρ εὐρήσει τῶν πυλῶν αὐτοῦ. ¹⁵ τὸ γὰρ ἐνθυμηθῆναι περὶ αὐτῆς φρονήσεως τελειότης, καὶ ὁ ἀγρυπνήσας δι' αὐτήν ταχέως ἀμέριμνος ἔσται. ¹⁶ ὅτι τοὺς ἀξιούς αὐτῆς αὐτὴ περιέρχεται ζητοῦσα καὶ ἐν ταῖς τρίβοις φαντάζεται αὐτοῖς εὐμενῶς καὶ ἐν πάσῃ ἐπινοίᾳ ὑπαντᾷ αὐτοῖς. ¹⁷ ἀρχὴ γὰρ αὐτῆς ἡ ἀληθεστάτη παιδείας ἐπιθυμία, φροντὶς δὲ παιδείας ἀγάπη, ¹⁸ ἀγάπη δὲ τήρησις νόμων αὐτῆς, προσοχὴ δὲ νόμων βεβαίωσις ἀφθαρσίας, ¹⁹ ἀφθαρσία δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ θεοῦ. ²⁰ ἐπιθυμία ἄρα σοφίας ἀνάγει ἐπὶ βασιλείαν. ²¹ εἰ οὖν ἤδεσθε ἐπὶ θρόνοις καὶ σκήπτροις, τύραννοι λαῶν, τιμήσατε σοφίαν, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε.

²² τί δὲ ἐστὶν σοφία καὶ πῶς ἐγένετο, ἀπαγγελῶ καὶ οὐκ ἀποκρύψω ὑμῖν μυστήρια, ἀλλὰ ἀπ' ἀρχῆς γενέσεως ἐξιχνιάσω καὶ θήσω εἰς τὸ ἐμφανὲς τὴν γνῶσιν αὐτῆς καὶ οὐ μὴ παροδεύσω τὴν ἀλήθειαν. ²³ οὕτε μὴν φθόνῳ τετηκότι συνοδεύσω, ὅτι οὗτος οὐ κοινωνήσει σοφίᾳ. ²⁴ πλήθος δὲ σοφῶν σωτηρία κόσμου, καὶ βασιλεὺς φρόνιμος εὐστάθεια δήμου. 25 ὥστε παιδεύεσθε τοῖς ῥήμασίν μου, καὶ ὠφελήθησεσθε.

7

Salomoni ali muntu nka abandi

¹ Nani ndi muntu wankafa, ak'abandi boshi, w'oku muntu murhanzi wabumbagwa n'ebidaka. Omu nda ya nyâma mwo nayânkiraga enshusho y'omubiri, ² myezi ikumi yoshi, erhi nayisha nâfunûnuka omu muko gwâge, kurhenga oku mburho y'omushamuka, omu mbongerezi y'iro. ³ Erhi mburhwa nani nayîsa emboho abandi bayîsa, narhibukira oku idaho lirhuyankirira rhweshi, izu lyani lirhanzi, aka erya abandi boshi, lwali lujamu. ⁴ Ngozi nâkazâg'igwarhwamwo, nanarhamya abalezi. ⁵ Nta mwâmi warhangire akalamo kundi kundi; ⁶ kuli boshi, enjira y'okuja omu kalamo eri nguma, n'ey'okukarhangamwo nayo eri nguma.

Okurhonya ohurhimanya kwa Salomoni

⁷ Okwo kwarhuma nâshenga, nanashobôla obukengêre, nasengera bwenêne, nashobôla omurhima gw'oburhimanya. ⁸ Nayumva ngurhonyize kulusha ishungwe n'entebe, nabona oku obugale buli ntaco aha burhambi hw'oburhimanya. ⁹ Ntaderhaga nti mbugerere oku mabuye galushîne cicîro, amasholo g'igulu omu masu g'obushinganyanya gunali mushenyi mutyungunu; aha burhambi bwâbo, ensaranga binali bijondo byône. ¹⁰ Nayumva mburhonyize kulusha amagala n'obwinja, naburhonya kulusha omûshi, kulya kuba bwôhe burhahwa burhamoleka. ¹¹ Ci nayishig'ishobôla ehinja byoshi; bwampisakwo obugale burhakaganjwa. ¹² Ebyo binja byoshi nayumva binsîmîsize kulya kuba burhimanya bubidwirhe; erhi ntanamanyiri oku bwo bubiburha. ¹³ Nabuyigaga buzira karhinda, nanabumanyisa buzira kuyongwa, ntanafulike obuhirhi bwâbwo. ¹⁴ Oku bantu, buli bugale burhaheka, ababuhikakwo bunabashobôze obwira bwa Nyamuzinda, n'ebinja by'enyîgirizo zâbwo binarhume bârhona emunda ali.

Okuhûna oburhabâle bwa Nyamuzinda

¹⁵ Nyamubâho âmpe mbuganîre nk'oku alonzize, nantengemwo enkengêro ziringânîne enshokano zâge, bulyala yene ye rhegeka oburhimanya ye nalangula abarhimanya enjira; ¹⁶ omu nfune zâge rhuba, rhw'ono n'ebinwa birhu, n'obwirhonzi bwirhu haguma n'obulenga bwirhu. ¹⁷ Yene ye wampâga okumanya bwinja ebiri; ye wâmmanyîsagya kurhi igulu liri liyûbake n'obworhere bw'ebiremwa, ¹⁸ omurhondêro, obushwinjiro n'aha karhi k'amango, okukulikirana kw'ensiku ndi n'enyofi, n'okukûlana kw'amango, ¹⁹ okulondana kw'emyaka n'emirhwe y'enyenyezi, ²⁰ obworhere bw'ebintu n'enkômedu z'eby'erubala, ohuhashe bw'abazimu n'enkengêro z'abantu, emilala y'âbâsi n'obuhashe bw'emizi. ²¹ Ngasi kantu kafulike na ngasi kaboneka nakayîga, bulyala, mulenga w'ebintu byoshi, ye wânîgîrizagya oburhimanya.

Ireng'e ly'oburhimanya

²² Bulya neci bubamwo^z omûka gw'obukengêre, Mwimâna, gwâgogwâgo, gulimwo kunjikunji,

^z7.22 7, - Ho omurhima gw'emyanzi y'obushinganyanya guli aha: 7, 25- 8, 1.. - Obushinganyanya burhenzirekwo Nyamubâho bwanashangira obworhere bwage. Aka Nyamuzinda yene, obushinganyanya bugwerhe okuhashe byoshi (7, 27); bubamwo omûka mwimâna (7, 22); mûka gugala byoshi (7, 23); mûka gw'obuhashe bwa Nyamuzinda (7, 25); cerekanè c'obwinja bwage (7, 26); buha nshubizo y'obumoleke bw'ensiku n'amango. Buba burhumirwe emwa abantu (7, 27; 9, 10). Bushangire oku burhegesi bw'igulu (8, 1) n'oku bulyo bwaliremaga (7, 12.21; R, 6). Buba burhonyire

munyinyi-nyinyi, mubidu, mwōji-mwōji, buzira izinga, gwalangala, gurhababala, gurhonya ehinja, lugembe;
²³ ntaaminikwa, nkola-minja, nkunda-bantu, ntadundwa, muzibu-kadundu-ntashugulwa, ntabiruba, gugala-byoshi, gunalâba-byoshi, gusheshera omu mirhima yoshi, ey'obukengêre, ecîre n'eminyinyi-nyinyi.
²⁴ Bulyala oburhimanya bwo bukanya kurhalusa ebikanya byoshi, byoshi buhulukâna erhi kushongôla kwâbwo kurhuma. ²⁵ Obushinganyanya mûka gw'obuhashe bwa Nyamuzinda, nshongôle^a y'obumoleke bw'irenge ly'Ogala-hyoshi, na nt'izinga lyankabuhikakwo. ²⁶ Buba nshubizo y'obumoleke bw'ensiku n'amango, cirolero buzir'izinga c'ikola Iya Nyamuzinda, cerekanè c'obwinja bwage. ²⁷ Buli buguma ci buhashire byoshi, buzira kucirhengamwo, bunashashule ngasi kantu. Amango goshi, buyôrha budubukira omu maroho gacîre, mpu Iyo bugajira bira ba Nyamuzinda n'aba abalêbi, ²⁸ bulya obêra bo n'oburhimanya ye Nyamuzinda asîma. ²⁹ Neci buba bulushire izûba kuyinjiha, bulushire enyenyenzi zoshi, erhi wankabuggerera oku mûshi, wânabona bugulushire. ³⁰ Bulyala omûshi kuhundusa guhundusa obudufu, oburhimanya bwôhe ntako buhimwe n'obubî.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ 7

¹ Εἰμὶ μὲν κἀγὼ θνητὸς ἄνθρωπος ἴσος ἅπασιν καὶ γηγενοῦς ἀπόγονος πρωτοπλάστου· καὶ ἐν κοιλίᾳ μητρὸς ἐγλύφην σὰρξ· ² δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγείς ἐν αἵματι ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ ἡδονῆς ὕπνῳ συνελθούσης. ³ καὶ ἐγὼ δὲ γενόμενος ἔσπασα τὸν κοινὸν ἀέρα καὶ ἐπὶ τὴν ὁμοιοπαθεῖ κατέπεσον γῆν πρώτην φωνὴν τὴν ὁμοίαν πᾶσιν ἴσα κλαίων· ⁴ ἐν σπαργάνοις ἀνετράφην καὶ φροντίσιν. ⁵ οὐδεὶς γὰρ βασιλέων ἐτέραν ἔσχεν γενέσεως ἀρχήν, ⁶ μία δὲ πάντων εἴσοδος εἰς τὸν βίον ἔξοδος τε ἴση.

⁷ διὰ τοῦτο εὐξάμην, καὶ φρόνησις ἐδόθη μοι· ἐπεκαλεσάμην, καὶ ἦλθεν μοι πνεῦμα σοφίας. ⁸ προέκρινα αὐτὴν σκήπτρων καὶ θρόνων καὶ πλοῦτον οὐδὲν ἡγήσάμην ἐν συγκρίσει αὐτῆς· ⁹ οὐδὲ ὡμοίωσα αὐτῇ λίθον ἀτίμητον, ὅτι ὁ πᾶς χρυσὸς ἐν ὄψει αὐτῆς ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς πηλὸς λογισθήσεται ἄργυρος ἐναντίον αὐτῆς· ¹⁰ ὑπὲρ ὕγιαν καὶ εὐμορφίαν ἡγάπησα αὐτὴν καὶ προειλόμην αὐτὴν ἀντὶ φωτὸς ἔχειν, ὅτι ἀκοίμητον τὸ ἐκ ταύτης φέγγος. ¹¹ ἦλθεν δὲ μοι τὰ ἀγαθὰ ὁμοῦ πάντα μετ' αὐτῆς καὶ ἀναρίθμητος πλοῦτος ἐν χερσὶν αὐτῆς· ¹² εὐφράνθην δὲ ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι αὐτῶν ἡγεῖται σοφία, ἡγνόουν δὲ αὐτὴν γενέτιν εἶναι τούτων. ¹³ ἀδόλως τε ἔμαθον ἀφθόνως τε μεταδίδωμι, τὸν πλοῦτον αὐτῆς οὐκ ἀποκρύπτομαι· ¹⁴ ἀνεκλιπῆς γὰρ θησαυρὸς ἐστὶν ἀνθρώποις, ὃν οἱ κτησάμενοι πρὸς θεὸν ἐστείλαντο φιλίαν διὰ τὰς ἐκ παιδείας δωρεὰς συσταθέντες.

¹⁵ Ἐμοὶ δὲ δῶη ὁ θεὸς εἰπεῖν κατὰ γνώμην καὶ ἐνθυμηθῆναι ἀξίως τῶν δεδομένων, ὅτι αὐτὸς καὶ τῆς σοφίας ὁδηγὸς ἐστὶν καὶ τῶν σοφῶν διορθωτής. ¹⁶ ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν πᾶσά τε φρόνησις καὶ ἐργατείων ἐπιστήμη. ¹⁷ αὐτὸς γὰρ μοι ἔδωκεν τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ εἰδέναι σύστασιν κόσμου καὶ ἐνέργειαν στοιχείων, ¹⁸ ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ μεσότητα χρόνων, τροπῶν ἀλλαγὰς καὶ μεταβολὰς καιρῶν, ¹⁹ ἐνιαυτοῦ κύκλους καὶ ἄστρων θέσεις, ²⁰ φύσεις ζώων καὶ θυμοὺς θηρίων, πνευμάτων βίας καὶ διαλογισμοὺς ἀνθρώπων, διαφορὰς φυτῶν καὶ δυνάμεις ῥιζῶν, ²¹ ὅσα τέ ἐστὶν κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ ἔγνω· ἢ γὰρ πάντων τεχνίτις ἐδίδαξέν με σοφία.

²² Ἔστιν γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα νοερὸν, ἅγιον, μονογενές, πολυμερές, λεπτόν, εὐκίνητον, τρανόν, ἀμόλυντον, σαφές, ἀπήμαντον, φιλάγαθον, ὀξύ, ²³ ἀκώλυτον, εὐεργετικόν, φιλάνθρωπον, βέβαιον, ἀσφαλές, ἀμέριμνον, παντοδύναμον, πανεπίσκοπον καὶ διὰ πάντων χωροῦν πνευμάτων νοερῶν καθαρῶν λεπτοτάτων. ²⁴ πάσης γὰρ κινήσεως κινητικώτερον σοφία, διήκει δὲ καὶ χωρεῖ διὰ πάντων διὰ τὴν καθαρότητα· ²⁵ ἀτμὶς γὰρ ἐστὶν τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως καὶ ἀπόρροια τῆς τοῦ παντοκράτορος δόξης εἰλικρινής· διὰ τοῦτο οὐδὲν μεμιαμμένον εἰς αὐτὴν παρεμπίπτει. ²⁶ ἀπαύγασμα γὰρ ἐστὶν φωτὸς αἰδίου καὶ ἔσοπτον ἀκηλίδωτον τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. ²⁷ μία δὲ οὕσα πάντα δύναται καὶ μένουσα ἐν αὐτῇ τὰ πάντα καινίζει καὶ κατὰ γενεὰς εἰς ψυχὰς ὁσίας μεταβαίνουσα φίλους θεοῦ καὶ προφήτας κατασκευάζει· ²⁸ οὐθὲν γὰρ ἀγαπᾷ ὁ θεὸς εἰ μὴ τὸν σοφία συνοικοῦντα. ²⁹ ἐστὶν γὰρ αὕτη εὐπρεπεστέρα ἡλίου καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄστρον θέσιν. φωτὶ συγκρινομένη εὐρίσκεται προτέρα· ³⁰ τοῦτο μὲν γὰρ διαδέχεται νύξ, σοφία δὲ οὐ κατισχύει κακία.

emwa Nyamuzinda. - Okula oburhimanya budesirwe, kurheganyize obufulûle bw'endagâno Mpyahya. Mutagatifu Paolo na Yowane, bâyish'iyumva banamanyisc oku Kristu ye Luderho ye na Burhimanya wacijiraga muntu. (Lola Mig 8. 22 n'amahugulo gahali). - Ebi binwa baderhire ohurhimanya burheganyize n'okumanyisa Endagâno Mpyahya yâyi sh'ihanyisa Mûka Mwimâna. Eci citabu c'oburhimanya cirinzir'iderha nka kulya oburhimanya ye Mûka Mwimâna (lola I, 6; 9, 17; 7. 22; 7, 24).

^a7.25 Enshongôlè: nka kula bashongôla obûci; omukè eba nshongôlè ya bûci: omurhobo ebà nshongôlè ya cirhende: Owayumva ayuvagye «enshongôlè y'obumoleke bw'irenge ly'Ogala-byoshi kwo kuderha kurhi! Vulgata ahindwire mpu "lubwiko!"

8

¹ Bugwarhire aha cikwi c'igulu bwahika oku cindi aka ciri-misi; bunarhegesire igulu bwinja-bwinja.

Ebinja byoshi omu burhimanya bishundwa

² Nàrhangiraga okubusîma n'okubulonza erhi nciri murho, nalonza okurhòlabwo kula barhòla omukazi, nabusîmira iranga lyâbwo. ³ Okubêra bubêra haguma na Nyamuzinda kunayerekane obuluzi bw'enyumpa burhengamwo, Nyakasane Nnâmahanga naye kusîma abusîma. ⁴ Neci, bubà bushangire obumanye bwa Nyamuzinda bunashangire n'oku mikolo yâge. ⁵ Akaba omu kalamo k'omuntu obugale kali kantu kinja kankacifinjwa, ka hali obugale bulushire oburhimanya obwo bukola ngasi mukolo? ⁶ N'akaba makengu gakola, ndi wakozire kuli eri igulu kulusha oburhimanya? ⁷ N'akaba hali osîmire oburhimanya, enkômedu nyinja go malehe buyâna, kulya kuba bwo buyîgîriza okurhadambiha, obwirhonzi, obushinganyanya, oburhwâli n'omu kalamo k'abantu, nta kantu kagwerhe amakwanane kulusha e-byo. ⁸ Omuntu akalonza obumanye bunji, oburhimanya burhahabiri ebyagezire, bwanacigereka n'omu byacyisha; buyishi oku bahalûla ebinwa, buyishi n'emigani, bunamanye ebimanyiso n'ebirhangâzo embere biyishe, burhanahabiri kurhi amango n'ebyanda bikulikirana.

Oburhimanya bukwanana abarhegesi

⁹ Nalalira obwo nti nâbuyanka bube wirhu rhwabêra rhwe naye, nabona oku bwanampanûla omu binja, bunantulirize omu maganya n'omu malibuko. ¹⁰ Naderha obwo nti bwâmpisa oku irenge omu lubaga, nti omu bashosi, naba ndi murho nnambone olukengwa. ¹¹ Nti aha ngombe bâyish'insîmira okuyumva duba na bwinja, n'abakulu bakaz'irhangâla bamambona. ¹² Oku ntacibumbûla akanwa erhi banadwirhe banninga, nkola naderha, barhege okurhwiri, nkalihya emyanzi. bahire okuboko oku kanwa. ¹³ Bwâmpisa oku kurhafà, bunarhume nasigira abayisha enyuma zâni akakengêzo k'ensiku n'ama-ngo. ¹⁴ Nârhegeka amashanja, n'ab'emahanga bâyisha banshige. ¹⁵ Abâmi badârhi bâgeramwo omusisi bayuma izino lyani, ci omu karhî k'olubaga lwâni nâciyerekana mwinja, nnambe ntwâli omu matabaro. ¹⁶ Nkola nashubûka ntamûkire aha burhambi bw'oburhimanya, bulyala, ôli nabwo arhayumva burhe, n'obukômera arhayumva mungo, ci ayôrha ali omu nshagali n'obusîme.

Salomoni alongereza oburhimanya

¹⁷ Nakaz'igerereza ntyo niene bushala-shala, nayumva omu murhima obwo oku okurhafà mwo kuba omu kulungana n'oburhimanya, ¹⁸ oku obusîme bushongwire, mwo bubà omu kuyinjibana n'oburhimanya, n'obugale burhaheka, mwo bubà omu nfune z'emikolo y'oburhimanya, n'obwenge omu kukômera oburhimanya bubà, n'irenge omu kubuganîza liba; ntaho ntajaga nti ndonze kurhi nankabuhisa aha ka! ¹⁹ Nali mwana muburhe, naburhanwa omurhima nkana. ²⁰ Nali mwinja, kwo nderhage, nayisha omu mubiri guralikwo izâbyo. ²¹ Ci erhi mmanyanya oku ntankahika oku burhimanya nka ntabushobwîri emwa Nyamuzinda, -bukengere obwo, okumanya aha eyo nshokano erhenga-, nayerekera emunda Nyakasane ali namushenga, namuganiza n'omurhima gwoshi.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ 8

¹ διατείνει δὲ ἀπὸ πέρατος ἐπὶ πέρας εὐρώστως καὶ διοικεῖ τὰ πάντα χρηστῶς.

² Ταύτην ἐφίλησα καὶ ἐξεζήτησα ἐκ νεότητός μου καὶ ἐζήτησα νύμφην ἀγαγέσθαι ἐμαυτῷ καὶ ἐραστῆς ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς. ³ εὐγένειαν δοξάζει συμβίωσιν θεοῦ ἔχουσα, καὶ ὁ πάντων δεσπότης ἠγάπησεν αὐτήν· ⁴ μύστις γάρ ἐστιν τῆς τοῦ θεοῦ ἐπιστήμης καὶ αἰρετὶς τῶν ἔργων αὐτοῦ. ⁵ εἰ δὲ πλοῦτός ἐστιν ἐπιθυμητὸν κτῆμα ἐν βίῳ, τί σοφίας πλουσιώτερον τῆς τὰ πάντα ἐργαζομένης; ⁶ εἰ δὲ φρόνησις ἐργάζεται, τίς αὐτῆς τῶν ὄντων μᾶλλον ἐστιν τεχνίτις; ⁷ καὶ εἰ δικαιοσύνην ἀγαπᾷ τις, οἱ πόνοι ταύτης εἰσὶν ἀρεταί· σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν, ὧν χρησιμώτερον οὐδὲν ἐστιν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. ⁸ εἰ δὲ καὶ πολυτερίαν ποθεῖ τις, οἶδεν τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει, ἐπίσταται στροφὰς λόγων καὶ λύσεις αἰνιγμάτων, σημεῖα καὶ τέρατα προγινώσκει καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων.

⁹ ἔκρινα τοίνυν ταύτην ἀγαγέσθαι πρὸς συμβίωσιν εἰδὼς ὅτι ἔσται μοι σύμβουλος ἀγαθῶν καὶ παραίνεσις φροντῖδων καὶ λύπης. ¹⁰ ἔξω δι' αὐτὴν δόξαν ἐν ὄχλοις καὶ τιμὴν παρὰ πρεσβυτέροις ὁ νέος· ¹¹ ὁξὺς εὐρεθήσομαι ἐν κρίσει καὶ ἐν ὄψει δυναστῶν θαυμασθήσομαι· ¹² σιγῶντά με περιμενοῦσιν καὶ φθεγγομένῳ προσέξουσιν καὶ λαλοῦντος ἐπὶ πλεῖον χεῖρα ἐπιθήσουσιν ἐπὶ στόμα αὐτῶν. ¹³ ἔξω δι' αὐτὴν ἀθανασίαν καὶ μνήμην αἰώνιον τοῖς μετ' ἐμὲ ἀπολείψω. ¹⁴ διοικήσω λαοὺς, καὶ ἔθνη ὑποταγήσεται μοι· ¹⁵ φοβηθήσονται με ἀκούσαντες τύραννοι φρικτοί, ἐν πληθῇ φανοῦμαι ἀγαθὸς καὶ ἐν πολέμῳ ἀνδρεῖος.

¹⁶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκόν μου προσαναπαύσομαι αὐτῇ· οὐ γὰρ ἔχει πικρίαν ἢ συναναστροφή αὐτῆς οὐδὲ ὀδύνην ἢ συμβίωσιν αὐτῆς, ἀλλὰ εὐφροσύνην καὶ χαράν.

¹⁷ ταῦτα λογισάμενος ἐν ἑμαυτῷ καὶ φροντίσας ἐν καρδίᾳ μου ὅτι ἀθανασία ἐστὶν ἐν συγγενείᾳ σοφίας ¹⁸ καὶ ἐν φιλίᾳ αὐτῆς τέρψις ἀγαθῇ καὶ ἐν πόνοις χειρῶν αὐτῆς πλοῦτος ἀνεκλιπῆς καὶ ἐν συγγυμνασίᾳ ὁμιλίας αὐτῆς φρόνησις καὶ εὐκλεία ἐν κοινωνίᾳ λόγων αὐτῆς, περιῆειν ζητῶν ὅπως λάβω αὐτὴν εἰς ἑμαυτόν. ¹⁹ πᾶς δὲ ἤμην εὐφυῆς ψυχῆς τε ἔλαχον ἀγαθῆς, ²⁰ μᾶλλον δὲ ἀγαθὸς ὢν ἤλθον εἰς σῶμα ἀμίαντον. ²¹ γνοὺς δὲ ὅτι οὐκ ἄλλως ἔσομαι ἐγκρατής, ἐὰν μὴ ὁ θεὸς δῶ— καὶ τοῦτο δ' ἦν φρονήσεως τὸ εἶδέναι τίνος ἡ χάρις—, ἐνέτυχον τῷ κυρίῳ καὶ ἐδέχθη αὐτοῦ καὶ εἶπον ἐξ ὅλης τῆς καρδίας μου

9

Omusengero gwa Salomoni gw'okuhûna oburhimanya

¹ «Nyamuzinda wa balarha, Nyakasane w'olukogo, we walemaga igulu n'oluderho lwâwe, ² we wabumbaga omuntu n'oburhimanya bwawe, mpu abe murhambo w'ebiremwa birhenga omu nfune zâwe, ³ mpu arhegeke igulu omu butagatifu n'omu bushinganyanya, mpu akaz'itwa emanja n'omurhima gushinganine, ⁴ onshobôze nani oburhimanya bukwanine entebe yâwe orhanankagaga omu bana bâwe. ⁵ Bulyala ndi mwambali-kazi wâwe, nnandi mugala wa mwambali-kazi wâwe, muntu muzamba na wa nsiku nyofi, nnandi munyi w'okuyumva oburhimanya n'amarhegeko; ⁶ bulyala omuntu ciru ankaba mwimâna omu karhi k'ababusirwe n'abantu, nk'arhagwerhi oburhimanya burhenga emwâwe, kwo banamulola nka busha. ⁷ Wacinyishozire mpu nyimangire olubaga lwâwe, mpu ntegeke bagala bâwe na bali bâwe, ⁸ Wantegesire mpu nkuyûbakire aka-Nyamuzinda oku ntondo yâwe ntagatifu, n'oluhêrero mw'olu lugo wagwisiremwo ihêma cerekane c'ihêma litagatifu oyôshire orheganyize kurhenga emurhondêro. ⁹ Obushinganyanya haguma nâwe buba, buyishi n'emirimo yâwe; ho bwâli amango walemaga igulu; burhahabiri ebirhona omu masu gâwe, n'ebiringânine n'amarhegeko gâwe. ¹⁰ Oburhume kurhenga emalunga gâwe matagatifu, oburhume kurhenga aha ntebe yawe y'irenge, buyishe bungwase bunakole haguma nâni, lyo mmanyana bici bikusimisa. ¹¹ Kulya kuba oburhimanya ntaco buhabire, na ntaco cibuyabira kwayumva. bwo bwampabûla omu mirimo yani yoshi bunandange n'irhegeko lyâbwo. ¹² Ntyo, emikolo yâni yanakusîmîsa, nanyimangire olubaga lwâwe n'obushinganyanya nnankwanane entebe ya larha.

Bushinganyanya bumanyisa omuntu obulonza bwa Nyamuzinda

¹³ Muntu obi wankamanya omuhigo gwa Nyakasane? Ndi wakagerêreza ebi Nyakasane alonza? ¹⁴ Enkengêro za banyakuhola-wahole kurhindira zikaz'irhindira, n'emihigo yirhu kuneganega eneganega; ¹⁵ bulyala omubiri gwabole kuzidoha guzidohera iroho, n'ecira cirâlo c'ibumba kuzidohya cikaz'izidohya omûka guyêsha emirhima. ¹⁶ Ehya hanôla igulu rhubimanyira kasanzi. n'ebirhuli hofi okubihikakwo kurhama; ebiri empingu byôhe ndi wankabisâgarha? ¹⁷ N'obulonza hwâwe ndi wankabumanyire nka wene orhahânaga oburhimanya na nk'orharhumaga omûka gwawe Mwimâna kurhenga enyanya? ¹⁸ Kwo kwarhumire enjira za ab'en'igulu ziba nnungêdu, n'abantu bayîgirizibwa ebi osîma banacira n'oburhimanya bwâwe.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ 9

¹ Θεὲ πατέρων καὶ κύριε τοῦ ἐλέους ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου ² καὶ τῇ σοφίᾳ σου κατασκευάσας ἄνθρωπον, ἵνα δεσπόζῃ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων ³ καὶ διέτῃ τὸν κόσμον ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν εὐθύτῃ ψυχῆς κρίσιν κρίνῃ, ⁴ ὁὗ μοι τὴν τῶν σῶν θρόνων ἀρεδρον σοφίαν καὶ μὴ με ἀποδοκιμάσῃς ἐκ παίδων σου. ⁵ ὅτι ἐγὼ δοῦλος σὸς καὶ υἱὸς τῆς παιδείας σου, ἄνθρωπος ἀσθενὴς καὶ ὀλιγοχρόνιος καὶ ἐλάσσων ἐν συνέσει κρίσεως καὶ νόμων· ⁶ κἂν γὰρ τις ᾗ τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ σοῦ σοφίας ἀπουσίας εἰς οὐδὲν λογισθῆσεται. ⁷ σύ με προείλω βασιλέα λαοῦ σου καὶ δικαστὴν υἱῶν σου καὶ θυγατέρων· ⁸ εἴπας οἰκοδομῆσαι ναὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ σου καὶ ἐν πόλει κατασκηνώσεώς σου θυσιαστήριον, μίμημα σκηνῆς ἁγίας, ἣν προητοίμασας ἀπ' ἀρχῆς. ⁹ καὶ μετὰ σοῦ ἡ σοφία ἡ εἰδυῖα τὰ ἔργα σου καὶ παρούσα, ὅτε ἐποίεις τὸν κόσμον, καὶ ἐπισταμένη τί ἄρεστόν ἐν ὀφθαλμοῖς σου καὶ τί εὐθὲς ἐν ἐντολαῖς σου. ¹⁰ ἐξαπὸστείλον αὐτὴν ἐξ ἁγίων οὐρανῶν καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης σου πέμψον αὐτὴν, ἵνα συμπαροῦσά μοι κοπιᾷ, καὶ γνῶ τί εὐάρεστόν ἐστιν παρὰ σοί. ¹¹ οἶδε γὰρ ἐκείνη πάντα καὶ συνίει καὶ ὁδηγήσει με ἐν ταῖς πράξεσί μου σωφρόνως καὶ φυλάξει με ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆς· ¹² καὶ ἔσται προσδεκτὰ τὰ ἔργα μου, καὶ διακρινῶ τὸν λαόν σου δικαίως καὶ ἔσομαι ἄξιος θρόνων πατρὸς μου.

¹³ τίς γὰρ ἄνθρωπος γνώσεται βουλὴν θεοῦ; ἢ τίς ἐνθυμηθήσεται τί θέλει ὁ κύριος; ¹⁴ λογισμοὶ γὰρ θνητῶν δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαί ἡμῶν· ¹⁵ φθαρτὸν γὰρ σῶμα βαρύνει ψυχὴν, καὶ βρίθει τὸ γεῶδες

σκήνος νοῦν πολυφρόντιδα. ¹⁶ καὶ μόλις εἰκάζομεν τὰ ἐπὶ γῆς καὶ τὰ ἐν χερσὶν εὐρίσκομεν μετὰ πόνου· τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξιχνίασεν; ¹⁷ βουλὴν δὲ σου τίς ἔγνω, εἰ μὴ σὺ ἔδωκας σοφίαν καὶ ἐπέμψας τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἀπὸ ὑψίστων; ¹⁸ καὶ οὕτως διωρθώθησαν αἱ τρίβοι τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ τὰ ἀρεστά σου ἐδιδάχθησαν ἀνθρώποι, καὶ τῇ σοφίᾳ ἐσώθησαν.

10

III. Obushinganyanya bwa Nyamuzinda omu nsiku za mîra

Kurhenga Adamo kuhika Musa

¹ Omuntu murhanz'iremwa wa Nyarnuzinda, ishe w'igulu^b, oku aciri yene muleme, obushinganyanya bwamulanga, bwanamurhenza omu câha câge ² bwamuha n'emisi y'okurhegeka byoshi. ³ Enkola-maligo mpu yacîkûla oku bushinganyanya n'oburhe n'oburhe, yaherêrekera n'omungo gw'okuyirha mwene wabo^c. ⁴ Amango igulu lyalohomaga erhi yerhuma, kandi bushinganyanya bwaligalukire, bwageza omushinganyanya omu mîshi, oku irumbi mpu murhi^d. ⁵ N'amango amashanja gayumvanyagya omu bubî galinda gacigusha haguma^e, kandi burhimanya bwagabwinemwo omushinganyanya, bwamulanga buzira izabyo omu masu ga Nyamuzinda, bwamuzibuhya ahima omurhima gw'olukogo lw'omwana wâge. ⁶ Amango bazigululaga enkola-maligo oburhimanya bwaciza omushinganyanya erhi bayaka omuliro^f gwamanukiraga bishagala birhanu. ⁷ Ecêrekanê c'obwo bubî: haciri ecihugo calibwire citumbûka mugî, emirhi y'eco cihugo enakaz'irhengakwo amalehe garhayera; n'oku kukengeza olw'embula-buyêmêre, enshusho y'omunyu^g eciba eyimanzire. ⁸ Abantu mpu bayâka enjira y'oburhimanya, bacîhêka omu njira yâbahamisa ebinja, basigira abazîne akakengêzo k'isirhe lyâbo^h, na ntyo, amabi gâbo garhaciyoîrhaga mafulike. ⁹ Oburhimanya bwôhe bwalikûza abambali oku malibuko g'amarhangulo. ¹⁰ Burhimanya bwalangûlaga omushinganyanya enjira nnungêdu, erhi ayâka omujina gwa mukulu wageⁱ, bwanamuyêrekeza obwâmi bwa Nyamuzinda, bwamuhâ n'okumanya ebitagatifu. Bwamurhabala okuyâza emmanja zage, n'okubêrwa omu mirimo yage, ¹¹ Oburhimanya bwamuclnga oku babisha bali mpu bamunyage, bwanamuha omwandu gw'ebirugu. ¹² Bwamucinga oku bashombanyi na kuli balyala bali mpu bamurhezire, bwanamuhimira entambala ndarhi mpu lyo amanya oku ntabyo burhahima. ¹³ Oburhimanya burhalikiriraga omushinganyanya amango bâli bamuguzize^j, cikwône bwamucinga oku câha. ¹⁴ Bwayandagalira bo naye omu mpamikwa, burhanamulikiriraga omu mugozi, ciru bwamuhisa oku ishungwe ly'obwâmi n'oku buhashe bw'okurhegeka abarhegesi bakag'imulibuza burhanzi, ciru bwayîgîriza n'âbâli bamushobesire obunywesi, bwanamuhâ irenge ly'ensiku n'amango.

Amango g'olubungo lw'okurhenga e Misiri

¹⁵ Bwo bwakûlaga olubaga lutagatifu lw'entagengwa omu nfune z'olubaga lwakag'ilulibuza. ¹⁶ Bwo bwâjaga omu murhima gw'omushinganyanya wa Nyakasane, bwakoza n'ebimanyiso n'ebisômerine abâmi badârhi. ¹⁷ Bwo bwahâga abatagatifu oluhembo lw'omurhamo gwâbo, bwabageza omu njira y'okurhangâza bwanababêra mâkiro g'omûshi na bumoleke bwa nyenyezi budufu. ¹⁸ Bwo bwabayikizagya enyanja ndukula, bwanabageza omu mîshi manji. ¹⁹ Bwazisa abashombanvi bâbo bwanabashala barhenga omu musima gw'enyanja. ²⁰ Entagengwa zashokôa enkola-maligo, zacîtakira izîno lyawe

^b10.1 Adamu oyo badesire aha, mpu, ishe w'igulu». Kunali kuderha mpu abana bâge, omu buzamba bwâbo, barharhibaga omurhima ci bacîkubagire (rhulole 11, 23).

^c10.3 Kayini oyu wâyirhaga omulumuna.

^d10.4 Bene Adamu bâdwirhe obubî bwa amango ga Nuhu. Nuhu oyo badesire mpu «mushinganyanya» (Murh 6, 9). Obwarho bwage nabo bo badesire «murhi gwa busha», erhi «murhi kwone».

^e10.5 Bulya baja haguma mpu bayûbake omunâra (inkingi) gwa Babeli (Murh 11, 1-9). Kuhamagalwa kwa Abrahamu (Murh 12, 1-3).

^f10.6 Loti oyo «mushinganyanya» badesire (rhulole 2 Pt 2, 7-8). N'ebishagala birhanu, ali Sodomo, Gomora, Adama, Seboyimi na Segoti (Murh 19, 18-22).

^g10.7 Nkabaga muka Loti oyo (Murh 19, 26).

^h10.8 Ngasi kakengêzo k'obubî n'obuhane bwabô: 19, 1: okushâbwa kwa Sodomo. Lola muli Lush 29, 21-23. Ciru obuhane bwa Sodomo gwâshubire mugani (Amo 4, 11; Iz 13, 19; Yer 50, 40).

ⁱ10.10 Galya mango Yakobo ayakiraga mukulu wage Ezau e Mezopotamiya (27, 41-45). Galya mango Yakobo bamuyerekaga bamalahika (Murh 28, 10-22) n'obûko bwâge (28, 13-15).

^j10.13 Oyo "mushinganyanya" ye Yozefu, mwene Yakobo.

litagatifu, Nyakasane, n'okuboko kwâwe kwabalikûzagya bacitakirakwo na murhima muguma.
²¹ Obushinganyanya erhi bwamadumûla akanwa k'orhuduma, erhi bwamanalikûla olulimi lw'ebirhaba.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣWIS 10

¹ Αὕτη πρωτόπλαστον πατέρα κόσμου μόνον κτισθέντα διεφύλαξεν καὶ ἐξείλατο αὐτὸν ἐκ παραπτώματος ἰδίου ² ἔδωκέν τε αὐτῷ ἰσχὺν κρατῆσαι ἀπάντων. ³ ἀποστὰς δὲ ἀπ' αὐτῆς ἄδικος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ ἀδελφοκτόνοις συναπώλετο θυμοῖς. ⁴ δι' ὃν κατακλυζομένην γῆν πάλιν ἔσωσεν σοφία δι' εὐτελοῦς ξύλου τὸν δίκαιον κυβερνήσασα. ⁵ αὕτη καὶ ἐν ὁμοιοῖα πονηρίας ἐθνῶν συγχυθέντων ἔγνω τὸν δίκαιον καὶ ἐτήρησεν αὐτὸν ἄμεμπτον θεῷ καὶ ἐπὶ τέκνου σπλάγχνοις ἰσχυρὸν ἐφύλαξεν. ⁶ αὕτη δίκαιον ἐξαπολλυμένων ἀσεβῶν ἐρρύσατο φυγόντα καταβάσιον πῦρ Πενταπόλεως, ⁷ ἥς ἔτι μαρτύριον τῆς πονηρίας καπνιζομένη καθέστηκε χέρσος, καὶ ἀτελέσιν ὥραις καρποφοροῦντα φυτὰ, ἀπιστοῦσης ψυχῆς μνημεῖον ἐστηκυῖα στήλη ἀλός. ⁸ σοφίαν γὰρ παροδεύσαντες οὐ μόνον ἐβλάβησαν τοῦ μὴ γινῶναι τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφροσύνης ἀπέλιπον τῷ βίῳ μνημόσυνον, ἵνα ἐν οἷς ἐσφάλησαν μὴδὲ λαθεῖν δυνηθῶσιν. ⁹ σοφία δὲ τοὺς θεραπεύοντας αὐτὴν ἐκ πόνων ἐρρύσατο. ¹⁰ αὕτη φυγάδα ὀργῆς ἀδελφοῦ δίκαιον ὠδήγησεν ἐν τριβείοις εὐθείαις· ἔδειξεν αὐτῷ βασιλείαν θεοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτῷ γινῶσιν ἁγίων· εὐπόρησεν αὐτὸν ἐν μόχθοις καὶ ἐπλήθυνεν τοὺς πόνους αὐτοῦ. ¹¹ ἐν πλεονεξίᾳ κατισχυόντων αὐτὸν παρέστη καὶ ἐπλούτισεν αὐτόν· ¹² διεφύλαξεν αὐτὸν ἀπὸ ἐχθρῶν καὶ ἀπὸ ἐνεδρευόντων ἡσφαλίσατο· καὶ ἁγῶνα ἰσχυρὸν ἐβράβευσεν αὐτῷ, ἵνα γινῶ ὅτι παντὸς δυνατωτέρα ἐστὶν εὐσέβεια. ¹³ αὕτη πραθέντα δίκαιον οὐκ ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ ἐξ ἁμαρτίας ἐρρύσατο αὐτόν· ¹⁴ συγκατέβη αὐτῷ εἰς λάκκον καὶ ἐν δεσμοῖς οὐκ ἀφήκεν αὐτόν, ἕως ἥνεγκεν αὐτῷ σκήπτρα βασιλείας καὶ ἐξουσίαν τυραννούντων αὐτοῦ· ψευδεῖς τε ἔδειξεν τοὺς μωμησαμένους αὐτόν καὶ ἔδωκεν αὐτῷ δόξαν αἰώνιον.

¹⁵ Αὕτη λαὸν ὅσιον καὶ σπέρμα ἄμεμπτον ἐρρύσατο ἐξ ἔθνους θλιβόντων· ¹⁶ εἰσῆλθεν εἰς ψυχὴν θεράποντος κυρίου καὶ ἀντίστη βασιλεῦσιν φοβεροῖς ἐν τέρασι καὶ σημείοις. ¹⁷ ἀπέδωκεν ὀσίοις μισθὸν κόπων αὐτῶν, ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐν ὁδῷ θαυμαστῇ καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς σκέπην ἡμέρας καὶ εἰς φλόγα ἄστρον τὴν νύκτα. ¹⁸ διεβίβασεν αὐτοὺς θάλασσαν ἐρυθρὰν καὶ διήγαγεν αὐτοὺς δι' ὕδατος πολλοῦ· ¹⁹ τοὺς δὲ ἐχθροὺς αὐτῶν κατέκλυσεν καὶ ἐκ βάθους ἀβύσσου ἀνέβρασεν αὐτούς. ²⁰ διὰ τοῦτο δίκαιοι ἐσκύλευσαν ἀσεβεῖς καὶ ὕμνησαν, κύριε, τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου τὴν τε ὑπέρμαχόν σου χεῖρα ᾗνεσαν ὁμοθυμαδόν· ²¹ ὅτι ἡ σοφία ᾗνοιξεν στόμα κωφῶν καὶ γλώσσας νηπίων ἔθηκεν τρανάς.

11

¹ Burhimanya bwarhumaga babêrwa n'emirimo yabo, omu maboko g'omulêbi^k mutagatifu. ² Bagera omu mpinga, omu nyama-wandya, bagwîka amahêma aharhabà nyumpa. ³ Bajâna omu irhwe n'abashombanyi, banatundulika ababisha. ⁴ Erhi bagwarhwa n'enyôrha bakuyâkûza^l, bakula amîshi omu lwâla, bakûla agâtwa enyôrha omu ibuye lyumu-lyumu.

Amîshi, oku go gâhezagya ab'e Misiri, gâciza bene Israheli

⁵ Ntyo, ebyabire buhane bw'abashombanyi bâbo, byababêra bunguke omu malagîrire gâbo. ⁶ Oku buhane bw'irhegeko lyâbo ly'okuyirha orhubonjo, abarhanzi bayôrhana enshôko erhagana y'olwishi lw'ebirhwange by'omuko n'ebiyondo^m. ⁷ Bamhali bâwe hôhe wabahêra amîshi manji aharhaba-mîshi; ⁸ wayêrekana ntyo n'enyôrha yâbagwerhe buhane buci wali ohanyiremwo abashombanyi baboⁿ. ⁹ Ago marhangulo, n'obwo kukubûla olukogo lwâwe lwabakubûlaga, gâbayumvisa malumwa maci olubanja lutubwa n'oburhê luyumvisa enkola-maligo; ¹⁰ bulyala bôhe, wakazâg'ibarhangula nka muzire warhonda omwana, ci abandi kwo wakazâg'ibahana nka mwâmi mudârhi otumuzize omwambali. ¹¹ Babe kulî babe hofi kuguma bali bababire^o. ¹² Omungo kubirhi gwabagwasire; balaka banalakûla omu kukengêra

^k11.1 Musa oyo badesire (rhulole Mib 12. 7; Lush 18, 15).

^l11.4 Nyamubâho oyo bâyâkûzagya. Omu myanzi ekulikire aha, kuleka 14, 2. 5. barhâciderha bushinganya- nya ci Nyamubâho, omûka gwâge (11. 20; 12. 1); Oluderho lwâge (12. 9; 16, 12; 18, 15); enfune zâge (11, 17; 14, 6; 16, 15; 19, 8) nisi erhi kuboko kwâge (11, 21; 16. 16).

^m11.6 Bulya amîshi ga Nili gahinduka muko, obwo badesire (Lub 7, 14-25),

ⁿ11.8 Amarhangulo g'enyôrha, nkabaga n'agandi mababale Bene Israheli bâbwine omu irungu, gâli ga kubayumvisa oku Bene Misiri bâbabire n'obuhane bâhirwe.

^o11.11 Bene Misiri abo: erhi Bene Israheli bârhacigenda, Bene Misiri bababazibwa n'orhunji rhunji (emihusha, ebikere, amîshi gahindusire muko n'ebindi). Ben'Israheli bâbire bamagenda, Bene Misiri babul'ikababala bâkengêra Israheli; alikûzibagwa n'obwo bôhe bâhanwa; n'omu kuyu-mva ebinja akolire Bene Israheli omu irungu, mungo gwabagwarha.

ebyâbîre: ¹³ omu kuyumva oku ehyabahanaga hyo hyacizize abandi, bayumva okuboko kwa Nyakasane, ¹⁴ n'olya bajiraga bikabulirwa babul'imujira bijandagwa n'okumushekera^p, abazâna erhi babona ebyabîre, n'erhi bayumva enyôrha ebagwârha oku erhagwârha abashinganyanya.

Abakag'iharamya eby'erubala, byabahindamukira

¹⁵ Kulya kuba enkengêro za busha busha zali zibahabwîre, bakaz'iharamya ensimba zibulula enda oku idaho, n'orhundi rhusimba rhwa busha busha; lero, oku kubahana, wabarhumira omwandu gw'orhusimba^q ¹⁶ mpu lyo bayumva oku ehi omuntu akolamo amaligo, hyo anahanwamwo^r. ¹⁷ Arhali kuyabirwa kwali kuyabirwe okuboko kwâwe kugala byoshi, -kwo walemagamwo igulu n'ebingeru-ngeru-, kurhayabiragwa n'okubarhumira endubu erhi entale ndârhi; ¹⁸ nisi erhi ebiryanyi bikali birhasag'iboneka, birya byaciremwa binayunjwire bukali, hirya byashala omûka gw'engulumira, birya byarhengamwo ecûka cabaya, erhi ebya amasu garhengamwo orhukengulo rhw'okuyôbohya, ¹⁹ birya byakakolera abantu nâbê bibazugulule, erhi bibayirhe ciru n'ebihamba byône. ²⁰ Buzira okwo, omûka gwawe gwône gwâlî gwabahira oku idaho, amagala gabalye erhi maligo gâbo garhuma, erhi omûka gw'obuhashe bwâwe gubashandâze. Cikwône wayumanyanya byoshi, waganja, wagera obuzirho wahiramwo n'olugero.

Igwarhiro ly'olwo lugero omu buhane

²¹ Byaba ntyo bulyala obuhashe bwâwe bunji wene oburhegeka, emisi y'okuboko kwâwe ndiwankayija omu irhwe? ²² Igulu lyoshi, omu masu gâwe, kwo liri nka mmogomogo ya lutulo oku munzani, nka kula omurhonyi gw'olume guruhogera oku idaho sezi. ²³ Bantu boshi obêra bwonjo, bulyala ohashire byoshi, onabe nk'orhabwini ebyâha bya abantu, kuderha mpu baciÿûnjuze. ²⁴ Neci ebihaba byoshi kuzigira obizigira, na nta kantu oshomba omu biremwa byâwe, bulya ocibâga oshombire kantu kalebe, orhânkakalemire. ²⁵ Câba mushâna, kurhi kantu kalebe kankahabîre nk'ôrâhâlî okalonzize? Kurhi kankabêzireho nk'ôrâhâlî okahamagireho? ²⁶ Cikwône, byoshi obabalira bulyala byoshi bibâ byâwe, Nyakasane, Mukunda-Buzine!

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 11

¹ Εὐόδωσεν τὰ ἔργα αὐτῶν ἐν χειρὶ προφήτου ἁγίου. ² διώδευσαν ἔρημον ἀοίκητον καὶ ἐν ἀβάτοις ἔπηξαν σκηνάς· ³ ἀντέστησαν πολέμοις καὶ ἐχθροὺς ἠμύναντο. ⁴ ἐδίψησαν καὶ ἐπεκαλέσαντό σε, καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐκ πέτρας ἀκροτόμου ὕδωρ καὶ ἴαμα δίψης ἐκ λίθου σκληροῦ.

⁵ δι' ὧν γὰρ ἐκολάσθησαν οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, διὰ τούτων αὐτοὶ ἀποροῦντες εὐεργετήθησαν. ⁶ ἀντὶ μὲν πηγῆς ἀενάου ποταμοῦ αἵματι λυθρῶδει ταραχθέντος ⁷ εἰς ἔλεγχον νηπιοκτόνου διατάγματος ἔδωκας αὐτοῖς δαψιλὲς ὕδωρ ἀνελπίστως ⁸ δείξας διὰ τοῦ τότε δίψους πῶς τοὺς ὑπεναντίους ἐκόλασας. ⁹ ὅτε γὰρ ἐπειράσθησαν, καίπερ ἐν ἐλέει παιδευόμενοι, ἔγνωσαν πῶς μετ' ὀργῆς κρινόμενοι ἀσεβεῖς ἔβασανίζοντο· ¹⁰ τούτους μὲν γὰρ ὡς πατὴρ νοουθετῶν ἐδοκίμασας, ἐκείνους δὲ ὡς ἀπότομος βασιλεὺς καταδικάζων ἐξήταςας. ¹¹ καὶ ἀπόντες δὲ καὶ παρόντες ὁμοίως ἐτρύχοντο· ¹² διπλῇ γὰρ αὐτοὺς ἔλαβεν λύπη καὶ στεναγμὸς μνημῶν τῶν παρελθόντων· ¹³ ὅτε γὰρ ἤκουσαν διὰ τῶν ἰδίων κολάσεων εὐεργετημένους αὐτοὺς, ἤσθοντο τοῦ κυρίου. ¹⁴ ὃν γὰρ ἐν ἐκθέσει πάλαι ριφέντα ἀπεῖπον χλευάζοντες, ἐπὶ τέλει τῶν ἐκβάσεων ἐθαύμασαν οὐχ ὅμοια δικαίοις διψήσαντες.

¹⁵ ἀντὶ δὲ λογισμῶν ἀσυνέτων ἀδικίας αὐτῶν, ἐν οἷς πλανηθέντες ἐθρήσκουν ἄλογα ἐρπετὰ καὶ κνώδαλα εὐτελεῖ, ἐπαπέστειλας αὐτοῖς πληθεὺς ἀλόγων ζῶων εἰς ἐκδίκησιν, ¹⁶ ἵνα γνῶσιν ὅτι, δι' ὧν τις ἀμαρτάνει, διὰ τούτων κολάζεται. ¹⁷ οὐ γὰρ ἠπόρει ἡ παντοδύναμός σου χεὶρ καὶ κτίσασα τὸν κόσμον ἐξ ἀμόρφου ὕλης ἐπιτέμψαι αὐτοῖς πληθεὺς ἄρκων ἢ θρασεῖς λέοντας ¹⁸ ἢ νεοκτίστους θυμοῦ πλήρεις θήρας ἀγνώστους ἥτοι πυρπνόνον φουσῶντας ἄσθμα ἢ βρόμον λικμωμένους καπνοῦ ἢ δεινοὺς ἀπ' ὀμμάτων σπινθήρας ἀστράπτοντας, ¹⁹ ὧν οὐ μόνον ἡ βλάβη ἠδύνατο συνεκτρίψαι αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἡ ὄψις ἐκφοβήσασα διολέσαι. ²⁰ καὶ χωρὶς δὲ τούτων ἐνὶ πνεύματι πεσεῖν ἐδύναντο ὑπὸ τῆς δίκης διωχθέντες καὶ λικμηθέντες ὑπὸ πνεύματος δυνάμεώς σου· ἀλλὰ πάντα μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ διέταξας.

²¹ τὸ γὰρ μεγάλως ἰσχύειν σοὶ πάρεστιν πάντοτε, καὶ κράτει βραχίονός σου τίς ἀντιστήσεται; ²² ὅτι ὡς ῥοπή ἐκ πλαστίγγων ὅλος ὁ κόσμος ἐναντίον σου καὶ ὡς ῥάνις δρόσου ὀρθρινὴ κατελθοῦσα ἐπὶ γῆν. ²³ ἔλεεις δὲ πάντας, ὅτι πάντα δύνασαι, καὶ παρορᾷς ἀμαρτήματα ἀνθρώπων εἰς μετάνοιαν. ²⁴ ἀγαπᾷς γὰρ

^p11.14 Musa: rhulole Lub 1, 22; 2, 3.

^q11.15 Buhane bwa Bene Misiri: kulya barhumiragwa ebikere (Lub 8, 1-2), emihusha (Lub 8, 13-14); enzige (Lub 10, 12-15).

^r11.16 Rholole 12, 23; 16, I; 18, 4; Lul 7. 15-17; 57, 7; Mig 1, 31; 5, 22.

τὰ ὄντα πάντα καὶ οὐδὲν βδελύσσει ὧν ἐποίησας· οὐδὲ γὰρ ἄν μισῶν τι κατεσκεύασας. ²⁵ πῶς δὲ διέμεινεν ἄν τι, εἰ μὴ σὺ ἠθέλησας, ἢ τὸ μὴ κληθὲν ὑπὸ σοῦ διετερήθῃ; ²⁶ φείδῃ δὲ πάντων, ὅτι σὰ ἐστίν, δέσποτα φιλόψυχε·

12

¹ N'omu ngasi kantu mubà akarhashaja kâwe k'omûka. ² Hitya hitya oja wâhana abahirimire, kurhonda oja wabarhonda n'okukengêza ngasi babihire, kuderha mpu bayonôke oku mabî, banakuyêmêre, Yagirwa Nyaka-sane.

Olugero omu kuhana ab'e Kanani

³ Abantu barhanzi bali omu cihugo câwe citagatifu, wâli wamabagaya, ⁴ bulyala bakazâg'ikola amaligo g'okushologosa, bali bamaluzâ amafumu n'enterekêro zirhalizo. ⁵ Abo bîsi b'abana^s, abo ba-nyamulya-malâ aha balya enyama z'abantu, abôla bâkazâg'ihherherwa omu ndalwe z'orhudali, ⁶ abo babusi bayirha ebirhilba birhacirhabâla, wahiga okubaholola n'amaboko ga balarha, ⁷ mpu eryo ishwa orhonya omu bihugo byoshi, liyûbakwe n'omurhwe nkana gw'abana ba Nyamuzinda. ⁸ Abôla nabo wabababalira bulyala bali bantu, wabarhumira enyisîmbu mpu zibê ba-mushonza-ntambala b'engabo yâwe y'abalwi, mpu babahungumule hitya-hitya. ⁹ Kurhali kuderha mpu orhankahashir'ihisa enkola-maligo omu nfune z'abashinganyanya, kuli cigamba ciguma c'abalwi, nîsi erhi okubahungumula oku liguma n'akanwa kabî, nîsi erhi omu kubahâ ebiryanyi; ¹⁰ cikwône omu kubahana hitya hitya, wabahâ amango g'okucîyunjuza. N'obwo orhali ohabire oku obûko bwâbo bubâ bubî, n'oku obubî bwâbo kaburhano, n'oku nta mango enkengêro z'emirhima yâbo zankakubûka, ¹¹ bulyala obûko bwâbo buli buhehêrere kurhenga emurhondêro; burhanali bwôba bwa muntu mulebe bwarhumaga obabalira ebyâha byâbo.

Igwarhiro ly'olwo lugero omu buhane

¹² Ndi wankakudôsa mpu kurhi okwo wajizire obwo? Ndi wankatwa omu kanwa kâwe? Ndi wankakuyandika mpu wahungumwire amashanja walemaga? Ndi wankakuja omu irhwe we mwihôzi w'amabî g'abantu? ¹³ Nanga, aha nyuma zawe, nta wundi Nyakasane ôshibirira ebintu byoshi mpu wamuyereka oku omu kutwa emmanja orhalyalyanya. ¹⁴ Nta mwâmi na nta murhwâli wankakujisa kadali, mpu aderhera aba wene wâhâhaga. ¹⁵ Kulya kuba oli mushinganyanya, byoshi bushinganyanya obirhegekamwo. Onakaz'ibâ obwine oku okuhana ôrhakwanini buhane kurhalinganini n'obuhashe bwâwe. ¹⁶ Obuzibu bwâwe ye nyamwegemerwa w'obushinganyanya bwâwe, na bulya we nnabyo byoshi co cirhuma obibêra lukogo byoshi. ¹⁷ Bo oyereka emisi yâwe balya barhayêmêra oku we nna-byo-byoshi; n'abayishi obwo buhashe-bwâwe-kuli-byoshi bakanaburhwâlihirakwo bo otulutumbya. ¹⁸ Onakaz'iheba olugero omu buhane bulyala wene we ciri-misi, oburhegesi orhurhegekamwo bubâmwo bulembêdu bunji, bulyala nk'olonzize, obuhashe we nnabwo.

Nyamuzinda ashurha ci arhavuna kavuha

¹⁹ Omu kujira ntyo, wayîgîriza olubaga lwawe, oku omushinganyanya akwanine abe muntu, n'abana bâwe, waba obalangelize oku ôwamajira okubî, ocimuhîre oku aciyunjuza. ²⁰ Erhi abâga wahanyire abashombanyi ba abana bâwe n'olukogo lutyô na buzira cikalarhu, n'obwo ciru lufu bali bâkwanine, erhi abâga wabahîre amango n'amakengu g'okurhenga omu bubî, ²¹ abana bâwe bôhe murhima mucu wabatwiriremwo olubanja we walagaga ba shakulûza bâbo endagâno nyinja kulya, onywâna mwe nabo obul'ihirakwo n'endahiro. ²² Kusiga oku odwirhe warhudunda kwône rhwehe, ônadwirhe wahana abashombanyi birhu bwenêne kulusha, mpu lyo rhukengêra obwinja bwâwe nka rhwe rhwatwira abandi obuhane, na nka rhwe babutwirire, rhukengêre olukogo lwâwe.

Obuhane bunayîgîrize

²³ Kwo kwarhumire âbâlimwo isirhe ly'okukola amaligo, wabalirûsa na birya bingerungeru bakazâg'iharamya. ²⁴ Neci bali bahisire kulî omu njira y'okuhabuka, balinda baharamya orhusimba rhurhagwerhi nda na mugongo mpu banyamuzinda, barhebwa nka bana barho. ²⁵ Okwo kwarhuma wabarhumira obuhane bwabayandaza n'enshonyi nka bana ba birhaba. ²⁶ Aba obuhane bunyi burhumvisagya, bayumva n'obuhane bwa Nyamuzinda. ²⁷ Omu kubona orhusimba rhwabalibuzagya,

^s12.5 Abantu b'e Kanani bâkazâg'irherekêra abana bâbo, bababâge nka kula bakanarherekêra e-ngumha y'ecibuzi (Lush 12, 31;18, 10).

rhulya bali badesire mpu bo banyamuzinda bâbo, omu kubona rhwo rhukola rhwabahana, baja bayumva banamanyirira oku neci ye Nyamuzinda w'okuli olya barhangag'ihaba¹. Na ntyo obuhane budârhi bwabarhibukira.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 12

¹ τὸ γὰρ ἄφθαρτόν σου πνεῦμά ἐστιν ἐν πᾶσιν. ² Διὸ τοὺς παραπίπτοντας κατ' ὀλίγον ἐλέγχεις καὶ ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ὑπομιμνήσκων νουθετεῖς, ἵνα ἀπαλλαγέντες τῆς κακίας πιστεύσωσιν ἐπὶ σέ, κύριε.

³ καὶ γὰρ τοὺς πάλαι οἰκήτορας τῆς ἀγίας σου γῆς ⁴ μισήσας ἐπὶ τῷ ἔχθιστα πράσσειν, ἔργα φαρμακειῶν καὶ τελετὰς ἀνοσίους ⁵ τέκνων τε φονὰς ἀνελεήμονας καὶ σπλαγχνοφάγον ἀνθρωπίνων σαρκῶν θοῖναν καὶ αἵματος, ἐκ μέσου μύστας θιάσου ⁶ καὶ αὐθέντας γονεῖς ψυχῶν ἀβοηθήτων, ἐβουλήθης ἀπολέσαι διὰ χειρῶν πατέρων ἡμῶν, ⁷ ἵνα ἀξίαν ἀποικίαν δέξηται θεοῦ παίδων ἢ παρὰ σοὶ πασῶν τιμιωτάτη γῆ. ⁸ ἅλλὰ καὶ τούτων ὡς ἀνθρώπων ἐφείσω ἀπέστειλάς τε προδρόμους τοῦ στρατοπέδου σου σφήκας, ἵνα αὐτοὺς κατὰ βραχὺ ἐξολεθρεύσωσιν. ⁹ οὐκ ἀδυνατῶν ἐν παρατάξει ἀσεβεῖς δικαίοις ὑποχειρίους δοῦναι ἢ θηρίοις δεινοῖς ἢ λόγῳ ἀποτόμῳ ὑφ' ἐν ἐκτρίψαι, ¹⁰ κρίνων δὲ κατὰ βραχὺ ἐδίδους τόπον μετανοίας οὐκ ἀγνοῶν ὅτι πονηρὰ ἡ γένεσις αὐτῶν καὶ ἔμφυτος ἡ κακία αὐτῶν καὶ ὅτι οὐ μὴ ἀλλαγῇ ὁ λογισμὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. ¹¹ σπέρμα γὰρ ἦν κατηραμένον ἀπ' ἀρχῆς, οὐδὲ εὐλαβούμενός τινα ἐφ' οἷς ἡμάρτανον ἄδειαν ἐδίδους.

¹² τίς γὰρ ἐρεῖ Τί ἐποίησας; ἢ τίς ἀντιστήσεται τῷ κρίματί σου; τίς δὲ ἐγκαλέσει σοὶ κατὰ ἐθνῶν ἀπολωλότην ἢ σὺ ἐποίησας; ἢ τίς εἰς κατάστασίν σοι ἐλεύσεται ἔκδικος κατὰ ἀδίκων ἀνθρώπων; ¹³ οὔτε γὰρ θεὸς ἐστὶν πλὴν σοῦ, ὃ μέλει περὶ πάντων, ἵνα δείξῃς ὅτι οὐκ ἀδίκως ἔκρινας, ¹⁴ οὔτε βασιλεὺς ἢ τύραννος ἀντοφθαλμῆσαι δυνήσεται σοὶ περὶ ὧν ἐκόλασας. ¹⁵ δίκαιος δὲ ὢν δικαίως τὰ πάντα διέπεις αὐτὸν τὸν μὴ ὀφείλοντα κολασθῆναι καταδικάσαι ἀλλότριον ἡγούμενος τῆς σῆς δυνάμεως. ¹⁶ ἢ γὰρ ἰσχὺς σου δικαιοσύνης ἀρχή, καὶ τὸ πάντων σε δεσπόζειν πάντων φείδεσθαί σε ποιεῖ. ¹⁷ ἰσχὺν γὰρ ἐνδείκνυσαι ἀπιστούμενος ἐπὶ δυνάμεως τελειότητι καὶ ἐν τοῖς εἰδόσι τὸ θράσος ἐξελέγχεις. ¹⁸ σὺ δὲ δεσπόζων ἰσχύος ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις καὶ μετὰ πολλῆς φειδοῦς διοικεῖς ἡμᾶς· πάρεστιν γὰρ σοὶ, ὅταν θέλῃς, τὸ δύνασθαι.

¹⁹ Ἐδίδαξας δέ σου τὸν λαὸν διὰ τῶν τοιούτων ἔργων ὅτι δεῖ τὸν δίκαιον εἶναι φιλόανθρωπον, καὶ εὐέλπιδας ἐποίησας τοὺς υἱοὺς σου ὅτι διδοῖς ἐπὶ ἁμαρτήμασιν μετάνοιαν. ²⁰ εἰ γὰρ ἐχθροὺς παίδων σου καὶ ὀφειλομένους θανάτῳ μετὰ τοσαύτης ἐπιμωρήσῃ προσοχῆς καὶ διέσεως δοὺς χρόνους καὶ τόπον, δι' ὧν ἀπαλλαγῶσι τῆς κακίας, ²¹ μετὰ πόσης ἀκριβείας ἔκρινας τοὺς υἱοὺς σου, ὧν τοῖς πατράσιν ὄρκους καὶ συνθήκας ἔδωκας ἀγαθῶν ὑποσχέσεων; ²² Ἡμᾶς οὖν παιδεύων τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐν μυριότητι μαστιγοῖς, ἵνα σου τὴν ἀγαθότητα μεριμνῶμεν κρίνοντες, κρινόμενοι δὲ προσδοκῶμεν ἔλεος.

²³ ὅθεν καὶ τοὺς ἐν ἀφροσύνῃ ζωῆς βιώσαντας ἀδίκως διὰ τῶν ἰδίων ἐβασάνισας βδελυγμάτων. ²⁴ καὶ γὰρ τῶν πλάνης ὁδῶν μακρότερον ἐπλανήθησαν θεοὺς ὑπολαμβάνοντες τὰ καὶ ἐν ζώοις τῶν αἰσchrῶν ἄτιμα νηπίων δίκην ἀφρόνων ψευσθέντες. ²⁵ διὰ τοῦτο ὡς παισὶν ἀλογίστοις τὴν κρίσιν εἰς ἐμπαιγμὸν ἔπειμψας. ²⁶ οἱ δὲ παιγνίοις ἐπιτιμῆσεως μὴ νουθετηθέντες ἀξίαν θεοῦ κρίσιν πειράσουσιν. ²⁷ ἐφ' οἷς γὰρ αὐτοὶ πάσχοντες ἡγανάκτουν, ἐπὶ τούτοις, οὓς ἐδόκουν θεοὺς, ἐν αὐτοῖς κολαζόμενοι ἰδόντες, ὃν πάλαι ἡρνοῦντο εἰδέναι, θεὸν ἐπέγνωσαν ἀληθῆ· διὸ καὶ τὸ τέρμα τῆς καταδίκης ἐπ' αὐτοὺς ἐπῆλθεν.

13

Okuharamya ebiremwa

¹ Neci, bali ba busha bwenêne balya boshi barhamanyaga Nnyamuzi-nda, n'omu kubona ebiboneka barhashag'imana Nyamubâho, n'omu kubona obushanja barhamanyaga omulenga wabukolaga². ² Ci bôhe bamanya mpu omuliro, empûsi, emboho, nîsi erhi amalunga n'enyenyezi ziyiba, nîsi erhi omuhûsi gw'amîshi erhi ebimole by'oku nkuba, bamanya mpu bo banyamuzinda, mpu bo ba nna-amahanga-goshi. ³ Akabaga bânunîrwe n'obwinja bw'ebyo kwarhuma babijira banyamuzinda, bamanyage n'oku nnabyo abikulîre, bulya Namulemi w'obwinja yene wabiremaga. ⁴ N'akaba obuhashe n'emikolo yabyo yabarhangazize, bamanyirageho oku ôwabajiraga abilushire buhashe. ⁵ Bulyala obunene n'obwinja bw'ebiremwa ciba cêrekane c'owabilemaga. ⁶ Cikwône abôla barhali ba kugaywa bwenêne, bulya nkaba

¹12.27 Faraoni, amango bâhanaga ecihugo ca Misiri, ali arhanzir'ihakana mpu arhâlîka Bene Israheli (Lub 12,-31-32), erhi âbona abana b'enfula bâmufîra, Iyo âyishir'ijâ ayamêra. Kuyemêza bamuyemêzize.

²13.1 Endagâno ntanzi eyôrha ekengêza obuhashe bwa Nyamuzinda omu biremwa byage (rhu ole omu Burh 43, 9-12; Lul 19, 2; Ayu 26, 22-26; Iz40, 12-14). Cikwône bwo burhanzi obu Endagâno ntanzi eyêrekana ebiremwa nka «bushanja bwa mulenga».

ciru bahabusire erhi balonza Nyamuzinda mpu bamuhikekwo. ⁷ Okubà omu karhî k'obushanja akolaga kunarhume baxisêza okubusingiriza, ciru banalinde barhebwa n'iranga erhi bwinja bw'ebi babwine burhuma. ⁸ Bone erhi barhanali ba kubabaliirwa: ⁹ Akaba babwine buhika oku bumanye, balinda basagarha igulu, kurhi Nnalyo yeki babulaga bwamuhikakwo duba?

Okuharamya enshusho

¹⁰ Cikwône bali bahanya abacikubagira emifiriri^v, abaderha emikolo y'enfune z'abantu mpu banyamuzinda, amasholo, amarhale matule n'obulenga, enshushano z'ensimba, ibuye lya busha-busha lyakolagwa n'okuboko kwa mîra. ¹¹ Omuntu aj'emuzirhu, akube gulya murhi gwankanaziga gwabinjwa, agugongôlekwo ecula bwinja bwinja, agwire agubinja, akulemwo orhulugu akaz'ikolesa. ¹² Obuvungunyukiza bwa gulya mukolo, abuguke nshali bakaz'imuyenderamwo ebi alya, kukolaga kulwisa ishali. ¹³ N'ehindi hihimbi hyasigalaga^w, hiry a hirhali hinja, higolôlosire hinali hya mahaji-mahaji. ahiyanke ahibinje n'obushiru bw'omuntu wafuluka, ahirhendeze n'obulenga bw'omuntu wahumûka, ahikûlemwo obusu bw'omuntu, ¹⁴ nîsi erhi arhenzemwo ehisimba hya bushabusha, ahisinde olukuyu, ahihembe omugôla, ahire n'obulembo ngasi hali ecibande. ¹⁵ Abul'ija aho, obushanja bwâge abuyûbakire enyumpa ebukwanine, abugwase omu lukuta anabusegezemwo n'omusumari. ¹⁶ Kuderha mpu obushanja bwâge bwankanarhibuka, amanyire bwinja oku burhankacirhabâla bwône, eri nsanamu erhankacirhabâla. ¹⁷ Kurhangê arhanayisengera mpu eyimangire ebyage, amahya g'aha mwage n'abana bage; arhali na nshonyi za kushambâza omurhi mumu; amagala agalolere oku buzamba, ¹⁸ akalamo akalongeze oku lufu, oburhabâle abuhûne engonyi, akola abalama agend'ishenga ehirhahinya kugulu mpu hyalambagi-ra! ¹⁹ Akaja burhunzi, mpu lyo ayunguka anabêrwe omu mirimo y'okuboko kwâge, agend'isengera ehyo hirhagwerhi nsimiko omu maboko!

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 13

¹ Μάταιοι μὲν γὰρ πάντες ἄνθρωποι φύσει, οἷς παρῆν θεοῦ ἀγνοσία καὶ ἐκ τῶν ὀρωμένων ἀγαθῶν οὐκ ἴσχυσαν εἰδέναι τὸν ὄντα οὔτε τοῖς ἔργοις προσέχοντες ἐπέγνωσαν τὸν τεχνίτην, ² ἀλλ' ἡ πῦρ ἡ πνεῦμα ἡ ταχινὸν ἀέρα ἡ κύκλον ἄστρον ἡ βίαιον ὕδωρ ἡ φωστῆρας οὐρανοῦ πρυτάνεις κόσμου θεοῦς ἐνόμισαν. ³ ὦν εἰ μὲν τῇ καλλονῇ τερπόμενοι ταῦτα θεοῦς ὑπελάμβανον, γνώτωσαν πόσῳ τούτων ὁ δεσπότης ἐστὶ βελτίων, ὁ γὰρ τοῦ κάλλους γενεσιάρχης ἔκτισεν αὐτά· ⁴ εἰ δὲ δύνανται καὶ ἐνέργειαν ἐκπλαγέντες, νοησάτωσαν ἀπ' αὐτῶν πόσῳ ὁ κατασκευάσας αὐτὰ δυνατώτερός ἐστιν· ⁵ ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. ⁶ ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τούτοις μέμψις ἐστὶν ὀλίγη, καὶ γὰρ αὐτοὶ τάχα πλανῶνται θεὸν ζητοῦντες καὶ θέλοντες εὐρεῖν· ⁷ ἐν γὰρ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀναστρεφόμενοι διερευνῶσιν καὶ πείθονται τῇ ὀψει, ὅτι καλὰ τὰ βλεπόμενα. ⁸ πάλιν δ' οὐδ' αὐτοὶ συγγνωστοί· ⁹ εἰ γὰρ τοσοῦτον ἴσχυσαν εἰδέναι ἵνα δύνωνται στοχάσασθαι τὸν αἰῶνα, τὸν τούτων δεσπότην πῶς τάχιον οὐχ εὔρον;

¹⁰ Ταλαίπωροι δὲ καὶ ἐν νεκροῖς αἱ ἐλπίδες αὐτῶν, οἵτινες ἐκάλεσαν θεοῦς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, χρυσὸν καὶ ἄργυρον τέχνης ἐμμελέτημα καὶ ἀπεικάσματα ζῶων ἢ λίθον ἄχρηστον χειρὸς ἔργον ἀρχαίας. ¹¹ εἰ δὲ καὶ τις ὑλοτόμος τέκτων εὐκίνητον φυτὸν ἐκπρίσας περιέξυσεν εὐμαθῶς πάντα τὸν φλοῖον αὐτοῦ καὶ τεχνησάμενος εὐπρεπῶς κατεσκεύασεν χρήσιμον σκεῦος εἰς ὑπηρεσίαν ζωῆς, ¹² τὰ δὲ ἀποβλήματα τῆς ἐργασίας εἰς ἐτοιμασίαν τροφῆς ἀναλώσας ἐνεπλήσθη, ¹³ τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπόβλημα εἰς οὐθὲν εὐχρηστον, ξύλον σκολιδὸν καὶ ὄζοις συμπεφυκός, λαβὼν ἐγλυψεν ἐν ἐπιμελείᾳ ἀργίας αὐτοῦ καὶ ἐμπειρίᾳ συνέσεως ἐτύπωσεν αὐτό, ἀπέεικασεν αὐτὸ εἰκόνι ἀνθρώπου ¹⁴ ἢ ζῶω τινὶ εὐτελεῖ ὡμοίωσεν αὐτὸ καταχρίσας μίλτω καὶ φύκει ἐρυθήνας χροάν αὐτοῦ καὶ πᾶσαν κηλῖδα τὴν ἐν αὐτῷ καταχρίσας ¹⁵ καὶ ποιήσας αὐτῷ αὐτοῦ ἄξιον οἶκημα ἐν τοίχῳ ἔθηκεν αὐτὸ ἀσφαλισάμενος σιδήρῳ. ¹⁶ ἵνα μὲν οὖν μὴ καταπέσῃ, προενόησεν αὐτοῦ εἰδὼς ὅτι ἀδυνατεῖ ἑαυτῷ βοηθῆσαι· καὶ γὰρ ἐστὶν εἰκὼν καὶ χρεῖαν ἔχει βοηθείας. ¹⁷ περὶ δὲ κτημάτων καὶ γάμων αὐτοῦ καὶ τέκνων προσευχόμενος οὐκ αἰσχύνεται τῷ ἀψύχῳ προσλαλῶν καὶ περὶ μὲν ὑγείας τὸ ἀσθενὲς ἐπικαλεῖται, ¹⁸ περὶ δὲ ζωῆς τὸ νεκρὸν ἀξιῶ, περὶ δὲ ἐπικουρίας τὸ ἀπειρότατον ἱκετεύει, περὶ δὲ ὁδοιπορίας τὸ μὴδὲ βάσει χρῆσθαι δυνάμενον, ¹⁹ περὶ δὲ

^v **13.10** Izûba n'omwezi, era nkuba ebanda.... ebyo byoshi oku binali, bibà bidârhi, bibà nka hizîne; cikwône ensanamu baharamya, kwo ziyôrha nka birunda, eba mifiriri.

^w **13.13** Oyumve oku abalume bashekera ababo! Omurhi mwinja..... bagukulemwo orhulugu bakaz'ikolesa; ehihimbi hyasigalaga, hiry a hya amahajimahaji, hirhankarhengamwo bwârho, hi-rhankarhengamwo kabehe, bahibinje n'obushiru bw'omuntu wafuluka -olya ôrhamire- olya wali ôhêsire omulegerege gwage handi.. Obushanja bwâge abuyûbakire, bulyala burhankahash'icîyûbakira? Abul'ibushenga mpu bumuyûbakire! Ye nyamuzinda abapagani bâharamya oyo!

πορισμοῦ καὶ ἐργασίας καὶ χειρῶν ἐπιτυχίας τὸ ἄδρανέστατον ταῖς χερσὶν εὐδράνειαν αἰτεῖται.

14

¹ N'owundi, akola aja omu nyanja mpu ayikire, akakengera obudârhi bw'omulaba, arhang'igwira agashâniza omurhi gwakenyuka duba kulusha omurhi gw'obwârho bumudwirhe. ² Obwo bwârho, magene ga bunguke gabukengêraga, oburhimanya bw'omulenga bwabuyunjuza^x; ³ cikwône okubona-mbere^y kwawe, Larha, ye mwêrekeza obuheka, we watwaga enjira ciru n'omu nyanja, wageza n'omukâba guralimwo côba omu karî k'amîshi; ⁴ wayêrekana ntyo oku ntabyo orhankacingakwo omuntu, na ntyo, ciru n'omuntu orhakômiri anahash'igera omu nyanja. ⁵ Orhalonzizi emikolo y'oburhimanya bwâwe esigale bugumba, co ciruma abantu baziga baja oku murhi mwangu, bayikire enyanja n'obwârho bwangu-bwangu, banabul'ihika aha bajaga. ⁶ Ciru n'emurhondêro, bulya bazigulula ba-ciri-misi mpu bacibona, obulangelire bw'igulu bwayakira omu bwârho^z bwangu, bulya wene wali mwêrekeza wabô, basigira igulu emburho y'iburha liyahya. ⁷ Neci gulimwo omugisho, omurhi gukolera obushinganyanya^a. ⁸ Cikwône eri mpehêrere enshushano erhenga omu nfune z'abantu, ye, n'omubinji wayo, ye, bulya anayibinjire, nayo, bulya bâyidesire mpu nyamuzinda n'obwo eri ya kubola. ⁹ Neci, Nyamuzinda oku ashomba enkola-maligo, kwo ashomba n'ebirhenga omu maligo. ¹⁰ Omukolo n'omukozi, kuguma bâhânwa. ¹¹ Kwo kuderha oku hayish'iba n'obushashe bw'enshushano z'amasha-nja, kulya kuba, omu karhî k'ebiremwa bya Nyamuzinda, ezo nshushano kabire kafinjo, zabire nsarhazo oku maroho g'abantu na mirhego ya kugwasa ebingolongolo.

Kurhi bârhangiraga okugashâniza enshushano?

¹² Omurhondêro gw'obukuze bw'enshushano, gwo na murhondêro gw'obûmaguza; okuzilerha eka kwashereza n'obworhere bw'abantu^b. ¹³ Bulyala ezo nshushano zirhahali burhanzi, zirhanayôrhe zihabâ. ¹⁴ Kulimbirira busha kwa bantu kwazidwirhe eno igulu; lâba n'oku olw'okuhwa kwazo mira lwatûbagwa. ¹⁵ Muzire muguma, erhi ali omu mishîbo n'omungo gw'omwana omufirire murho, abinjisa enshusho y'omwana-nyakufâ; agwira ayigashâniza nka nyamuzinda, olyala acizind'ibona muntu-ôfire anahâ abambali amarhegeko g'okugashâniza. ¹⁶ Okubundi, erhi ensiku zigera, yashuba nkomedu nzibu, yashimbillirwa nka lushika. ¹⁷ Abarhwâlî nabo barhegeka mpu ensanamu zibinjwe abantu bakaz'izigashâniza. Abarhahashag'ikuzibwa bone erhi kubâ kulî kurhuma, obusu buli kulî babuhira hôfi omu kubinja enshusho yaboneka y'omwâmi bakenzire; ntyo, obwo bushiru bwarhuma bakaz'iharamya omwâmi oli kulî nka kulya ankabire hôfi. ¹⁸ ciru, obushiru bw'omubinji bwarhuma abarhal'ibamuyishi nabo bahash'ikengesa omukulu. ¹⁹ Omu kulonza okurhona emunda mwâmi ali, omubinji akolesa obulenga bwage bwoshi oku kujira enshusho nyinja kulusha obusu bwonênè. ²⁰ Olubaga nalwo, erhi lucirhonya obwinja bwa bulya bushanja, lwarhangira lwagashâniza oyu mîra bakazâg'ikenga nka muntu. ²¹ Lâba oku gwashuba murhego barhezire abantu: okuyôboha ecitumule n'obukali bw'abaluzi, kwarhuma bahogeka emirhi n'amabuye izîno lirhashangirwa.

Amabi galerhwa n'okugashâniza enshushano.

²² Bahabuka omu kumanya Nyamubâho barhanarhimukagwa^c; oku obuhwinja bubabezize omu ntambala erhali nyi, babul'iyirika amaligo mangana aho izîno ly'omurhûla. ²³ Barhal'ibâga abana mpu nterekêro, barhal'irherekêra enterekêro z'obwifulikwe. barhal'iyîza omu isirhe ly'endalwe n'orhudali. ²⁴ Kwo kuhaba obucese omu buzîne erhi omu buhya, ci omuntu ayirhire owaho omujina, erhi amujire burhe omu kumusheregeza obuyumpa. ²⁵ Enshandalè yacibêra: okubulaga omuko n'okuyirha abantu, okuzimbana n'okurhebana, okuyîgîrizanya obubî n'okulenganya abandi; okutula entambala n'okulahirirana ebîrà; okubonesa abakengwa nshonyi n'okuyibagira ehinja omuntu ajirirwe, okushereza emirhima y'abandi n'okutungôlana, okuhira isharha omu by'ohuhya, obugonyi na ngasi bûmaguza. ²⁷ Bulyâla okugashâniza enshusho za bushabusha, lyo igwarhiro, gwo murhondêro na bushwinjiro bwa ngasi bubî. ²⁸ Barhâsiraha amango badwirhe bâcîsimisa, balagule abantu eby'obunywesi, nîsi erhi babè n'obworhere bw'obulenzi,

^x14.2 Oburhimanya bunayîgîrize obulenga (Bush 8, 6).

^y14.3 Endagâno ntanzi eyôrha eyîgîriza «Okubona-mbere kwa Nyamubâho, n'okushîbirira ayôrha ashîbirira ebiremwa byâge (rhulole muli Lul 145, 8.9.15.16; 147, 9).

^z14.6 Bulya bwârho bwa Nuhu obwo.

^a14.7 Balya bîgîriza ba mîra, rhuderha "B'ishe wa Ekleziya" hanji bâbwine omusalaba gwa Kristu mw'ogo murhi.

^b14.12 Okuhabuka omu nkengêro, kwarhuma ahantu bâhabuka n'omu bworhere.

^c14.22 Vulgata, abalenga b'e Bukafu bayankirekwo oku kuhindula aha.

erhi bacîgashe ebîrà. ²⁹ Kulya kuba mifiriri ya nsanamu bacîkubagira, barhanamanyiri oku hali oku bankababala bamacîgasha ebîrà. ³⁰ Cikwône barhabule kuhanirwa aga mabî gombi: okugashâniza enshushano kwarhuma bakubya enkengêro ziyerekire Nyakasane obulyâlya bwâbo bwarhuma bakaz'icîgasha ebîrà, banagayaguza oburhimanya. ³¹ Obuhane abagoma bakwanine bwo burhibukira oku bulenzi bw'enkola-maligo, ci arhali obuhashe bw'akantu bâcîgashaga.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 14

¹ Πλοῦν τις πάλιν στελλόμενος καὶ ἄγρια μέλλων διοδεύειν κύματα τοῦ φέροντος αὐτὸν πλοίου σαθρότερον ξύλον ἐπιβοᾶται. ² ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὄρεξις πορισμῶν ἐπενόησεν, τεχνίτις δὲ σοφία κατεσκεύασεν. ³ ἢ δὲ σή, πάτερ, διακυβερνᾷ πρόνοια, ὅτι ἔδωκας καὶ ἐν θαλάσῃ ὁδὸν καὶ ἐν κύμασι τρίβον ἀσφαλῆ. ⁴ δεικνύς ὅτι δύνασαι ἐκ παντὸς σῶζειν, ἵνα κἂν ἄνευ τέχνης τις ἐπιβῇ. ⁵ θέλεις δὲ μὴ ἀργὰ εἶναι τὰ τῆς σοφίας σου ἔργα· διὰ τοῦτο καὶ ἐλαχίστῳ ξύλῳ πιστεύουσιν ἄνθρωποι ψυχὰς καὶ διελθόντες κλύδωνα σχεδία διεσώθησαν. ⁶ καὶ ἀρχῆς γὰρ ἀπολλυμένων ὑπερηφάνων γιγάντων ἡ ἐλπίς τοῦ κόσμου ἐπὶ σχεδίας καταφυγοῦσα ἀπέλιπεν αἰῶνι σπέρμα γενέσεως τῇ σῇ κυβερνηθεῖσα χειρί. ⁷ εὐλόγηται γὰρ ξύλον, δι' οὗ γίνεται δικαιοσύνη. ⁸ τὸ χειροποίητον δέ, ἐπικατάρατον αὐτὸ καὶ ὁ ποιήσας αὐτό, ὅτι ὁ μὲν ἡργάζετο, τὸ δὲ φθαρτὸν θεὸς ὠνομάσθη. ⁹ ἐν ἴσῳ γὰρ μισητὰ θεῷ καὶ ὁ ἀσεβῶν καὶ ἡ ἀσέβεια αὐτοῦ. ¹⁰ καὶ γὰρ τὸ πραχθὲν σὺν τῷ δράσαντι κολασθήσεται. ¹¹ διὰ τοῦτο καὶ ἐν εἰδώλοις ἐθνῶν ἐπισκοπῇ ἔσται, ὅτι ἐν κτίσματι θεοῦ εἰς βδέλυγμα ἐγενήθησαν καὶ εἰς σκάνδαλα ψυχαῖς ἀνθρώπων καὶ εἰς παγίδα ποσὶν ἀφρόνων. ¹² Ἀρχὴ γὰρ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων, εὗρεσις δὲ αὐτῶν φθορὰ ζωῆς. ¹³ οὔτε γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται. ¹⁴ κενοδοξία γὰρ ἀνθρώπων εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τοῦτο σύντομον αὐτῶν τὸ τέλος ἐπενόηθη. ¹⁵ ἄρῳ γὰρ πένθει τρυχόμενος πατήρ τοῦ ταχέως ἀφαιρεθέντος τέκνου εἰκόνα ποιήσας τὸν ποτε νεκρὸν ἄνθρωπον νῦν ὡς θεὸν ἐτίμησεν καὶ παρέδωκεν τοῖς ὑποχείρισις μυστήρια καὶ τελετάς. ¹⁶ εἴτα ἐν χρόνῳ κρατυνθὲν τὸ ἀσεβὲς ἔθος ὡς νόμος ἐφυλάχθη. ¹⁷ καὶ τυράννων ἐπιταγαῖς ἐθρησκευέτο τὰ γλυπτὰ, οὓς ἐν ὧν μὴ δυνάμενοι τιμᾶν ἄνθρωποι διὰ τὸ μακρὰν οἰκεῖν τὴν πόρρωθεν ὧσιν ἀνατυπωσάμενοι ἐμφανῆ εἰκόνα τοῦ τιμωμένου βασιλέως ἐποίησαν, ἵνα ὡς παρόντα τὸν ἀπόντα κολακεύωσιν διὰ τῆς σπουδῆς. ¹⁸ εἰς ἐπίτασιν δὲ θρησκείας καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας ἡ τοῦ τεχνίτου προετρέψατο φιλοτιμία. ¹⁹ ὁ μὲν γὰρ τάχα κρατοῦντι βουλόμενος ἀρέσαι ἐξεβιάσατο τῇ τέχνῃ τὴν ὁμοιότητα ἐπὶ τὸ κάλλιον. ²⁰ τὸ δὲ πλῆθος ἐφελκόμενον διὰ τὸ εὐχάρη τῆς ἐργασίας τὸν πρὸ ὀλίγου τιμηθέντα ἄνθρωπον νῦν σέβασμα ἐλόγισαντο. ²¹ καὶ τοῦτο ἐγένετο τῷ βίῳ εἰς ἔνεδρον, ὅτι ἡ συμφορὰ ἡ τυραννίδι δουλεύσαντες ἄνθρωποι τὸ ἀκοινώνητον ὄνομα λίθοις καὶ ξύλοις περιέθεσαν. ²² Εἴτ' οὐκ ἤρκεσεν τὸ πλανᾶσθαι περὶ τὴν τοῦ θεοῦ γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν μεγάλῳ ζῶντες ἀγνοίας πολέμῳ τὰ τοσαῦτα κακὰ εἰρήνην προσαγορεύουσιν. ²³ ἡ γὰρ τεκνοφόνους τελετάς ἡ κρύφια μυστήρια ἡ ἐμμανεῖς ἐξάλλων θεσμῶν κώμους ἀγοντες ²⁴ οὔτε βίους οὔτε γάμους καθαρούς ἔτι φυλάσσουσιν, ἕτερος δ' ἕτερον ἢ λοχῶν ἀναιρεῖ ἢ νοθεύων ὀδυνᾷ. ²⁵ πάντα δ' ἐπιμῖξ ἔχει αἶμα καὶ φόνος, κλοπὴ καὶ δόλος, φθορά, ἀπιστία, τάραχος, ἐπιπορκία, ²⁶ θόρυβος ἀγαθῶν, χάριτος ἀμνηστία, ψυχῶν μiasμός, γενέσεως ἐναλλαγή, γάμων ἀταξία, μοιχεία καὶ ἀσέλγεια. ²⁷ ἡ γὰρ τῶν ἀνωνύμων εἰδώλων θρησκεία παντὸς ἀρχῆς κακοῦ καὶ αἰτίας καὶ πέρας ἐστίν. ²⁸ ἡ γὰρ εὐφραινόμενοι μεμῆνανσιν ἡ προφητεύουσιν ψευδῆ ἡ ζῶσιν ἀδίκως ἡ ἐπιπορκοῦσιν ταχέως. ²⁹ ἀψύχοις γὰρ πεπιοιθότες εἰδώλοις κακῶς ὁμόσαντες ἀδικηθῆναι οὐ προσδέχονται. ³⁰ ἀμφοτέρω δὲ αὐτοὺς μετελεύσεται τὰ δίκαια, ὅτι κακῶς ἐφρόνησαν περὶ θεοῦ προσέχοντες εἰδώλοις καὶ ἀδίκως ὤμοσαν ἐν δόλῳ καταφρονήσαντες ὁσιότητος. ³¹ οὐ γὰρ ἡ τῶν ὀνυμένων δυνάμεις, ἀλλ' ἡ τῶν ἀμαρτανόντων δίκη ἐπεξέρχεται ἀεὶ τὴν τῶν ἀδίκων παράβασιν.

15

Israheli arhagashâniza nshushano

¹ Wehe Nyamuzinda Wirhu, oba mwinja, orhabêsha orhanakunira duba, byoshi lukogo obirhegekamwo. ² Ciru rhwankajira ebyâha erhi rhunali bâwe, bulya rhurhabiriri obuhashe bwâwe; cikwône rhurhâbijirê bulya rhuli bawe. ³ Bulya okukumanya bwo bushinganyanya bwimîna, okumanya obuhashe bwawe lyo igwarhiro ly'okurhafâ. ⁴ Nanga Yagirwa, okusinga abantu basingaga obulenga bubî, kurharhuhabulaga, n'omukolo gwa bushabusha gw'ababinji gurharhurhebagwa ciru n'ensanamu z'amarangi marangi garhanalînganîni. ⁵ Omuhwinja yehe akaz'ilolakwa anayumve amîru, anayumve amacifinja enshusho y'ensanamu zirhalimwo mûka. ⁶ Nkunda-maligo abacikubagira ebiri ntyo, ababikola, abacîfinja byo n'ababiharamya.

Nt'isirhe lilushire ery'okubumba n'okuharamya enshushano

⁷ Laba oku omubumbi amahinaga ibumba lyage; amabumbamwo ebirugu rhunakolesa. Eryôla ibumba lyonênê, !yo lyarhenziremwo ebikamirwa n'ebikabulirwa. Muli ebyo birugu, cihi cakolessibwa kulebe erhi kulebe, omubumhi yene wâlutwa^d. ⁸ Na kandi, -cikwône kucirhamiza busha-, ebyo byondo byonene abumbamwo irumbi mpu nyamuzinda, byo yene acizind'irhengamwo lishinjo, byo anashubiramwo, -ye muntu wabirhengagamwo-, hano bakola bamusambisa oku buzîne bwâge. ⁹ Ali aho, arhashibiriri olufû !wâge, arhanamanyiri oku ensiku zâge ziri nyofi; cikwône yehe oku batuzi b'amasholo n'amarhale acigerera, ayige abatuzi b'ecûma, alongeze n'irenge omu kubumba ebirhali byo. ¹⁰ Omurhima gwâge luvu, n'ebi ahirakwo omurhima byo bidaka kulusha ebidaka, n'obuzine bwâge bwo bugalugalu oku ibumba. ¹¹ Kulya kuba arhishi omubumbi wamubumbaga olya wamuhiragamwo omurhima gukola emikolo, anamubûhiramwo omûka gw'obuzîne. ¹² Kâli ciru obuzîne bwirhu kwo abulola nka masharha ga bana, n'okubâho kwirhu kwo akulola nka cambu bashimbamwo obu-nguke; gwarhi yene, mpu «ntaho omuntu arhayungukira, ciru n'omu bubî». ¹³ Kulusha abandî, oyôla arhahabiri oku câha aba ajizire, ye muntu oyanka idaho abumbamwo ebirugu bibereka, abulikûlamwo n'ensanamu za banyamuzinda!

Isirhe ly'Ab'e Misiri bagashâniza orhusimba

¹⁴ Abasirhe bali banji, cikwône abali basirhe kulusha, n'abali bazamba kulusha omurhima gw'ecirhaba, banali abashombanyi b'olubaga lwâwe, balya balulibuzagya^e. ¹⁵ Bôhe mpu banyamuzinda b'amashanja boshi banali banyamuzinda, n'obwo barhankahash'ic'ibonera n'agâbo masû, nîsi erhi bakolese amazulu gâbo mpu bayîsemwo omûka, erhi marhwiri gâbo mpu bayumvemo, erhi eminwe y'enfune zâbo mpu bagwarhemwo hirebe, nîsi erhi amagulu gâbo mpu balambagiremwo. ¹⁶ Bulyala muntu wâbajiraga, muntu oyîsa omûka muhôzanyo wababumbaga. Cikwône nta muntu wankahas'ibumba enshushano emushushire. ¹⁷ Nyakuhola-wahole, enkola-maligo zage mpu nfune, zirhakola ogurhali mifiriri. Yene ye mukulu hali ebyôla agashâniza, bulya yehe abwine cahiramwo omûka, ci byôhe nta mango! ¹⁸ Banagashânize ciru na rhunyamakobwa rhw'ensimba bulya rhwo rhulushire ebindi bingolongolo. ¹⁹ Orho rhusimba rhurhalimwo bwinja buci bwankarhuma rhwayagalana kula omuntu ankayâgalwa n'ecintu: rhwôhe kurhala rhwarhazire oku irenge n'omugisho gwa Nyamuzi-nda.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 15

¹ Σὺ δέ, ὁ θεὸς ἡμῶν, χρηστὸς καὶ ἀληθής, μακρόθυμος καὶ ἐλέει διοικῶν τὰ πάντα. ² καὶ γὰρ ἐὰν ἀμάρτωμεν, σοὶ ἐσμεν, εἰδότες σου τὸ κράτος· οὐχ ἁμαρτησόμεθα δέ, εἰδότες ὅτι σοὶ λελογίσμεθα. ³ τὸ γὰρ ἐπίστασθαί σε ὁλόκληρος δικαιοσύνη, καὶ εἰδέναι σου τὸ κράτος ῥίζα ἀθανασίας. ⁴ οὔτε γὰρ ἐπλάνησεν ἡμᾶς ἀνθρώπων κακότεχνος ἐπίνοια οὐδὲ σκιαγράφων πόνος ἄκαρπος, εἶδος σπιλωθὲν χρώμασιν διηλλαγμένοις, ⁵ ὧν ὄψις ἄφροσιν εἰς ὄρεξιν ἔρχεται, ποθεῖ τε νεκρᾶς εἰκόνας εἶδος ἄπνουν. ⁶ κακῶν ἐρασταὶ ἄξιοί τε τοιούτων ἐλπίδων καὶ οἱ δρῶντες καὶ οἱ ποθοῦντες καὶ οἱ σεβόμενοι.

⁷ Καὶ γὰρ κεραμεὺς ἀπαλὴν γῆν θλίβων ἐπίμοχθον πλάσσει πρὸς ὑπηρεσίαν ἡμῶν ἐν ἑκαστον· ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἀνεπλάσατο τὰ τε τῶν καθαρῶν ἔργων δοῦλα σκεύη τὰ τε ἐναντία, πάντα ὁμοίως· τούτων δὲ ἐτέρου τίς ἐκάστου ἐστὶν ἡ χρῆσις, κριτὴς ὁ πηλουργός. ⁸ καὶ κακόμοχθος θεὸν μάταιον ἐκ τοῦ αὐτοῦ πλάσσει πηλοῦ ὃς πρὸ μικροῦ ἐκ γῆς γεννηθεὶς μετ' ὀλίγον πορεύεται ἐξ ἧς ἐλήμφθη, τὸ τῆς ψυχῆς ἀπαιτηθεὶς χρέος. ⁹ ἀλλ' ἔστιν αὐτῷ φροντίς οὐχ ὅτι μέλλει κάμνειν οὐδ' ὅτι βραχυτελὴ βίον ἔχει, ἀλλ' ἀντερεῖδεται μὲν χρυσουργοῖς καὶ ἀργυροχόοις χαλκοπλάστας τε μιμεῖται καὶ δόξαν ἡγεῖται ὅτι κίβδηλα πλάσσει. ¹⁰ σποδὸς ἡ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ γῆς εὐτελεστέρα ἡ ἐλπίς αὐτοῦ, πηλοῦ τε ἀτιμότερος ὁ βίος αὐτοῦ, ¹¹ ὅτι ἡγνόησεν τὸν πλάσαντα αὐτὸν καὶ τὸν ἐμπνεύσαντα αὐτῷ ψυχὴν ἐνεργοῦσαν καὶ ἐμφυσήσαντα πνεῦμα ζωτικόν, ¹² ἀλλ' ἐλογίσαντο παίγνιον εἶναι τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ τὸν βίον πανηγυρισμὸν ἐπικερδῆ, δεῖν γὰρ φησιν ὅθεν δῆ, κἂν ἐκ κακοῦ, πορίζειν. ¹³ οὗτος γὰρ παρὰ πάντας οἶδεν ὅτι ἀμαρτάνει ὕλης γεώδους εὐθραυστα σκεύη καὶ γλυπτὰ δημιουργῶν.

¹⁴ πάντες δὲ ἀφρονέστατοι καὶ τάλανες ὑπὲρ ψυχὴν νηπίου οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ σου καταδυναστεύσαντες αὐτόν, ¹⁵ ὅτι καὶ πάντα τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἐλογίσαντο θεοὺς, οἷς οὔτε ὁμμάτων χρήσις εἰς ὄρασιν οὔτε ῥίνες εἰς συνολκὴν ἀέρος οὔτε ὦτα ἀκούειν οὔτε δάκτυλοι χειρῶν εἰς ψηλάφησιν καὶ οἱ πόδες αὐτῶν ἀργοὶ πρὸς ἐπίβασιν. ¹⁶ ἄνθρωπος γὰρ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ τὸ πνεῦμα δεδανεισμένος ἔπλασεν αὐτούς· οὐδεὶς

^d15.7 Ebinwa bishokwire, byali bya kushekera ebibinjwa n'abantu bigashânizibwe mpu ba,yamuzinda. Ebinwa bikulikire aha, bishekire ababinja n'abatula ebya bene ebyo. Burhanzi: irumbi mpu bushanja; kabirhi: irumbi mpu balenga.

^e15.14 15, 14: Kukola kushubira omu myanzi y'olubaga lwa Nyamuzinda n'Ab'e Misiri amango g'olubungo. Omwandisi anali arhanzir'iyireka, ayanka akanwa k'embalalizi kayerekire banyamuzi-nda b'obwihambi (13, 1-15, 13).

γὰρ αὐτῷ ὅμοιον ἄνθρωπος ἰσχύει πλάσαι θεόν· ¹⁷ θνητὸς δὲ ὢν νεκρὸν ἐργάζεται χειρὶν ἀνόμοις· κρείττων γὰρ ἐστὶν τῶν σεβασμάτων αὐτοῦ, ὢν αὐτὸς μὲν ἐζησεν, ἐκεῖνα δὲ οὐδέποτε.— ¹⁸ καὶ τὰ ζῶα δὲ τὰ ἐχθιστα σέβονται· ἀνοίᾳ γὰρ συγκρινόμενα τῶν ἄλλων ἐστὶ χεῖρονα· ¹⁹ οὐδ' ὅσον ἐπιποθῆσαι ὡς ἐν ζῶων ὄψει καλὰ τυγχάνει, ἐκτέφευγεν δὲ καὶ τὸν τοῦ θεοῦ ἔπαινον καὶ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ.

16

Ab'e Misiri na Bene Israheli: baguma ebikere n'abandi enkwale

¹ Kwo kwarhumire bahâbwa obuhane bubakwanine, bahanwa n'ebya-bene-ebyo; balibuzibwa n'omwandu gw'orhusimba. ² Oku wahana abandi, olubaga lwawe lwohe walukolera ebinja; amango lwâli lulwâzire amîru, walurheganyiza ebiryo binjinja mpu lulye: ziry nkwâle. ³ Ab'e Misiri nabo bali bagwerhwe n'iralâ ly'okulya, cikwône erhi babona enshusho y'okushologosa y'orhusimba^f bali babarhumire, iralâ bâli ly'okulya lyahirigirha; olubaga lwawe lwohe, lwâli lurhanzir'ibâ lwâshalika hisungunu lw'abul'irhola ebiryo binjinja. ⁴ Kwâli kukwanine abarhanzi, ba-nyakulibuza olubaga lwawe, bajekwo ishali ly'akîrumè, bambali bâwe nabo, kwâli kukwanine bayerekwe ciru kwone oku abashombanyi bâbo bâlibuka.

Abantu banahanwe barhânanahanwe kuguma

⁵ Galya mango ebiryanyi bidârhi bibarhûlakwo omujina, bulya bakaz'ifâ n'amanjokâ-njokâ, oburhe wali obire burhâli bwa nsiku n'amango. ⁶ Kwâli kukalihira wabakalihiraga, wanabâ nka wabakangaza hisanzi hisungunu, bulya bâli bagwerhe ecêrekane c'obucire c'okukengêza ebinwa by'irhegeko lyawe. ⁷ Na ngasi wayerekire eco cêrekane, arhafumiraga okuba acilozirekwo, ci wene we wanamufumize, Muciza w'abantu. ⁸ Wayereka abashombanyi birhu ntyo oku wene we Mulîkûza ôlikûza abantu oku ngasi mabi. ⁹ Abashombanyi bâkaz'ilumwa n'enzi n'enzige bânakaz'ifâ, harhanabonekaga obufumu bwankabaciza, bulya banali bakwanine okuhanwa n'ebya bene ebyo. ¹⁰ Bagala bâwe bôhe ciru n'amajoka-njoka garhabahashaga, bulyala olukogo lwawe lwâli luyishir'ibarhabâla lwanabaciza. ¹¹ Ago mino g'enjoka kukengêza gâkazâg'ibakengêza ebinwa byawe, -byali bibande bya kufuma duba^g, kuderha mpu bankanayibagira bwenêne obone barhacihisiri oku burhabâle bwâwe. ¹² Arhanali badundu nisi erhi mashahi gâbafumize, ci luderho lwawe, Yagirwa, lwo lufumya ngasi kantu. ¹³ Neci, wene we rhegeka olufû n'akalamo, we yandagaliza omuntu ekuzimu onashub'imuyinamula. ¹⁴ Omu bubi bwâge, omuntu ânayirha owundi, ci arhankagalula omûka gwamagenda, nisi erhi alikûze oyu okuzimu kwamahisa omu nfune.

Misiri na Israheli: oku baguma bahanwa, abandi bayikuzibwa

¹⁵ Kurhankahashikana omuntu afume okuhoko kwâwe. ¹⁶ Ba-nyankola-maligo^h erhi bali mpu barhakuyishi, lero wabahana n'obuhashe bw'okuboko kwâwe; enkuba erhasag'iboneka bundi, enkuba y'olubula, erya ya dubu-dubu, yacihonda kulibo, n'enkuba-ebanda yabayoca yasirîza. ¹⁷ Ecikasômezagya kulusha, omu karhî k'amîshi, n'obwo go gazimya ebindi byoshi, omuliro gwakolêra bwinja bwinjaⁱ, bulyala igulu linakaz'ilwira ahashinganyanya. ¹⁸ Hali amango engulumira yakazâg'ibâ nka yâhorha mpu yankanayôca ebiryanyi bâli barhumire enkola-maligo; kwali kuderha mpu babone banayumve oku buhane bwa Nyamuzinda bubashimbire. ¹⁹ Haligi n'amango engulumira yakaziâg'iyâka bwenêne omu karhi k'amîshi, kuderha mpu esirîze emyaka y'omu ishwa ly'enkola-maligo. ²⁰ Olubaga lwawe lwôhe waluyikuza n'ebiryo bya bamalahika, buzira kurhama. walurhumira ebiryo birheganye kurhenga enyanya, biryo byankashagalusa ngasi muntu, na ntaye birhankasimisa^j. ²¹ N'ehyo biryo wakazâg'ihâna, byakaz'iyêrekana obwinja bwâwe oku bana bâwe; byakaz'isîmisa ngasi obirire byanakaz'ihinduka kulya owabirya alonzize. ²² Olubula n'olume byakaz'irinda omuliro buzira kujonga, kuderha mpu abantu bamanye oku omuliro gwakaz'iyâka buzira kuhorha omu lubula n'omu nkuba, mpu gusingônole emyaka y'abashombanyi, ²³ banamanye oku gwâkazâg'iyibagira ohworhere bwâgwo lyo gurhag'ishereza ebiryo bya abashinganyanya. ²⁴ Byâbâga ntyo bulya ebiremwa biba bikushizire we mulemi wabyo; kal'ibala bikola nka birhumirwe mpu bihane endyâlya, kurhuza birhuza nka birhumirwe oku makwanane g'abakulangelira.

^f16.3 Biryâ bikere by'omu citabu c'Olubungo (7, 27-29; 8, 2).

^g16.11 Rhulole muli Vulgata. 16, 13: Obuhashe bwa Nyamuzinda burhagwerhi lubibi. Amango amalonza ntaco arhakalikûzakwo omuntu, anamulikûza oku lufû (rhulole muli Iz 38, 10-17; Lul 9, 14; 107,18-19); agwerhe ciru n'okurhenza omuntu omu balindamboho (rhulole muli 1 Bam 17, 17-23; 2 Bam 4, 33-35; 13, 21).

^h16.16 Lub 9, 23-24.

ⁱ16.17 Lub 9, 24-25. Hali amango enkuha ebanda, engulumira ezûke halya yabamlaga.

^j16.20 Mâna ago (rhulole muli Lub 16. 31: Lul 78, 25).

²⁵ Ntyôla, ebiremwa byakaz'icijira barhumisi b'obuhanyi bwâwe bulisa ngasi kantu, kwo kwarhumire bikaz'ihinduka nk'oku ôbilagîrîrekwo alonzize; ²⁶ ntyo, Yagirwa Nyakasane, abana bazigirwa bamanya oku arhali emilala y'emburho y'omu ishwa yo eyikuzza omuntu, ci akanwa kawe ko kabika abakuyêmêra. ²⁷ Bulyala ebi omuliro gurhashag'ishereza, byakaz'ijonga biyumva idûrhu ly'omwonzi munyi gw'izûba, ²⁸ kuderha mpu oyîgirize boshi oku kukwanine bashokolere izûba bakola bavuga omunkwa, banakaz'ishenga embere izûba libashe. ²⁹ Bulyala obulangalire bw'omugambanyi kwo bujonga nka lubula lwa mpondo. Kwo budwa nka mishi masigala.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 16

¹ Διὰ τοῦτο δι' ὁμοίων ἐκολάσθησαν ἀξίως καὶ διὰ πλήθους κνωδάλων ἐβασανίσθησαν. ² ἄνθ' ἧς κολάσεως εὐεργετήσας τὸν λαόν σου εἰς ἐπιθυμίαν ὀρέξεως ξένην γεῦσιν τροφήν ἡτοίμασας ὀρτυγομήτραν, ³ ἵνα ἐκεῖνοι μὲν ἐπιθυμοῦντες τροφήν διὰ τὴν εἰδέχθειαν τῶν ἐπαπεσταλμένων καὶ τὴν ἀναγκαίαν ὄρεξιν ἀποστρέφονται, αὐτοὶ δὲ ἐπ' ὀλίγον ἐνδεεῖς γενόμενοι καὶ ξένης μετάσχῃσι γεύσεως. ⁴ ἔδει γὰρ ἐκείνοις μὲν ἀπαραίτητον ἐνδεῖαν ἐπελθεῖν τυραννοῦσιν, τούτοις δὲ μόνον δειχθῆναι πῶς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν ἐβασανίζοντο.

⁵ Καὶ γὰρ ὅτε αὐτοῖς δεινὸς ἐπήλθεν θηρίων θυμὸς δῆγμασίν τε σκολιῶν διεφθείροντο ὄφρων, οὐ μέχρι τέλους ἔμεινεν ἡ ὀργή σου. ⁶ εἰς νοθεσίαν δὲ πρὸς ὀλίγον ἐταράχθησαν σύμβολον ἔχοντες σωτηρίας εἰς ἀνάμνησιν ἐντολῆς νόμου σου. ⁷ ὁ γὰρ ἐπιστραφεὶς οὐ διὰ τὸ θεωρούμενον ἐσώζετο, ἀλλὰ διὰ σὲ τὸν πάντων σωτήρα. ⁸ καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἐπεισας τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ὅτι σὺ εἶ ὁ ῥυόμενος ἐκ παντὸς κακοῦ. ⁹ οὓς μὲν γὰρ ἀκριδῶν καὶ μυιῶν ἀπέκτεινεν δῆγματα, καὶ οὐχ εὐρέθη ἴαμα τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι ἄξιοι ἦσαν ὑπὸ τοιούτων κολασθῆναι. ¹⁰ τοὺς δὲ υἱοὺς σου οὐδὲ ἰοβόλων δρακόντων ἐνίκησαν ὀδόντες, τὸ ἔλεος γὰρ σου ἀντιπαρήλθεν καὶ ἴασατο αὐτούς. ¹¹ εἰς γὰρ ὑπόμνησιν τῶν λογίων σου ἐνεκεντρίζοντο καὶ ὀξέως διεσώζοντο, ἵνα μὴ εἰς βαθεῖαν ἐμπεσόντες λήθην ἀπερίσπαστοι γένωνται τῆς σῆς εὐεργεσίας. ¹² καὶ γὰρ οὔτε βοτάνη οὔτε μάλαγμα ἐθεράπευσεν αὐτούς, ἀλλὰ ὁ σὸς, κύριε, λόγος ὁ πάντας ἰώμενος. ¹³ σὺ γὰρ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχεις καὶ κατάγεις εἰς πύλας ᾄδου καὶ ἀνάγεις. ¹⁴ ἄνθρωπος δὲ ἀποκτεννέει μὲν τῇ κακίᾳ αὐτοῦ, ἐξελθὼν δὲ πνεῦμα οὐκ ἀναστρέφει οὐδὲ ἀναλύει ψυχὴν παραλημφθεῖσαν.

¹⁵ Τὴν δὲ σὴν χεῖρα φυγεῖν ἀδύνατόν ἐστιν. ¹⁶ ἀρνούμενοι γὰρ σε εἰδέναι ἀσεβεῖς ἐν ἰσχύι βραχίονός σου ἐμαστιγώθησαν ξένοις ὑετοῖς καὶ χαλάζαις καὶ ὄμβροις διωκόμενοι ἀπαραίτητοις καὶ πυρὶ καταναλισκόμενοι. ¹⁷ τὸ γὰρ παραδοξότατον, ἐν τῷ πάντα σβεννύντι ὕδατι πλεῖον ἐνήργει τὸ πῦρ, ὑπέρμαχος γὰρ ὁ κόσμος ἐστὶν δικαίων. ¹⁸ ποτὲ μὲν γὰρ ἡμεροῦτο φλόξ, ἵνα μὴ καταφλέξη τὰ ἐπ' ἀσεβεῖς ἀπεσταλμένα ζῶα, ἀλλ' αὐτοὶ βλέποντες εἰδῶσιν ὅτι θεοῦ κρίσει ἐλαύνονται. ¹⁹ ποτὲ δὲ καὶ μεταξὺ ὕδατος ὑπὲρ τὴν πυρὸς δύναμιν φλέγει, ἵνα ἀδίκου γῆς γενήματα διαφείρῃ. ²⁰ ἄνθ' ὧν ἀγγέλων τροφήν ἐψώμισας τὸν λαόν σου καὶ ἔτοιμον ἄρτον ἀπ' οὐρανοῦ παρέσχες αὐτοῖς ἀκοπιάτως πᾶσαν ἡδονὴν ἰσχύοντα καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρμόνιον γεῦσιν. ²¹ ἡ μὲν γὰρ ὑπόστασίς σου τὴν σὴν πρὸς τέκνα ἐνεφάνιζεν γλυκύτητα, τῇ δὲ τοῦ προσφερομένου ἐπιθυμίᾳ ὑπηρετῶν πρὸς ὃ τις ἐβούλετο μετεκινᾶτο. ²² χιῶν δὲ καὶ κρύσταλλος ὑπέμεινε πῦρ καὶ οὐκ ἐτήκετο, ἵνα γνῶσιν ὅτι τοὺς τῶν ἐχθρῶν καρποὺς κατέφθειρε πῦρ φλεγόμενον ἐν τῇ χαλάζῃ καὶ ἐν τοῖς ὑετοῖς διαστράπτων. ²³ τοῦτο πάλιν δ', ἵνα τραφῶσιν δίκαιοι, καὶ τῆς ἰδίας ἐπιτέλῃται δυνάμει. ²⁴ Ἡ γὰρ κτίσις σοὶ τῷ ποιήσαντι ὑπηρετοῦσα ἐπιτείνεται εἰς κόλασιν κατὰ τῶν ἀδίκων καὶ ἀνίεται εἰς εὐεργεσίαν ὑπὲρ τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων. ²⁵ διὰ τοῦτο καὶ τότε εἰς πάντα μεταλλευσμένη τῇ παντοτρόφῳ σου δωρεᾷ ὑπηρετεῖ πρὸς τὴν τῶν δεομένων θέλησιν, ²⁶ ἵνα μάθωσιν οἱ υἱοὶ σου, οὓς ἡγάπησας, κύριε, ὅτι οὐχ αἱ γενέσεις τῶν καρπῶν τρέφουσιν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ῥῆμά σου τοὺς σοὶ πιστεύοντας διατηρεῖ. ²⁷ τὸ γὰρ ὑπὸ πυρὸς μὴ φθειρόμενον ἀπλῶς ὑπὸ βραχείας ἀκτίνος ἡλίου θερμαίνόμενον ἐτήκετο, ²⁸ ὅπως γνωστὸν ᾗ ὅτι δεῖ φθάνειν τὸν ἥλιον ἐπ' εὐχαριστίαν σου καὶ πρὸς ἀνατολὴν φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι. ²⁹ ἀχαρίστου γὰρ ἐλπίς ὡς χειμέριος πᾶχνη τακῆσεται καὶ ῥυήσεται ὡς ὕδωρ ἄχρηστον.

17

Misiri na Israheli: baguma omu mwizimya, abandi omu bumoleke

¹ Neci Yagirwa, emihigo yâwe erhaba nshâhu, erhanayumvikana; emirhima y'ebingolongolo yohe mpu yamabona enjira, n'obwo kuhabuka. ² Banyankola-maligo, oku bali mpu lero bamajaga bahinaga olubaga lutagatifu, babugâna bakola bali omu mugozi gw'omwizimya^k, omu migozi y'obudufu burhatwîkanuka, babugâna bali bashwekere omu mwababwe, banakola bakage barhaciri omu kubona-mbere kw'ensiku

^k17.2 Buhane bwa kali mwenda: omwizimya (olole muli Lub 10, 21-23).

n'ama-ngo. ³ Oku bamanyire mpu bayorha bwifulikwe bo n'ebyâha byâbo by'obufundafunda, enyuma z'ecisika cîru-cîru c'okubâ bâyibagirwe, bâbona kukola kushandâzibwa bashandâzibwa, bânagwarhwa n'ebihamba binene, bânakangwa n'eri nka myomoka. ⁴ Bulyala n'enyumpa bâli mpu bacîfulisiremwo erhabacingaga oku bwôba, n'olubi lw'okuyôbohya lwâkazag'iyumvikana eburhambi bwâbo. n'abali nka bazimu bagwerhe obusu bwîrubwîru bâkaz'ibaboneke-ra. ⁵ Na nta muliro gwabwine obuhashe bw'okubamolekera, ciru n'obumoleke bw'enyenyezi burhahashag'imolekera obwo budufu bw'ecôba. ⁶ Cikwône, eciriro cinene câkazag'icîyâsa ciciyerekanene cinabasigire ecôba, n'erhi ebyo byabâga byamagera, omu bwôba bwâbo, bakaz'iderha mpu nta côba cicilushire eco bayumvirhe. ⁷ Mpu bakolesa amafumu, nago gayabirwa, mpu bayengeha lero bayengehulwa, enshonyi zahabumha, ⁸ bulyala ahakazâg'icikunga mpu bânakangûla omuntu olimwo ecikango, bone zaba nkumba erhi kukanguka kurhuma. ⁹ Ciru bankabire barhakangusiri n'akantu k'ecôbâ, ebiryanyi byagera, n'olushungûrho lw'ensimha ziyandala binabakange: bakaz'ifâ bâgeramwo omusisi erhi bwôba burhuma, balahire ciru okugalamula amasu mpu babone ecirêre n'obwo ntako omuntu abule bwacibona. ¹⁰ Baherêrekera bâkaz'igeramwo omusisi n'obwôba, balahira ciru okulola kuli ebyo, ciru na ntakwo bankacîfumizemwo. ¹¹ Omanyenye oku obubî ye mwôba murhanzi, bwone bunacyîâgiriza; erhi bulisa omuntu n'amagala, anamanye mpu ye kola mubî kulusha abandi. ¹² Obwôba cirhali cindi aha nyuma ly'okuleka oburhabâle bw'entimanyo. ¹³ Bulyala amango omuntu omu murhima gwage, arhacilinda burhahâle buci, go mango acikebwa mpu ecirhumire c'amalibuko gâge cirhali cinyi, n'obwo arhacimanyiri. ¹⁴ Ega obwôla, mw'obwo budufu abalume bâhulabulaga, budufu ndundulya y'omurhindi Nnakuzimu^m, oku boshi iro liguma bâli, ¹⁵ barhal'ibona bashimbirwe n'emyômoka, barhal'iyumva omurhima guli budûrhuka erhi bwôba bwâli hubarhibukîre burhuma. ¹⁶ Na ntyo ngasi owali okulumbire, ciru ankabire ye ndi, anabe nka kulya bamuhirawo emmamho banamwigalire omu mpamikwa nzira-kahamikizo. ¹⁷ Omuntu, abê murhunzi erhi abê lungere, ciru ankabire omuntu buhumba akola, erhi ankabire amagwarhwa, amango amanashangwa n'omwizimya, arhacigwerhi kundi-kundi ankajira. bulyala ogwo mugozi gw'omwizimya boshi gwâli gushwesire. ¹⁸ Empûsi yâhûsa, olwimbo lw'ebinyunyi byalyogôlera omu mashaka, olubi lw'amabuye gâhonongoka, ¹⁹ emirindi y'ebiryanyi byâgundumuka, okuyâma kw'eb'y'erubala bikali, omulenge gw'izu entondo zikalwire, ebyo byoshi byakaz'irhuma bâgurumanwa n'obwôba. ²⁰ Ago mango obwo erhi igulu lyoshi limolekirwe n'omûshi gw'akalengerere, na ngasi muguma erhi ali omu mirimo yage buzira kurhangwa. ²¹ Cikwône bôhe bonebone, endundulya y'omwizimya yacibululira kulibo, ci erhi na bone bacizidohire, kulusha omwizimya.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ 17

¹ Μεγάλοι γάρ σου αἱ κρίσεις καὶ δυσδιήγητοι· διὰ τοῦτο ἀπαιδευτοὶ ψυχαὶ ἐπλανήθησαν. ² ὕπειληφότες γὰρ καταδυναστεύειν ἔθνος ἅγιον ἄνομοι δέσμιοι σκότους καὶ μακρὰς πεδῆται νυκτὸς κατακλεισθέντες ὀρόφοις φυγάδες τῆς αἰωνίου προνοίας ἔκειντο. ³ λανθάνειν γὰρ νομίζοντες ἐπὶ κρυφαίοις ἀμαρτήμασιν ἀφενγέϊ λήθης παρακαλύμματι ἐσκορπίσθησαν θαμβούμενοι δεινῶς καὶ ἰνδάλμασιν ἑκταρασσόμενοι. ⁴ οὐδὲ γὰρ ὁ κατέχων αὐτοὺς μυχὸς ἀφόβους διεφύλαττεν, ἥχοι δ' ἑκταράσσοντες αὐτοὺς περιεκόμπουν, καὶ φάσματα ἀμειδίτοις κατηφῇ προσώποις ἐνεφανίζετο. ⁵ καὶ πυρὸς μὲν οὐδεμία βία κατίσχυεν φωτίζειν, οὔτε ἄστρον ἑκλαμπροὶ φλόγες καταυγάζειν ὑπέμενον τὴν στυγνὴν ἐκείνην νύκτα. ⁶ διεφαίνετο δ' αὐτοῖς μόνον αὐτομάτη πυρὰ φόβου πλήρης, ἐκδειματούμενοι δὲ τῆς μὴ θεωρουμένης ἐκείνης ὄψεως ἡγοῦντο χεῖρω τὰ βλεπόμενα. ⁷ μαγικῆς δὲ ἐμπαίγματα κατέκειτο τέχνης, καὶ τῆς ἐπὶ φρονήσει ἀλαζονείας ἑλεγχος ἐφύβριστος. ⁸ οἱ γὰρ ὑπισχνούμενοι δείματα καὶ παραχᾶς ἀπελαύνειν ψυχῆς νοσοῦσας, οὗτοι καταγέλαστον εὐλάβειαν ἐνόσουν. ⁹ καὶ γὰρ εἰ μηδὲν αὐτοὺς παραχῶδες ἐφόβει, κνωδάλων παρόδοις καὶ ἐρπετῶν συριγμοῖς ἐκσεσοβημένοι διώλλυντο ἔντρομοι καὶ τὸν μηδαμόθεν φευκτὸν ἀέρα προσιδεῖν ἀρνούμενοι. ¹⁰ δειλὸν γὰρ ἰδίῳ πονηρίᾳ μάρτυρι καταδικαζομένη, αἰεὶ δὲ προσεῖληφεν τὰ χαλεπὰ συνεχομένη τῇ συνειδήσει. ¹¹ οὐθὲν γὰρ ἐστὶν φόβος εἰ μὴ προδοσία τῶν ἀπὸ λογισμοῦ βοηθημάτων, ¹² ἐνδοθεν δὲ οὕσα ἥττων ἢ προσδοκία πλείονα λογίζεται τὴν ἄγνοιαν τῆς παρεχούσης τὴν βάσανον

¹17.9 Omu Bibliya Ntagatifu ya Verbum Bible, Kinshasa, 1992, ogu mulongo gwa 9, gurunziremwo ibirhi: 9 na 10, LXX yehe guli mulongo muguma, Bible de Jérusalem kwo na kuguma. Ntyo eci cigabi Obushinganyanya 17, ahali ha milongo 20 caligwerhe milongo 21. Okushimba LXX na BJ, rhushubire oku milongo 20, bulya 9 na 10 gukola mulongo gwa 9 gwone yombi ejiremwo " 9 Ciru bankabire barhakangusiri n'akantu k'ecôbâ, ebiryanyi byagera, n'olushungûrho lw'ensimha ziyandala binabakange: bakaz'ifâ bugeramwo omusisi erhi bwôba burhuma, balahire ciru okugalamula amasu mpu babone ecirêre n'obwo ntako omuntu abule bwacibona. 10 Baherêrekera. bakaz'igeramwo omusisi n'obwôba, balahira ciru okulola kuli ebyo, Ciru na ntakwo bankacîfumizemwo.

^m17.13 Budufu burhenzire ornu kuzimu. Yo rhuderha "ndundulya ya Nnakuzimu".

αἰτίας. ¹³ οἱ δὲ τὴν ἀδύνατον ὄντως νύκτα καὶ ἐξ ἀδυνάτου ἄδου μυχῶν ἐπελθοῦσαν τὸν αὐτὸν ὕπνον κοιμώμενοι ¹⁴ τὰ μὲν τέρασιν ἠλαύνοντο φαντασμάτων, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς παρελύοντο προδοσίᾳ· αἰφνίδιος γὰρ αὐτοῖς καὶ ἀπροσδόκητος φόβος ἐπεχύθη. ¹⁵ εἴθ' οὕτως, ὅς δῃ ποτ' οὖν ἦν ἐκεῖ καταπίπτων, ἐφρουρεῖτο εἰς τὴν ἀσίδηρον εἰρκτὴν κατακλισθεῖς. ¹⁶ εἴ τε γὰρ γεωργὸς ἦν τις ἢ ποιμὴν ἢ τῶν κατ' ἐρημίαν ἐργάτης μόχθων, προλημφθεὶς τὴν δυσάλυκτον ἔμενεν ἀνάγκην, μῖα γὰρ ἀλύσει σκότους πάντες ἐδέθησαν. ¹⁷ εἴ τε πνεῦμα συρίζον ἢ περὶ ἀμφιλαφεῖς κλάδους ὀρνέων ἤχος εὐμελὴς ἢ ῥυθμὸς ὕδατος πορευομένου βία ἢ κτύπος ἀπηνῆς καταρριπτομένων πετρῶν ¹⁸ ἢ σκιρτώντων ζῶων δρόμος ἀθεώρητος ἢ ὠρυομένων ἀπηνεστάτων θηρίων φωνὴ ἢ ἀντανακλωμένη ἐκ κοιλότητος ὀρέων ἡχώ, παρέλυεν αὐτοὺς ἐκφοβοῦντα. ¹⁹ ὅλος γὰρ ὁ κόσμος λαμπρῷ κατελάμπετο φωτὶ καὶ ἀνεμποδίστοις συνείχετο ἔργοις. ²⁰ μόνοις δὲ ἐκείνοις ἐπετέτατο βαρεῖα νύξ εἰκὼν τοῦ μέλλοντος αὐτοὺς διαδέχεσθαι σκότους, ἑαυτοῖς δὲ ἦσαν βαρύτεροι σκότους.

18

¹ Oku batagatifu bâwe bôhe, bwàli bumoleke bunji bwenêne. Ab'e Misiri, omu kuyumva ecihogêro c'izu lyâbo buzira kubabona, bâkaz'ibaderha bany'iragi bulya bôhe bârhali bababire. ² Babavuga omunkwa gw'okuba barhali bacihôlire amabi bâjirirwe, banabahûna obwonjo oku bijiro byâbo by'obushombanyi. ³ Oku Ab'e Misiri bali omu mwizimya, abatagatifu bâwe bôhe wâbahâ omunara gwâbamolekera, gubalangûle enjira y'ihanga gunababêre izûba lirhakoma ndi omu lubungo lwâbo lw'irenge. ⁴ Abo bandi bali bakwanine banyagwe akamole bashwekerwe n'omu mwizimya; abantu bagwarhaga abana bâwe mpira wani, n'obwo bâli barhumirwe mpu bahereze igulu akamole karhazima k'irhegeko lyawe!

Misiri na Israheli - Okurhumwa kwa Kaheza

⁵ Bali bahizire okuyirhira abatagatifu abana hoshi, cikwône, muguma alobôka omu bana bâli bakabulirwe boshi, erhi okola wâbahana, wabanyaga omwandu gw'abana bâli hagwcerhe, boshi bahwera omu muhûsi gw'amîshi. ⁶ Obwo budufu, balarha bâli erhi babubwizirwe, na ntyola, okumanya endahiro bali bayemire kwabaha omurhima n'obusîme. ⁷ Olubaga lwâwe lwakaz'ilinga okucira kw'abashinganyanya n'okuhera kw'abashombanyi, ⁸ bulya nêci abashombanyi birhu wali ôbahanyire, nirhu rhwene waruhâ irenge erhi orhuhamagala emunda oli. ⁹ Obwôla abana b'abashinganyanya barherekêrera omu mwa bâbwe, boshi haguma balahira ibango, mpu bashinganyanya bakaba barhagwasinyi oku binja n'oku ntambala; agôla mango obwo, bagwira bâyimba enyimbo za bishe. ¹⁰ Olubî lw'ecihogêro c'abashombanyi bâbo byayumvikana, haguma n'endûlû y'abadwirhe balakira abana bâbo. ¹¹ Obuhane bwâgwarha omushizi bwânajakwo nnawabo, oku omugunda ababire kwo mwâmi naye anababala. ¹² Boshi haguma obwo, na lufû luguma, boshi bafirwa nk'aha bwaceraga. Abazîne banyihira okubisha abafire erhi entwâli z'obûko bwâbo zamahungumukira oku liguma. ¹³ Ntyo, aba amafumu gâbo gâbuzagya buyêmêra, erhi babona bâfirwa n'enfula, baja bayêmêra oku olu lubaga ali mwene Nyamuzinda. ¹⁴ Oku byoshi biri bibohe omu kahwenyenye, n'oku obudufu bwahika omu karhî k'enjira yâbo, ¹⁵ kurhenga emalunga, Oluderho lwâweⁿ lugala-byoshi, lwacirhunika kurhenga oku ntebe y'obwâmi, lwayandagala nka mulwi wa ntwâli, lwacihîa omu karhî k'ecihugo c'okuhezibwa. Lwayisha lufumbasire engôrho nyoji, gwo muhigo gwawe gurhashuba-nyuma. ¹⁶ Lwayimanga, lwabumba igulu lyoshi lufû, lwahuma oku nkuba lunayimanzire oku idaho. ¹⁷ Ho n'aho, ensanamu z'ebilôrho bibi zabagezamwo omusisi, ebihamba byâbagwarha barhamanyiri n'oku biyishire. ¹⁸ Oku zabahizire oku idaho eyi n'eyi, banali nk'abafire, boshi bakaz'imanyisa igwarhiro ly'olufû lwabo; ¹⁹ ebilôrho byâbagezagyamwo omusisi, byâli biyosire bibahânîrîze, kuderha mpu bankanahungumuka barhanamanyiri bici bafirekwo.

Bene Israheli babona omungo n'olukogo lwa Nyamubâho

²⁰ Cikwône, obwo buhane bw'olufû bwâgwasire ciru n'abashinganyanya banji bwâbagwarhira omu irungu. Oku iragi lyabo, omungo gwa Nyamuzinda gurhashingaga kasanzi. ²¹ Mulume muguma ntagengwa abalwirakwo: ahuma amatumu g'omukolo gwâge, omusengero n'obubâni bw'okuhûna obwonjo, arhungâna omutula gwa Nyamuzinda, ahima olya kaheza, âyerekana ntyo oku anali mwambali wâwe. ²² Akuba akabisha obwo, cikwône arhali oku buzibu bw'omubiri gwâge; nisi erhi oku buhashe bw'amatumu gâge; buhashe bwa luderho âyazizemwo nyakuhana abantu, âkengeza endagâno n'endahiro balahiriraga bishe. ²³ Oku emirhumha ekola elunzirwe oku nsinga, aj'eluhya, ayonôla omungo

ⁿ18.15 Oluderho lwa Nyamuzinda ludesirwe aha nka muganda warhabâla (rhulole muli Hoz 6, 5; Iz 55,11; Yer 23, 29; Hb 2, 2; Maf 19, 15).

anagusika mpu gwankanayêrekera omu njira y'abazîne. ²⁴ Bulyala ecishûli câge calikwo igulu lyoshi, amazino g'irenge Iya bishe erhi gali mahumbe muli milongo ini y'amabuye g'ecitwiro cidârhi, n'ecimanè câli oku irhwe lyage erhi ciyandisirwekwo obwâmi bwâwe. ²⁵ Omu kubona ebyo, Kaheza arhinya ashubira nyuma; wali obire nka wayerekana omungo gwawe kwone lwanahwa.

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ 18

¹ Τοῖς δὲ ὁσίοις σου μέγιστον ἦν φῶς· ὧν φωνὴν μὲν ἀκούοντες μορφὴν δὲ οὐχ ὁρῶντες, ὅτι μὲν οὐ κάκεῖνοι ἐπεπόνθεισαν, ἐμακάριζον, ² ὅτι δ' οὐ βλάπτουσιν προηδικημένοι, ἡὺχαρίστουν καὶ τοῦ διενεχθῆναι χάριν ἐδέοντο. ³ ἄνθ' ὧν πυριφλεγῆ στυλὸν ὁδηγὸν μὲν ἀγνώστου ὁδοιπορίας, ἥλιον δὲ ἀβλαβῆ φιλοτίμου ξενιτείας παρέσχες. ⁴ ἄξιοι μὲν γὰρ ἐκεῖνοι στερηθῆναι φωτὸς καὶ φυλακισθῆναι σκότει οἱ κατακλείεστος φυλάξαντες τοὺς υἱοὺς σου, δι' ὧν ἡμελλεν τὸ ἄφθαρτον νόμου φῶς τῷ αἰῶνι δίδοσθαι.

⁵ Βουλευσαμένους δ' αὐτοὺς τὰ τῶν ὁσίων ἀποκτεῖναι νήπια καὶ ἐνὸς ἐκτεθέντος τέκνου καὶ σωθέντος εἰς ἔλεγχον τὸ αὐτῶν ἀφείλω πληθὸς τέκνων καὶ ὁμοθυμαδὸν ἀπώλεσας ἐν ὕδατι σφοδρῶ. ⁶ ἐκείνη ἡ νύξ προεγνώσθη πατράσιν ἡμῶν, ἵνα ἀσφαλῶς εἰδότες οἷς ἐπίστευσαν ὄρκοις ἐπευθυμήσωσιν. ⁷ προσεδέχθη ὑπὸ λαοῦ σου σωτηρία μὲν δικαίων, ἐχθρῶν δὲ ἀπώλεια. ⁸ ὧ γὰρ ἐτιμωρήσω τοὺς ὑπεναντίους, τούτῳ ἡμᾶς προσκαλεσάμενος ἐδόξασας. ⁹ κρυφῇ γὰρ ἐθυσίαζον ὅσοι παῖδες ἀγαθῶν καὶ τὸν τῆς θειότητος νόμον ἐν ὁμονοίᾳ διέθεντο τῶν αὐτῶν ὁμοίως καὶ ἀγαθῶν καὶ κινδύνων μεταλήμψεσθαι τοὺς ἀγίους πατέρων ἤδη προαναμέλλοντες αἰνους. ¹⁰ ἀντήχει δ' ἀσύμφωνος ἐχθρῶν ἡ βοή, καὶ οἰκτρὰ διεφέρετο φωνὴ θρηνουμένων παίδων. ¹¹ ὁμοίᾳ δὲ δίκῃ δοῦλος ἅμα δεσπότη κολασθεὶς καὶ δημότης βασιλεὶ τὰ αὐτὰ πάσχων, ¹² ὁμοθυμαδὸν δὲ πάντες ἐν ἐνὶ ὀνόματι θανάτου νεκροὺς εἶχον ἀναριθμήτους· οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ θάψαι οἱ ζῶντες ἦσαν ἱκανοί, ἐπεὶ πρὸς μίαν ῥοπὴν ἡ ἐντιμότερα γένεσις αὐτῶν διέφθαρτο. ¹³ πάντα γὰρ ἀπιστοῦντες διὰ τὰς φαρμακείας ἐπὶ τῷ τῶν πρωτοτόκων ὀλέθρῳ ὠμολόγησαν θεοῦ υἱὸν λαὸν εἶναι. ¹⁴ ἡσύχου γὰρ σιγῆς περιεχούσης τὰ πάντα καὶ νυκτὸς ἐν ἰδίῳ τάχει μεσαζούσης ¹⁵ ὁ παντοδύναμός σου λόγος ἀπ' οὐρανῶν ἐκ θρόνων βασιλείων ἀπτόμος πολεμιστῆς εἰς μέσον τῆς ὀλεθρίας ἤλατο γῆς ξίφος ὁξὺ τὴν ἀνυπόκριτον ἐπιταγὴν σου φέρων ¹⁶ καὶ στὰς ἐπλήρωσεν τὰ πάντα θανάτου καὶ οὐρανοῦ μὲν ἥπτετο, βεβήκει δ' ἐπὶ γῆς. ¹⁷ τότε παραχρῆμα φαντασάμην μὲν ὀνείρων δεινῶν ἐξετάραξαν αὐτοὺς, φόβοι δὲ ἐπέστησαν ἀδόκητοι, ¹⁸ καὶ ἄλλος ἀλλαχῇ ῥίφεις ἡμίθνητος δι' ἣν ἔθνησκον αἰτίαν ἐνεφάνιζεν· ¹⁹ οἱ γὰρ ὀνειροὶ θορυβήσαντες αὐτοὺς τοῦτο προεμήνυσαν, ἵνα μὴ ἀγνοοῦντες δι' ὃ κακῶς πάσχουσιν ἀπόλωνται.

²⁰ Ἦψατο δὲ καὶ δικαίων πεῖρα θανάτου, καὶ θραῦσις ἐν ἐρήμῳ ἐγένετο πλήθους. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πολὺ ἔμεινεν ἡ ὀργή· ²¹ σπεύσας γὰρ ἀνὴρ ἄμεμπτος προεμάχησεν τὸ τῆς ἰδίας λειτουργίας ὅπλον προσευχὴν καὶ θυμιάματος ἐξίλασμον κομίσας· ἀντέστη τῷ θυμῷ καὶ πέρας ἐπέθηκε τῇ συμφορᾷ δεικνὺς ὅτι σὸς ἐστὶν θεράπων. ²² ἐνίκησεν δὲ τὸν χόλον οὐκ ἰσχύι τοῦ σώματος, οὐχ ὅπλων ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ λόγῳ τὸν κολάζοντα ὑπέταξεν ὄρκους πατέρων καὶ διαθήκας ὑπομνήσας. ²³ σωρηδὸν γὰρ ἥδη πεπτωκότων ἐπ' ἀλλήλων νεκρῶν μεταξὺ στὰς ἀνέκοψε τὴν ὀργὴν καὶ διέσχισεν τὴν πρὸς τοὺς ζῶντας ὁδόν. ²⁴ ἐπὶ γὰρ ποδῆρους ἐνδύματος ἦν ὁλος ὁ κόσμος, καὶ πατέρων δόξα ἐπὶ τετραστίχου λίθων γλυφῆς, καὶ μεγαλυσύνῃ σου ἐπὶ διαδήματος κεφαλῆς αὐτοῦ. ²⁵ τοῦτοις εἶξεν ὁ ὀλεθρεύων, ταῦτα δὲ ἐφοβήθη· ἦν γὰρ μόνῃ ἡ πεῖρα τῆς ὀργῆς ἱκανή.

19

Ab'e Misiri bayishakwo Bene Israheli luminomino

¹ Enkola-maligo zôhe bazirhûlakwo dubu-dubu w'omutula, bulya Nyamuzinda ali ayôsire amanyire bici bâli balalire okukola; ² ali ayôsire amanyire oku hano babà bamayêmêra olubaga !wâge lugende, na hano babà bamaluminika mpu lugendage, bayish'ihindula omulali banaluyishekwo luminomino. ³ Kwo byânayishir'ibâ: oku baciri omu mishîbo, banacidwirhe bâlakira aha nshinda z'abana bâbo, bajamwo erindi isirhe mpu bwenge, bakanyakwo balya bayimbîriraga mpu bagende, babalibirhakwo nka kulya balibirha oku muntu wâyâka. ⁴ Buhanya bwâbalimwo, erhi banabukwanine, bwo bwâbakolesagya ebiri ntyo, bwânabayibagiza ebi bâbwine, bwarhuma bâyushûla oku malibuko gâbo, agandi mababale barhâli bacibona, ⁵ bayish'ifa okurhafûbwa, oku olubaga lwâwe lwayisha lwabona ebirhangâzo omu njira. ⁶ Bulyala erhi ôkola wâcinga abana bâwe oku ngasi bubî, ebiremwa byoshi wabirhegeka byâyumva, byâshubira omu bworhere bwâbyo. ⁷ Bâlangira ecitû câbululira ehibohôlolo oku icumbi, n'agâlî mîshi gafununukamwo idaho lizibu; enyanja ndukula yashuba njira nkana, emilaba y'enyanya yahinduka cizenga. ⁸ n'olubaga lwâwe lwoshi lwayikira, erhi lulanziwre n'okuboko kwâwe lunadwirhe lwârhangâla n'ebisômerine. ⁹ Omu lwabuko bâli nka nfarasi; bâkaz'icanacana nka bana-buzi erhi bakola bacikwîtakira, we Nyakasane, Muciza wâbo.

Ebiremwa omu bworhere bwabyo

¹⁰ Erhi banacidwirhe bakengêra ehyabaga omu lubungo lwâbo obwola, oku emingwenyenye yarhengaga omu idaho ahâli h'okurhenga omubiremwa bizîne, oku olwîshi lwârhengagamwo omwandu gw'emidoke ahâli h'okurhengamwo enfi. ¹¹ Buzinda bwa nyuma, erhi bàgwarhwa m'amîru bànalakira ehya amîru, babona omuhindûlo omu kuburhwa kw'ebinyunyi; ¹² neci, omu kulonza mpu barh'imûkwe, enkwâlê^o zanyonyoka omu nyanja!

Misiri abiha kulusha Sodoma

¹³ Cikwône, abanya-byâha bôhe, obuhane bwabahonera, bulya buhane bwâli bushokolirwe n'emilazo, nka mushonza-ntambala; kwanali kushinganine bababale erhi maligo^p gâbo garhuma, kulya kuba bali babikire ecigolo omujina mubî bwenêne. ¹⁴ Abandi barhayankiriraga ebigolo erhi biyisha; bôhe kwaba kugwarha bagwarha mpira ebigolo byâli bijizire ebinja. ¹⁵ Kurhalusa aho, n'okwo bakudôsibwa-, abarhanzi bâli bayirukire bàyerekana obushomhanyî emunda ebigo-lo biri. ¹⁶ Ab'e Misiri bôhe bazimâna olubaga lwâwe bwinja bwinja, erhi baba bamabayemêrera okuyûbaka n'okulya ebyâbo bwinja, bàbarhindibuza n'emikolo ya ngasi lusiku. ¹⁷ Bahûrhiraga aha lumvi lw'omushinganyanya, omwizimya^q gwâbaborha, ngasi muguma aja alonza oku akahika aha lumvi! lwâge.

Obworhere buhyahya bw'ebiremwa

¹⁸ Ntyôla, ebiremwa byakaz'ihinganula obworhere, nka kulya omuzihi aheba omuhindûlo omu mulya gwâge, n'obwo acisezize izu ly'olwimbo; okwôla kubonekine omu kusingiriza bwinja ebyabire. ¹⁹ Ebiremwa by'oku idaho byahinduka bikola by'erwîshi, n'ebiyôga byaboneka oku idaho^r. ²⁰ Omuliro gwabonera emisi omu mîshi, n'amîshi gayibagira obworhere bwâgo bw'okuzimya omuliro. ²¹ Olundi lunda, engulumira yaleka erhahumaga oku nyama y'ensimba zakag'ibâ ziri nsungunungunu zinabul'iyikira omuliro; ebiryo bya Nyamuzinda nabyo birhajongaga n'obwo byali bishushire olubula lwo lujonga duba.

Okushwinja

²² Neci Yagirwa, olubaga lwawe wali olukuzize muli ebyo wanaluhâ irenge; orhalugayaga ci wakaz'ibâ oluyimangire ngasi mango na ngasi hantu!

ΣΟΦΙΑ ΣΑΛΩΜΩΝΟΣ WIS 19

¹ Τοῖς δὲ ἀσεβέσιν μέχρι τέλους ἀνελεῖμων θυμὸς ἐπέστη· προῆδει γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ μέλλοντα, ² ὅτι αὐτοὶ ἐπιτρέψαντες τοῦ ἀπιέναι καὶ μετὰ σπουδῆς προπέμψαντες αὐτοὺς διώξουσιν μεταμεληθέντες. ³ ἔτι γὰρ ἐν χερσὶν ἔχοντες τὰ πένθη καὶ προσοδुरόμενοι τάφοις νεκρῶν ἕτερον ἐπεσπάσαντο λογισμὸν ἀνοίας καὶ οὓς ἰκετεύοντες ἐξέβαλον, τούτους ὡς φυγάδας ἐδίωκον. ⁴ εἶλκεν γὰρ αὐτοὺς ἡ ἀξία ἐπὶ τοῦτο τὸ πέρας ἀνάγκη καὶ τῶν συμβεβηκότων ἀμνησίαν ἐνέβαλεν, ἵνα τὴν λείπουσαν ταῖς βασάνοις προσαναπληρώσωσιν κόλασιν, ⁵ καὶ ὁ μὲν λαὸς σου παράδοξον ὁδοιπορίαν πειράσῃ, ἐκεῖνοι δὲ ξένον εὗρωσι θάνατον. ⁶ ὅλη γὰρ ἡ κτίσις ἐν ἰδίῳ γένει πάλιν ἄνωθεν διετυπώτο ὑπηρετοῦσα ταῖς σαῖς ἐπιταγαῖς, ἵνα οἱ σοὶ παῖδες φυλαχθῶσιν ἀβλαβεῖς. ⁷ ἡ τὴν παρεμβολὴν σκιαζούσα νεφέλη, ἐκ δὲ προῦφεστώτος ὕδατος ξηρᾶς ἀνάδυσις γῆς ἐθεωρήθη, ἐξ ἐρυθρᾶς θαλάσσης ὁδὸς ἀνεμπόδιστος καὶ χλοηφόρον πεδίον ἐκ κλύδωνος βιαίου. ⁸ δι' οὗ πανεθνὴ διήλθον οἱ τῇ σῇ σκεπαζόμενοι χειρὶ θεωρήσαντες θαυμαστὰ τέρατα. ⁹ ὡς γὰρ ἵπποι ἐνεμήθησαν καὶ ὡς ἄμνοι διεσκήρτησαν αἰνοῦντές σε, κύριε, τὸν ῥυσάμενον αὐτούς. ¹⁰ ἐμέμνηντο γὰρ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ παροικίᾳ αὐτῶν, πῶς ἀντὶ μὲν γενέσεως ζώων ἐξήγαγεν ἡ γῆ σκνίπτα, ἀντὶ δὲ ἐνύδρων ἐξηρεύετο ὁ ποταμὸς πλήθος βατράχων. ¹¹ ἐφ' ὕστερῳ δὲ εἶδον καὶ γένεσιν νέαν ὀρνέων, ὅτε ἐπιθυμία προαχθέντες ἠτήσαντο ἐδέσματα τρυφῆς. ¹² εἰς γὰρ παραμυθίαν ἐκ θαλάσσης ἀνέβη αὐτοῖς ὀρυγομήτρα. ¹³ Καὶ αἱ τιμωρίαι τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἐπῆλθον οὐκ ἄνευ τῶν προγεγονότων τεκμηρίων τῇ βίᾳ τῶν κεραυνῶν· δικαίως γὰρ ἔπασχον ταῖς ἰδίαις αὐτῶν πονηρίαις, καὶ γὰρ χαλεπωτέραν μισοξενίαν ἐπετήδευσαν. ¹⁴ οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἀγνοοῦντας οὐκ ἐδέχοντο

^o19.12 Ezo nkwâlê yo zarhengaga ebwa nyanja (rhulole muli Mib 11, 31). Ahâla omwandisi aziyerekinda nka kulya omu nyanja zayômokaga.

^p19.13 Abantu b'e Sodomo, Lola muli Murh 19.

^q19.17 Bulya buhane bw'omwizimya ab'e Misiri bâhâbagwa. Omushinganyanya: Loti oyo. Rhulole muli 10, 6; Murh 19; 2 Pt 2, 6-8.

^r19.19 Bene Israheli n'ebintu byâbo, bàgera omu nyanja nka kulya bakagera oku idaho. Biryâ bikere byajaga eka omu cihugo ca Mislri.

παρόντας· οἷτοι δὲ εὐεργέτας ξένους ἐδουλοῦντο. ¹⁵ καὶ οὐ μόνον, ἀλλ' ἡ τις ἐπισκοπὴ ἔσται αὐτῶν, ἐπεὶ ἀπεχθῶς προσεδέχοντο τοὺς ἀλλοτρίους. ¹⁶ οἱ δὲ μετὰ ἐορτασμάτων εἰσδεξάμενοι τοὺς ἤδη τῶν αὐτῶν μετεσχηκότας δικαίων δεινοῖς ἐκάκωσαν πόνοις. ¹⁷ ἐπλήγησαν δὲ καὶ ἀορασίᾳ ὥσπερ ἐκεῖνοι ἐπὶ ταῖς τοῦ δικαίου θύραις, ὅτε ἀχανεῖ περιβληθέντες σκότει ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ θυρῶν τὴν δίοδον ἐζήτει. ¹⁸ Δι' ἑαυτῶν γὰρ τὰ στοιχεῖα μεθαρμοζόμενα, ὥσπερ ἐν ψαλτηρίῳ φθόγγοι τοῦ ῥυθμοῦ τὸ ὄνομα διαλλάσσουσιν, πάντοτε μένοντα ἤχῳ, ὅπερ ἐστὶν εἰκάσαι ἐκ τῆς τῶν γεγονότων ὀψεως ἀκριβῶς. ¹⁹ χερσαῖα γὰρ εἰς ἔνυδρα μετεβάλλετο, καὶ νηκτὰ μετέβαινεν ἐπὶ γῆς. ²⁰ πῦρ ἴσχυεν ἐν ὕδατι τῆς ἰδίας δυνάμεως, καὶ ὕδωρ τῆς σβεστικῆς φύσεως ἐπελανθάνετο. ²¹ φλόγες ἀνάπαλιν εὐφθάρτων ζώων οὐκ ἐμάραναν σάρκας ἐμπεριπατούντων, οὐδὲ τηκτὸν κρυσταλλοειδὲς εὐτήκτον γένος ἀμβροσίας τροφῆς. ²² Κατὰ πάντα γάρ, κύριε, ἐμεγάλυνας τὸν λαόν σου καὶ ἐδόξασας καὶ οὐχ ὑπερεῖδες ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ παριστάμενος.